

TEATER

Nr. 6 — SEPTEMBER 1938

NEW-YORK

Ameerika maitselised
uudissigaretid on leidnud
vaimustava poolehoiu

KREDIIT PANK

ASUTATUD 1907. AASTAL

*

P E A P A N K

TALLINN, SUUR KARJA TÄNAV 20

*

OSAKONNAD

HAAPSALU, HIJU-KÄRDLA, NARVA, PETSERI, PÄRNU,
TÜRI, VILJANDI, VÕRU

A.-S. VENNAD KIMBERG

Traadi- ja naelatehased
Tallinn.

*

Meie valmistame:

NAELU — latid, katused, papi-, pleki-,
vormi-, side-, sadulsepa-, saapa- jne.

Kabjanaelu, okastraadi obadusi.

TRAATI — haljast, põletatud, isingitud,
vasetatud, lakeeritud, vedru-, telegraafi-,
klaasimis- jne.

Okastraati, hobuseraudu.

NAELU — rauast, vasest, alumiiniumist.

*

Kontor: Nunne 16, telef. 448-17, 476-97.

Tehased: Katusepapi 35, telef. 304-34.

Kohale jõudnud maailmakuulsad

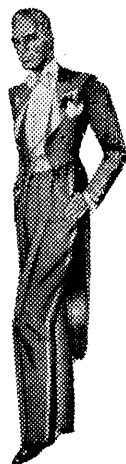
BURBERRYS

sügise- ja
talvekupongid

- See on parim mark
- Soodsaim aeg tellida

Eriala: FRAKK
ULSTERMANTEL

Osamaks

Daamide
Härrade

rätsepaäri Fa SCHWARZ

Kullasepa 9, tel. 443-03

Tallinna hipodroom

Sihtasutis „Hipodroom“

korraldab pühapäevadel traavivõistlusi
kodumaal kasvatatud ja välismaa kuul-
:: saimaile ja kiireimaile traavleile. ::

Einelaud.

Muusika.

Telefon 435-06.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Tutvuge

A
S ARE

ELEKTROTEHNIKA-
TEHASTE

1938/39. a. uudistega!

*Päev läbi soojad söögid
odavate hindadega*

Suurbaar „Euroopas“

Tallinn, Viru 24

Muusika • Kabinetid

Terasetehased

A/S.

Röchling-Buderus

Wetzlar-Völklingen

Saksamaal

Esindaja

R. Kuusner & Ko.

Tallinn

Tartu m. 5

Tel. 309-73

Tööriistade ja
konstruktsiooniterased

Suletööstuse

kauplus

Vene tän. 1

Telefon 480-12

Tallinn

MADRATSID — mererohust,
karvast ja sulgedest

TEKID — pikee, puuvillased,
(baika), villased, vati- ja
udusulgtekid

PADJAD — igasugused

VOODIPESU — puuvillane ja
linane, valmis ja kangas-
tes

Alati suures valikus ajakohaste hinda-
dega üldtuntud vabrikute saadused:

ehitustarbed, tööriistad, teras-, rauakaubad

Joh. Krahe

Tallinn, Narva m. 4, tel. 308-93

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõttele, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Tungram

Dekaluumen-kokkuhoiulamp.

Tarvitab vähem voolu, annab rohkem valgust . . .

Peaesindaja Eestis:

Kaubanduskontor

Tallinn, Pärnu 8. Telef. 467-47

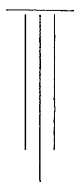
Eug. Sacharias

A. ADAMKA

SAAPAÄRI

TALLINN, HARJU 26

TELEFON 486-26

*Suures valikus elegantseid
VIIMASE AJA UUDISEID*

FISK

vilgukivi isolat-
siooniga

s ü ü t e- küünlad

tagavad mootori
korraliku tööta-
mise.

O/U. H. LAGUS & Ko.

Tallinn, Vene t. 13, tel. 437-18

Majaomanikkude kaubanduslik osatühisus

„UUS MAJA“

ehituse- ja remondi-materjalide ning
tööriistade

kauplus ja laod

Tallinnas, Estonia puiest. 25, kõnetr. 461-39

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Näitemängu teatrikunsti

harrastajaile soovitame

näidendeid

Saadaval kõik Eestis ilmuv vastav kirjandus,
ka noorsoole

Erialalisi raamatuid

maskijumestuse, ilulugemise, hääldamise
ja teatrikunsti kohta

Dekoratsioonipabereid

igasuguseid, eriti laia ja odavat dekoratsiooni
pappi, piletiraamatuid, serpentiine jne. jne.

**Raamatu-, kirjutusmaterjali- ja paberkaupade suurlaod
Tallinnas**

K-Ü. „RAHVAÜLIKOOI“

Tallinn, Harju 48, tel. 444-39, Pärnu mnt. 10, tel. 446-67

Reserveeritud

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

ETK uudissort

Viking

LADUALEHTEDEST-
tubaka väärtuslikumast saagist

ÜLO RAADIO

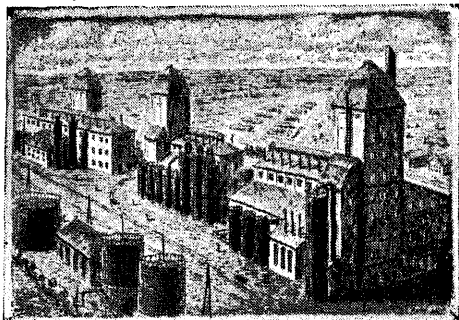
**vastuvõtjad said viimasel raadio-
näitusel väga suure tähelepanu
osaliseks.**

Ajalehed kirjutavad raadionäituse
puhul muuseas:

... „Ülo Raadio“ väljapaneku juures lorkab silma suur püsivus ja hool, millega vastuvõtjad on välja lõõstatud ja viimistletud. Iga pisiasj on arvesse võetud nii tehnilises konstruktsioonis kui ka välimuses. Juba välimussel on vastuvõtja kuidagi paeluv, kuna iga nupp, iga joon on õigel kohal. Kui proovite käsitada ühiki neist „Ülo Raadio“ pooli näitusele väljapanud vastuvõtjaist, siis leiute, et käsitamine on väga lihtsaks ja käepäraseks tehtud. Nupudki pöörlevad kuidagi eriti pehmelt ja sujuvalt. Heli on mahe, võiks ütelda — südamlük. Lähemalt tutvudes säärase vastuvõtjaaga tekib igaisus selle järele, ehkki endal on juba aparaat kodus. Siin võidab vastuvõtja ise raadiohuvilise poolehoiu ja usalduse...

ÜLO RAADIO tehase ladu asub Tallinn, Pikk tänav 3
telef. 465-66.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehase ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Õlivabrikud Kohtla-Järvel

A-S. Esimene Eesti Põlevkivitööstus

end. Riigi Põlevkivitööstus

Juhatus & müübibüroo:

Tallinn, Valli 4—3

Telefonid: 450-85 ja 450-62

*Kõige maitsvamad toidud ja
küpsised valmistate tarvitades*

taimevõid

„ASTA“

*Saada kõigis toiduainete- ja
delikatesskauplustes*

Taimevõitehas

„OLIVIA“

Tallinn, Volta t. 3, tel. 431-97

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehases ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

GUSTAV SUITS

Hamleti proloog

„Estonia“ teatri avamisel 24. augustil 1913.

1.

Teed loogelised kokku toonud siin,
kui sügiseks ju hämaidumas kevad;
saand kaksikvennaks suve rõõm ja piin.

Me tundnud kõik ju õhku jahenevat,
näind lehte kolletavat haljas puus,
näind valgust varjudega seginevat.

Kuid saak nii mitme salvedes on uus,
maast uhked ülenevad kojad, majad,
kui märgid näha päikeses ja kuus.

Ei tõuse üksi tummad tunnistajad,
mis tehtud, teoksil aja umbses sõus;
ju helisevad võidupidu kajad,
on nagu aimest kerkiks vaimu tõus.

2.

Nii mõned murtud kevadised liidud,
ma käisin üksi sügissuue teel;
mu ümber koristatud põllud, niidud.

Jä õhtu taevas helendas mu eel,
kui kätes läbi õitsva kanarbiku
jäi loodepilvi vaatama mu meel.

Kui oleks unenäo piduliku
säääl punetama tõstnud maade muld,
nii kuju mõne nägin imeliku
ma õhtu hõlmas leegitsevat tuld.
Siis mööda vajasid, ei tea kuhu,
need kujud, helgid, kustus päiksekuld.

Ma mõtlesin: neid kõiki ära puhu,
tuul, igatsusi viinud sõnuta!
Kord sügis kevadlaulud pani suhu,
ei nägemused nüüdki mõnuta.

3.

*Aeg iidne olnud vaprust tunnistada,
maalinnuseid kui tormand mõök ja rist;
aeg astes orja alanduse rada*

*siis usus, laulus tõsta ihklemist;
aeg uus need ahendanud lättesooned,
kuldvasika auks ajand kihklemist.*

*Kuid üle ähmi tõusvad hiiglahooned,
kus tornid vanad vaatvad Hansa a'ast,
ja üle äripäeva ilu jooned*

*kui terendused uuest kodumaast.
Kas tuleviku võidul' pannaks' alust,
kas löödud vaimu esimene laast?*

*Näen Eestit tõusvat sünnituste valust,
näen linna ajalugu majades:
mil jõuab meelte tark uus varjusalust,
mil keeltel mängija suur kajades?*

4.

*Nii ühes teistega ma ootan, küsin,
siin kõrges kaares tõusva võlvi all
ma ootajana, küsijana püsin.*

*Tean, kuidas kõledate meelte hall
nii mõne kevadaate lühendanud,
kui harva hele selgudes kristall
end rõõmust, vihast, valust ühendanud;
on armsad laulud hukkaminekust,
kel vainustuski kandle pühendanud.*

*Ei luule kosu säääl, kus suurem lust
on nähete veel toores neelamine,
kus ilu asemel loob mõnitust*

*tõe, paiste, ikke, rikke hõõgumine!
Mis näeme näitelava rampides,
on olemine-mitteolemine,
kõik alles sünnituse krampides.*

5.

*Aeg imelik nii hõljub siia-sinna,
umbudu, valgus, varjud, kiirtepild.
Jõupingutused saanud võiduhinna,
kui lahust kokku pandud aine kild.
Jõupingutused, päästke elu paine,
lahkkelidest et kerkiks kuldne sild,
tee elust surelikust ülemaine,
teos üle aja, aade, mis ei kaoks!
Nii palju toonud, viinud aja laine:*

*miks jäädavasse kujusse ei taoks
vaim vägev kõik, mis meilgi mõttes koidab,
mis muidu igavesti alla vaoks!*

*Nüüd meil küll miski hütab, pütab, loidab,
veel pole tiivalõögiks tõusnud vaim:
kaastundlikult meid varjuritigist toidab
suur William, suure rahva vaim.*

6.

*Ju heledamaks lõõnud sügistähed,
nii kahvatanud suve selges õös;
eni nende vaikset sära vaatvad vähed.*

*On meeled, mõtted rambind päevatöös,
mis andnud leiba, täitnud rahakappi.
Kuid kes ei maga, kuu see taravõös
näeb kurjakuulutava kuma sappi,
kuud sirbiks saavat näeb kui lõigata
all sügiskaare tahaks põllulappi.*

*Ja on kui lõikuse eest põigata
ei suudaks hiilgavama peo siidid,
on nagu kaugelt keegi tahaks hõigata:
pea kärisevad lummutuse niidid!
Kuuvalgel kord kui vana loss,
kui surma ülistuseks püramiidid
kas moodne tarretab ka see koloss?*

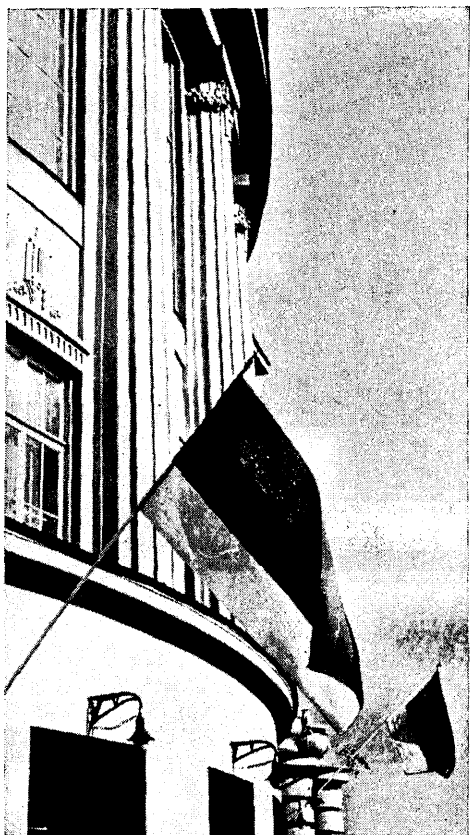
7.

*Uus hoone, kunstikoda ehtiv maad,
jõupingutused, olge tervitatud,
kõik suurem, kõrgem, valgem vaimulaad!*

*Ka meelde tuletatud olge, patud,
kui nägemus ürgelust sügavalt
siin Hamlet, üksiklane, äratatud
on teiselt rannalt, teise taeva alt.
Meil' avataks' nüüd geeniuse häda
ja paiste-elu hiilgus tumedalt,
kui miski säras, miski oli mäda.*

(Kogutud luuletused)

Estonia maja 25-aastane

24. augustil möödus 25 aastat „Estonia“ teatri- ja kontserdimaja avamisest. Tartu järele oli saanud Tallinn maja, mis võimaldas alatisest teatrist kõnelda, maja, mis esmakordselt oli ehitatud eesti teatri jaoks.

Teatrimaja mõte oli liikunud Tallinnas juba mitu aastat. 1902. aastal peeti „Estonia“ seltsi üldkoosolek ruumide hankimise asjas, ja täpselt 11 aastat enne praeguse maja avamist, 24. augustil 1902, peeti „Lootuses“ eelnõupidamine kõigi Tallinna seltside koostöökõks uue maja ehitamise sihiga.

Mis oli kellelgi sel ajal mõttes, seda ei ole kerge öelda; „Teataja“ sõnastas teatrimaja püüded järgmiselt:

„Seltside ühenduse naelaks on suur ühine teatrisaal. See peaks 500—600 inimest mahutama, umbes 60 ruutsülda suur ja $2\frac{1}{3}$ —3 sülda kõrge. Kui võimalik, kooriga ja saali otsas avar näitelava garderobi toakesega. Saali kõrval olgu vähem saal, einetuba ja naisterahvaste tuba. Need peaksid $1\frac{1}{2}$ niisuured olema kui suur saal. Valgustus peaks elekter olema, selle eest ujusid kõik ruumid säravas elektrivalguses. Et piduruumid puhtad ja kenad peavad olema, võimalikult eesti ornamendiga, see on iseenesest mõista.“ (Nr. 215, 1902.)

Tallinn oli sajandi vahetuseks muutunud ülekaalukalt eestikeelseks linnaks. 1897. aasta rahvaloendus näitas Tallinnas 51.810 elaniku seast 40.406 eestlast, seega 68,7%, mis vahekord oli olnud veel 1871. aastal ainult 29.162 ja 15.097, seega ainult 51,8%. Sajandivahetuse iga aasta tõi roh-

kesti eesti elementi juure, see eestluse kasv arenes ka kõigil järgnevatel aastail.

Ei saanud küll teatrimaja ehitamisest asja kõigi seltside ühisüritusena. Esiteks ei võimaldanud teistel seltsidel põhikirja kohaselt omandada kinnisvarasid. Sellest katsuti üle saada nii, et teised seltsid andsid oma volitused edasi „Estoniale“. 1905. aasta revolutsioonile järgnenud ränk reaktsioon hävitas määratu palju algatusi, ajas maapakku või tegi araks hulga aktiivsemaid isikuid ja nõrgendas koostööd kõigi Tallinna radikaalsete rühmituste vahel. Neil aegadel ei õnnestunud sellane suur üritus; siis võidi alles uut hoogu võtta. Ei jõutudki teisiti, maja ehitamise tegeliku algatamiseni, kui asutati (1909) osaiühisus „Estonia“, mille peaulesandeks jäi maja ehitamine. Juba varem oli korraldatud rahvusvaheline plaanide võistlus, mille tulemuseks ei olnud esimese auhinnaga kroonitud plaani, küll aga anti välja kaks teist auhinda, ja üks neist plaanidest, soomlaste Armas Lindgren'i ja Viivi Lönn'i plaan, võeti teostamiseks.

Hilisemaid aegu suudab ainult kaugelt meele tuletada sellanegi pidulik sündmus kui uue maja nurgakivi panemine. See oli kavatsatud laulupeo ajal, 13. juunil 1910. Kuberner keelis siin ainult igasugused eestikeelsed kõned. Siis jätkus maja ehitamist korraldaval rühmal trotsi nurgakivipanekuks üldse ilma pidulikkuseta.

Kui palju küsimusi stiilist, isegi nurisemisi, miks ehitatakse soome, aga mitte eesti stiilis! Nagu oleks „Estonia“ teatrimaja ehitatud erilises soome stiilis, nagu oleks võimalik erilist eesti ehitusstiili improviseerida, ja eriti sel ajal, Tallinna suurejoonelisima ehituse jaoks!

Peadpööriv on julgus, millega „Estonia“ ümber koondunud ringkonnad asusid maja ehitamisele. Eesti kodanlust ei olnud sel ajal palju, eestlaste kätte ei olnud

koondunud nimetamisväärselt kapitale. Puudusid seega isikud, kes teatud korral oleksid võinud suuremate summadega majaehitamist toetada. Osatähtede müügile oli endast-mõistetav piir ette tõmmatud „Estonia“ ümber koondunud intelligentse seltskonna rahaliste võimetega. Kuni 50.000 rubla suuruses võttis rida isikuid laenu oma vastutusele, hulk inimesi tegi aastatepikkust tööd tasuta. Tolleaegne ajakirjandus märgib, et maja ehitamisse paigutas raha meelsamini kehv rahvas kui hiljuti haljale oksale tõusnud inimesed. Kogu maja läks maksma 811.416 rubla 32 kopikat, mis tähendas määratud summat, ja sellest summast oli pisut üle kümnendiku osatähtede kaudu kogutud — ülejäänud osa koormas osaihisust võlana, ja alles võimumuutused ning vanade võlgade kursi ümberkujunemised aitasid „Estonia“ teatrimaja võlgadest vabaks.

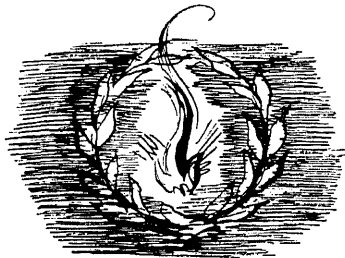
24., 25. ja 26. augustil 1913. a. pühitseti uut teatrimaja kolmepäevase pidustusega. Kunstiline programm sisaldas Shakespeare'i „Hamleti“, C. R. Jakobsoni „Arthuri ja Anna“, Haydni oratooriumi „Aasta-ajad“, rahvusvaheliste helitööde kontserdi ja eesti helitööde kontserdi ning ooperi (Humperdinck: „Hänsel ja Gretel“). Vähimasti klassilises draamas oli pakutud parimat ja suurimat, olgugi et eesti draama alal võidi demonstreerida ainult ajalugu. Ei sobinud avamispidustusteks mingil põhjusel küll Eduard Vilde kunstivõimelise vastu suunatud „Tabamata ime“, tuli leppida ainult C. R. Jakobsoni tagasihoidliku ja tehniliselt kaugele maha jäänud komöödiaga. Kuid maja pühitsemine, ülempreester Tiisikuga ja pastor Kapiga ning kubernerite tervitusega sisse juhatatud, lõppes siiski kolmepäevase kunstidemonstratsiooniga. Ja vahest esitas suurema kunstiprogrammi kui pidukõnelejad — Gustav Suits proloogi autorina (Hamleti vari).

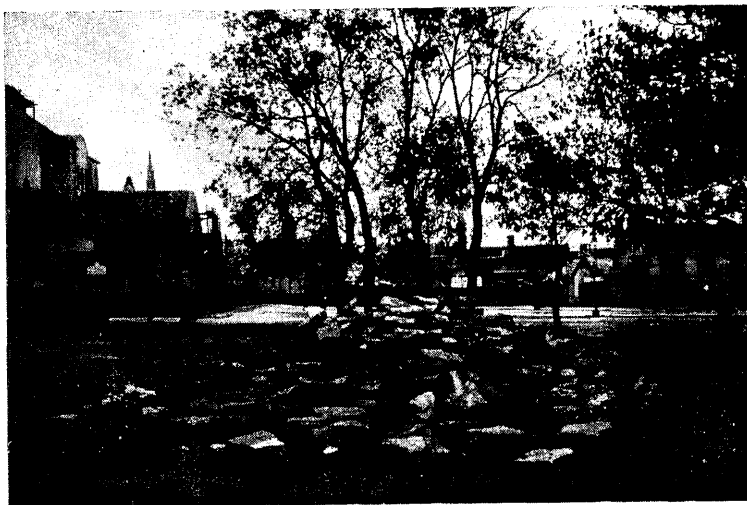
Dr. K. Konik oma aktusekõnes — kõne oli sunnitud venekeelne — ütles:

„Meie seltskond tunneb nüüd tööd lõpetades värsked jõude tõusvat; ta tunneb, et kuigi küll meie rahvas saatuse tahtmisel alles hiljuti algas rahulikkude edasitõukimise tööd teiste kultuurrahvaste kõrval, ta on nüüd enesele leidnud juba kindla koha kultuurilises peres, kus rahulik võistlus üldise Euroopa kultuuri alal ees seisab... Selles uues majas, mille ülesanne on kunsti teenimine, tunneme kõik — rahvuslikest erinevustest, ajalooliselt tekkinud poliitilistest võitlustest ja maailmavaadete lahkuminekuist hoolimata — ennast ühisel pinnal seisvat, mida kunst seab ja kinnitab. Kunst loob eeskujuliku ühiskonna, kus elu oma tuseduse ja lause tipule tõuseb. Kunst kujutab kõige kõrgemat ühiskonna astet, sest ta võimaldab meile laialdasest ülemaailmsest elust osa võtta. Kunst sünnitab tundmuste kooskõla ja sunnib südameid kõigist lahkuminekuist hoolimata ühiselt tuksuma. Kunst on ühiskonna ühendamise ja lepitamise tööriist.“ Kuid Gustav Suitsu proloog tuletas kohe vastakaaluks meele: „Meil' avataks nüüd geeniuuse häda ja paiste-elu hiilgus tumedalt, kui miski säras, miski oli m ä d a.“

Küll sealgi miski säras, miski oli mäda! Kuid esmajoones intelligentsi jõupingutus uue maja ehitamiseks oli enam väärt kui lihtsalt rahvusliku uhkuse demonstreerimine või suurte isiklike ohvrite toomine. Uue teatrimaja ehitamine andis võimaluse, jah, otse kohustuse teatri intensiivsemaks tegevuseks. Teatrimaja ehitamine alles võimaldas täisväärtusliku näitekunsti arenemise, ja 1913. aasta on sellepärast Tallinna ning eesti teatrielus niisama suur pöördepunkt kui 1906, „Vana-Estonia“ avamine, kutselise trupi tegevuseastumine. Repertuaar ei olnud enam piiratud näitelavast: juba see ainus asjaolu sundis näitlejaid ja näitejuhte suurendatud tööpingele.

Kui ainult meele tuletame, et Asutav Kogu algas oma töö piduliku istungiga „Estonia“ kontsertsaalis, et „Estonias“ pühitseti seega Suurt Jüripäeva, Eesti demokraatia riiklikku kujundamist, mis on tunginud visalt rahva teadvusse ja mida sealt vaevalt suudetakse välja kiskuda — siis on „Estonia“ majal juba ükski suuri teeneid Eesti ajaloos ka mittekunstilisel alal. Teatrimaja püsib visaduse mälestusmärgina võitlusest vaenulise võimu vastu, võitleva rahva ajaloo tähistajana, sellega juba vabaduse ja progressi sümbolina.

Esimesed kivikoor-
mad on kohal . . .

Paul Pinna

Kahekümneviie aasta eest

Minu poisikesepõlves, umbes nelikümmend aastat tagasi, kui olin 10—11-aastane, oli minu ja mu mängukaaslaste eelistatuimaks mängurajooniks avar Karja tänava ümbrus. Kõigepealt n-n. „Lasteaed“

Jaani kiriku juures, mis oli linna poolt määratud lastele mänguplatsiks ja kuhu mõne aasta eest püstitati konservatoorium ning kunstihoone; siis lage plats vastu Lasteaeda, kus praegu asetseb Kommerts-kool, ja lõpuks kolmas, armsaim ja avaraim lagendik, kus toimusid meie suuremad pallimängu „üritused“, oli lai, peaaegu neljanurgeline rohuväljak, mille maa-alal on praegu turg oma kivehitustega, meie suur Estonia maja ja veidi kõrval saksa teatri hoone. Tol ajal kasvasid sel väljakul, umbes keskel, kolm puud (millegipärast meenus mulle just kolm). See väljak seisab mul praegu veel väga elavalt silme ees. Imelikud, võiks öelda, otse muinasjutulised on saatuse teed! Nüüd, olles juba enam kui täisealine, kaugelt-kaugelt väljas „lapsekingadest“ (tol ajal mängisin küll paljajalu), mängin ma samal väljakul, suures ja uhkes hoones, mis on püstitatud 25 a. eest, hoopis teist mängu, — mängu, milleni tol ajal minu lapsemõistus ei küündinud...

Juba poisina sattusin vana Estonia asjaarmastajate hulka, kus vapralt „lõin kaasa“ algul orkestris, hiljem aga „kobisin“

üles näitelavale. Aastad möödusid ja sellest käputäiest energilisest asjaarmastajaist sai kutseline eesti teater. Kui me 1906. a. algasime Estonias kutselist teatrit — olime õnnelikud oma saavutustest ega unistanudki rohkemast: oli ju meil vanas Estonias oma kivihoone, lava ja saal, mis vastas meie tolleaegseile nõudeile, ja ain-saks eesmärgiks oli anda elu sellele ettevõttele ja luua talle püsivad alused, et kutseline teater välja ei sureks. Suurest ja uhkest teatrihoonest, nagu seda on tänapäeva Estonia, ei julgenud meie unistada, õigemini — ei mõistnud unistada. Kogu eesti seltskond oli suures vene riigis vaeslapse osas. Kuid kutselise teatri elluviimisega saime uue julgustava tõuke. Eesti avalike tegelaste pere hakkas hoogsas töös kihama kui sipelgapesa ja juba mõne aasta pärast, nähes, et seltskondlik koondus teatri ümber üha kõveneb ja teatritegevus edeneb, tuli kuuldavale hääli, et tuleks hakata mõtlema sellele, et ehitada uus, suur teatrimaja ühes kontsertsaaliga ja kõrvalruumidega, mis vastaksid eesti rahva kasvavaile nõudeile ja tema rahvuslikule iseteadvusele. Skeptikud nimetasid säärast mõtteviisi utoopiaks. Kui just otse mitte utopia, siis, silmas pidades kogu tolleaegset mentaliteeti, oli säärane kavatsus vähemasti rohkem kui julge siiski. Millega ehitada? Polnud ju kapitali! Kes oleks annud säärase viirastusliku ettevõtte heaks

Müürid kerkivad . . .

oma veeringuid? Vene võim ei sallinud mingisugust eesti iseseisvat üritust, pealegi rahvuslikku hoonet, mis võiks osutada tulepesaks, millest oleks võinud süttida — noh, sõna „revolutsioon“ oleks sellele liigagi pehme väljendus. Kuid agaraid seltskonnategelasi ei heidutanud sääraseid argumente. Juba vanast Estoniast sai tulepesa, milles pesitsesid rahvuslikud mõtted ja kavad, kus põles ja leegitses eesti meeste ja naiste tahe. Lõpuks oli kogu eesti seltskond nakatatud sellest ühisest mõttest, ja tehti kõik, mis võimalik, et korjata raha ja püstitada Eesti Rahvusteater. Just seda väljendust — Eesti Rahvusteater — tarvitas Ed. Virgo juba 1913. a. ühes oma kirjutuses „Uus Estonia“. Kuidas uue Estonia püstitamine tegelikult toimus, sellest on lähemalt kirjutatud käesoleva ajakirja teistes artiklites ja sellest kirjutatakse ka mujal, eriti nüüd, kus see võimas ja uhke hoone on püsinud 25 aastat.

*

Meie, teatriinimesed, õhutatuna sellest suurest üritusest, olime tol ajal muidugi kogu hingega kaasa kistud. Mängida suures, uues, sõna tõsisel mõttes teatris, kus on avar lava, inimlikud garderoobid (mitte sääraseid, nagu vanas Estonias, mis olid ühtlasi käimlaiks), mis võis olla ülenädav ja suurem kui soov näha unistuse kiiret teostumist! Igauks meist elas säärasest unistusest. See andis meile töövõimu ja indu. Tol ajal leidis avaraid võimalusi hooaja lõppudel sõita välismaale. Meie pilgud olid pöördunud sealsele teatrihoonele, sest projektide kaudu tundsimme juba umbkaudu oma uue teatri ehituse põhijooni. Õppisime tundma sealseid la-

vaseadeldisi ja muid uuendusi. Olime uhked teadmises, et varsti on meilgi päris õige teater uhkes hoones. Kui mul siis juhus oli esineda Saksamaal, Kielis, just sel suvel, millele järgneval sügisel uus Estonia pidi avama oma ukseid, siis tole Kieli teatri direktori ettepanekule tema juure jääda ka talviseks hooajaks, ütlesin, et sellest ei saa olla juttugi, kuna meie uhkus, meie uus suur teater kodumaal, mille ehituse lõppu oleme kogu hingega oodanud ja mille teostamisele näitlejadki kogu oma jõuga olid kaasa aidanud, augustikuu lõpul oma ajaloolise tegevuse algust pühitseb. Kui saabusime siis välismaalt koju ja kogunesime ehitatavasse kunstihoonesse, mille sisetööd hakkasid lõpule jõudma, siis juhtis meid kadunud J. Linnamägi isiklikult läbi kõigi saalide, kus veel askeldasid töölisel. Ta näitas meile uhkustundega iga tuba ja soppi, andes tulise õhinaga seletusi iga ruumi tähtsusest ja mis otstarbeks see on määratud. Mõned skeptikud, kes uudishimust poolvalminud saaliruumis viibisid, tähendasid ironiseerivalt, et „jah ruumid on suured, see on õige, aga kes neid ruume täidab?“ J. Linnamägi, kes oli üks tulisemaid teatri ehitamise mõtte algatajaid ja innukamaid teostajaid, pühkis närviliselt oma pakse vurre ja lausus põlglikult (nii nagu ta ikka oli järsk): „Ilma teieta panevad kindlasti ruumid täis.“ Ja nüüd? Tänapäeval? Meie iseseisvuse ajal osutusid ruumid kitsaiks. Vähe ruumi — vähe õhku! Estonia hoone on väike! Uha ehitati ja ehitatakse ruume juure: terve pealmine majakord, rääkimata kõrvalruumidest, juureehitatud saalidest jne. Muidugi see kõik teostati meie iseseisvuse ajal!

Estonia hoone on ka valupäevi näinud. Neid valupäevi ennustas õnnetu juhtum juba 1911. a. See oli veel hoone alg-ehitusel, kui osa müüri langes sisse, mis tõi endaga kaasa surmajuhtumi. Tolle-aegsele kubernerile, kes suhtus vaenuliselt juba algusest peale sellesse ettevõttesse, oli see vesi veskile. Ehitus pandigi seisma. Muidugi tegid meie mehed kõik, et asjale uut käiku anda, ja ka näitlejad ei maganud: tuli appi võtta suhted, mida oli kadunud J. Linnamäe soovil soetatud vene seltskonna asjaarmastajate teatriga, kus „näitlejaiks“ olid kõrgemad administratiivametnikud. Siin mängis kaaluvat osa insener A. J. Jaron, kes oli tol ajal kubermanguvalitsuses ehitusosakonna ülemaks. Ta oli liberaalsete vaadetega mees, suur teatriharrastaja ja näitlejate sõber. Olin temaga sageli koos mänginud. Muuseas oli ta ka kubneri suur vastane. Linnamäe käsul läksime Alfred Sällikuga tema jutule. Kõnelus oli „kolleegade-vaheline“. Ta pooldas väga Estonia teatri ehitamist ja mõne päeva pärast võidi ehitustöid jätkata.

Kui juba äpardusist kõnelda, siis osutus ka üks teine juhtum ebameeldivaks. Uue hoone avaetendus 24. augustil 1913. a. ei läinud ka nii libedasti kui oli kavatsatud. Kunstnik Nymani kavandite järgi maaliti alles dekoratsioone ja lõpetati hoone sise-misi töid. Säärases askelduses läksid proovid hiigla tempoga. Avaetenduseks oli teatavasti Shakespeare'i „Hamlet“, mille selleaegset koosseisu oleks praegu huvitav mainida. Hamlet — Theodor Altermann, kes selle osa kallal töötas juba Saksamaal olles; Ophelia — Erna Villmer; Polonius — Ed. Kurnim. Tegevuses oli ka juba Ants Lauter, kes noore näitlejana äsja oli astunud meie näitlejate perre. Kuningat — mängisin mina ja kuningannat — Betti Kuuskemaa. Lavastas Karl Jung-holz. Ka A. Sällik oli tegevuses Laertese osas. Kaasa mängis veel palju teisi, kes

osalt pole enam näitelaval või kes puhkavad igavest und. Nagu mainitud, läks töö nobedasti, erilisi raskusi valmistas vaid valgustusaparatuuri seadeldis, mis lõpuks esietendusel mängiski kõige kurvemat osa: see „streikis“ kaks tundi ja publik istus pimeduses ja ootas kannatlikult valguse-saamist. Ei nurisenud keegi, oodati ja rahulduti teadmise-ga, et kogu asi on veel värske ja uus. Tunti suurt aukartust suure ettevõtte vastu, mille oli sünnitanud selts-kond ise raskustega ja valudega. Et ka näidend osutus pikaks, siis venis etendus kella kaheni öösel. Alles siis saadi asuda pidulikule söömingule. Huvi avapidustuste vastu oli nii suur, et kogu suvel oldi ametis ettevalmistustöödega ja kogu rahvas ootas pidulikku päeva. Kuid leidis siingi pessimiste, kes ennustasid halba ja eriti 1911. a. sündinud õnnetuses nägid saatuslikku näpunäidet. Ja eks oludki osalt neil õnnetuse ennustajail õigus: suur maailmasõda, mis algas aasta pärast uue Estonia valmimist, tõi Estonia hoonetele kui ka ta valitsejale suuri kannatusi ja katsumisi. Maja rekvireeriti kohe sõja algul vene sõjaväevõimude poolt ja suuri vaevu saadi vähemasti teatrihoone rekvi-sitsioonist päästa. Mängiti, kuidas sõja-aegne olukord lubas. Kontsertsaali-poolne osa ja kasiinoruumid jäidki kogu sõja kestes vene laatsareti valdusse. See oli raske katsumiste ajajärk! Ka näitlejale. Näitetrupp läks laiali. Aegapidi koon-duti hiljem jälle ühisesse perre, kuni Va-badussõda tegi lõpu kõigile sääraseile raskusile ja kannatusile. Vaba Eesti löi uuesti uue Estonia, mille vilja näeme tä-napäeval ja milleks Estonia tõeliselt omal ajal oli ehitatud ja määratud.

Estonia teatri hoonetele ja selle valitse-jale 25 a. juubeli puhul soovime kõigest südamest õnne ja edu ning Estonia hoo-nele jäävat püsi õnneks, hiilguseks ja iluks kogu eesti rahvale.

THEODOR ALTERMANN

Ants Lauter

Jooni Theodor Altermannist

ügispoolsel suvel, 1913. aastal algasid „Estonia“ uues teatrimajas „Hamleti“ proovid. „Hamlet“, „Arthur ja Anna“ ja ooper „Hänsel ja Gretel“ olid uue hoone avamispidustuste kavas.

Kui nüüd, 25 aastat hiljem, meenutada neid esimesi proove, kui silme ees tõusevad elavaks kõik need ande säras ja nooruslikus töö- ja teotahtes põlevad teatrientsiastid, kes siis moodustasid „Estonia“ pere, kuid nüüd sellest puuduvad, kui neile lisada veel kõik need 25 aasta jooksul hiljemtulnukad täistalendid, kelle elutee vahepeal on katkenud — siis saab otse tarviduseks uskuda hauatagusesse ellu ja hinge surematusse. Siis võib otse ihaldatavaks saada mõte rändamisest sinna maale, kust ei tulda enam tagasi. Sest kui on olemas mingi teine elu, mis olevat muidu sama-sugune kui siin, kuid võrratult heledam ja õnnelikum, siis kujutlegem vaid, millisesse

esmajärgulisse teatrisse lavainimesed seal teises elus satuksid! Eeldusega muidugi, et meie varalahkunud kolleegid ei ole lahutatud seal sikkudeks ja lammasteks ja võivad oma võimed töösse rakendada „Estonia“ teatri esindusliku koguna. Teatrimaja helendab tänagi muutmatult nooruki jumes. Kuid ta akendest on 25 aasta jooksul vilkunud leinatuled T. Altermannile, H. Karrole, A. Meermannile, G. Avessonile, E. Tetzkyale, J. Freymannile, V. Karrole, T. Tondule, K. Jungholzile, A. Linnebergile, H. Gleserile, E. Kurnimile, A. Tuurandile, Netty Pinnale ja paljudele teistele. Näitejuhid, näitlejad, etteütteleja ja frisöör, kenake orkester, dekoraator, paras arv tehnilisi jõude igalt alalt — ühe sõnaga, täiskaaluline ja väärtuslik teatriettevõtte. Täiskaaluline eriti sellepärast, et selle ettevõtte trupis on Eesti teatri seni ainuke tõeline ja ehtne „esimene armastaja“ — Theodor Altermann. Altermann näitlejana ja näitejuhina trupis — see oli uue ma-

ja vääriline kolmas võimas instrument uue „Estonia“ kunsti juhtivas trios. Pinna, Jungholz ja Altermann. Nende hulgas Altermann oli nagu siduv lüli, haakides endasse ühelt poolt Pinna kõikevallutava intuitsiooni, värskuse ja temperamendi ja teiselt poolt Jungholzi mõtleja, uurija, tähelepanija, enam teatriteadlase olemuse. Kolm üksteisest väga erinevat, kuid just selle tõttu üksteist täiendavat, võrdlematut teatrimees „Estonia“ uude majja asudes. Kui allpool juttu on vaid Altermannist, siis sellepärast, et ta, oma parimat kindlasti veel anda jõudmata, uuest „Estoniast“ poolteise aasta pärast — juba 1915. a. kevadel — siirdus korraldama seda kolmandat, meie lohutuseks kujuteldavat varjude „Estoniat“. Ja ka sellepärast, et mälestus sellest suureandelisest ja targast teatrimehes aastate sunnil ikka enam ja enam kipub tuhmuma.

Lehitsedes teatriarhiivis Theodor Altermanni nimelist mappi (selle mehe kohta küll naeruväärselt kõhna), vesteldes Altermanni üle pikemalt Aleksander Trilljärvega, kes juba küpse mehena ja teadliku lavainimesena võis jälgida Altermanni lavatööd selle esimestest sammudest peale, ja lisaks meenutades isiklike kokkupuuteid Altermanniga ta töös ja elus — ei saa alla suruda veendumust, et Altermanniga täna meie seas oleks meie teatril ehk mitmeti teine nägu. See oli omapärane, väärtuslik, vallutat ja tulevikuks suurel töötav anne.

On inimesi, kes juba esimesel kokkupuutel suudavad anda endale võõrast tõetruu ja mitmekülgse kujutluse ainult võõra välise ilme ja käitumise järgi. Altermanni väline ilme reetis isegi harjumatu silmale sügava ja rikka vaimse tuuma. Ikka kõndis Altermann veidi kummardunult, nagu siit-sealt oma mõtteile vastust otsides. Ikka oli ta pilgus mingi mõtisklev, kaaluv, unistav, kaugemaid horisonte haarav mahe vine. Tal oli viisiks tõrjuda kõrgelt laubalt tihti allalangevat juuksesalka. Sageli näis, et selle toiminguga kõrvaldas ta nagu mingi loori oma peas tärnanud mõttelt.

See kirjeldus võib viia oletusele, et Altermannil oli vähe silma oma ja oma ümbruse välimusele. Ei. Trilljärv tähendab oma mälestusis: „Theo oli oma välimuse eest äärmiselt hoolitsev. Ta riietus oli alati korralik ja hoolega valitud. Tal oli hulk ülikondi ja viibides ringreisil vahetas ta neid mõnikord kolm korda päevas.“

See oli aeg, kus usuti, et riided teevad inimese. Eriti aga teevad nad näitleja. Silmatorkav ja teistest ülepaikuv riietus kuulus näitleja kutsevormi. Seda pidi arvestama ka Altermann. Et välise koore eest hoolitsemine polnud Altermannile ainult

isikliku edevuse. vaid ka nõudliku maitse rahuldajaks, seda tunnistab ta alatine sellekohane hool ja nõuanne oma kolleegidele. Trilljärv tähendab: „Et mina oma välimusele suurt rõhku ei pannud, siis hoolitses Altermann ka minu eest. Tal oli ringreisile kaelasidemeid tosinat viisi kaasa võetud. Nende seast valis ta iga päev ühe sobiva minu jaoks, et vähimalt minu rinnasest dekoreerida „künstlerkravatiga.“ Väliselt veidi omapäratsemisele kalduv, otsis Altermann oma teatritegevuse algaastaist peale kohe ka oma palet ja isikujoont oma loomingule. Teatritöö algaastail kipusid küll ta vanemate ja kogenumate kolleegide mõjutused suruma kaed ta kunstnikusilmale ja talutama teda siis nagu iga algaja kopeeringu ja imitatsiooni rööpäle. Kuid Trilljärv mainib: „Siis aga asus Altermann hoolega enda kallal tööle, mille tulemuseks oli, et 1906. aastast peale, kui avati kutseline teater, sai Altermannist tema ande arenedes juba loov näitleja.“

Esimest korda esines Altermann ühel koolipeol aastal 1901. „Estoniasse“ tuli ta 1903. a. suvel. Mängis seal esimest korda vana „Estonia“ aias suvepeol rahvanäidendis „Meie metsanurgas“. Alles sealt peale algab tal pidevam side lavaga. Sügisel 1903 mängib ta Gorki „Põhjas“ parunit. See osa tõstab ta juba esile ning kolme aasta pärast võiakse temast märkida, et ta on loov näitleja. Ulilühike aeg enda leidmiseks, eriti arvestades selleaegseid olusid ja töötamisviise. Ja ometigi algab 1906. aastast Altermanni kiire tõusulend. Ruum ei luba siin lähemalt peatuda Altermanni tolleaegsel loomingul ja selle tähtsusel. Märgive ainult: Paul Pinna ja Theo Altermann kõrvuti, kaks tulihinge, algavad teatri ehitust, kandes ise paigale suuremad ja murenematumad kivid sellesse vundamenti, millele toetub tänane „Estonia“. Boris Godunoff, Hlestakoff, Karlheinz, Ferdinand, Othello ja lugematu rida teisi hiigla- ja hiilgeosi leiab Altermannis endale väärika kehastaja. Selle aja kohta märgib Trilljärv: „Altermanni peavõimed ilmnesid armastaja osades. Ta mängis ka karakterosi, aga meisterlik ja ületamatu oli ta noore salongilõvina, elumehena, pakkudes selles oma parimat. Ei ole mina näinud enne Altermanni ega pärast teda Eesti laval ühtki teist armastajat, kes temaga võistelda oleks suutnud. Altermann oli sündinud armastaja. Armastas kuni surmani.“

Üeldakse, et lava-armastaja ei ole eestlase loomuse. Eestlane, põhiliselt eestlane, olevat jämedakoeliseim, tahumatum ja — mis peasis — kinnisem oma tundeavaldusis kui seda eeldab „esimene armastaja“ tavalises mõttes. Aga Altermann oli armastaja.

Ja ometi oli ta nii-öelda maapoiss. Sündinud 12. novembril 1885. a. Kose kihelkonnas Ristil. Vanemad talupidajad. Õppis Tallinna linnakoolis ja kaubanduskursustel. Oli „Virulase“ toimetuses ja mujal raamatupidaja. Nii Altermanni elulugu teatritööni. Ei kuskil võimalusi nende omaduste arendamiseks, mida nõuame lavaarmastajalt. Ja ometi oli Altermann armastaja ja salongikangelane, kes oli uhkuseks mitte ainult Eesti laval ja seltskonnas, vaid kes niisama edukalt suutis endale võita poolehoidu ka sellasel nõudlikul laval nagu Esseni teatris Saksamaal. Kahe aastaga (1911/13) kindlustas ta seal endale väerika koha ja kõik võimalused kaugesaamiseks. Ent 1913. aasta kutsus ta tagasi kodumaale ja uude „Estoniasse“. Seal võime Altermanni annet ja võimeid näha täiesti lahtirullunult. Vana „Estonia“ olud ja töömeetodid, kui neid tänases mõttes üldse meetodeiks võib nimetada, pidid olema igale tõsisele ja elukutseliselt oma tööle suhtuvale teatriinimesele kammitsaks. Liiaks madalal levis seal üle töö veel asjaarmastuslik juhuslikkuse vaim. Nagu Trilljärvi tähendab, oli esimeseks täisprooviks alles esietendus. Proovidel peamiselt markeeriti, s. t. liiguti küll umbkaudselt misantseenides, kuid osa loeti enamasti külmalt, pooleldi pomisedes omaette. Peaproove tänases mõistes ei olnud. Alles esietendusel näitlejad panid välja oma täisvõimed. Siis juhtus sageli, et esietendusel oli üllatusi. Ansamblist nõudlikumas mõttes ei olnud juttu. Aga laval tuiskas noorus ja värskus. Pulbitsevad anded ja nooruslik temperament otsisid väljapääsu iga hinna eest. Romantika ja boheemlus valitses elus ja valitses töös. Pärimal silmapilgul toodi taevast tähti, halvimal aga jäädi saatamatult seisma ülesandees. Või siis forsseeriti endale tunnustust vähenõudlikumalt publikult. Altermanni kohta tähendab küll Trilljärvi: „Peab alla kriipsutama, et ta kunagi ei püüdnud mängida galeriile.“

Paar sõitu välismaale, raamatud ja tähelepanekud olid Altermanni viinud juba siis veendumusele, et tõsine ja edasiviiv teatritöö peab olema kuidagi teissugune. Missugune see oli, selle kohta jõudis ta selgusele kahel aastal Essenis. Ja tagasi pöördudes „Estoniasse“ sügisel 1913 on ta oma ande küpsuses ja varustatud tõsisele ja teadlikule kunstnikule omase suhtumisega oma kutsetööle.

Aga... Paul Pinna kirjutab ühes oma mälestuste artiklis tollest ajast: „Tehnika oli Altermannil äärmiselt arenenud, temperamenti otsata, kuid hääl paraku oli juba paraliüüsi alguses — kurgutiisikus.“

THEODOR ALTERMANN
„Hamlet'i“ nimiosas

Mäletan esimesi isiklikke kokkupuuteid Altermanniga „Hamlet'i“ esimestes proovides. Altermann oli vast tulnud Saksamaalt. Osa peaaegu valmis. Algas proove täie ägedusega ja jõuga. Vahest nädal hiljem aga palus ta Jungholzilt vabandust — ta ei saavat proovida täie jõuga, hääl olevat veidi väsinud. Ja proovis siis poole häälega. Kuni ta temperament ja ehtne elamus ajasid teda jälle jõusse ja kirglikkusesse ja proovi lõpuks ta kõnele poolsosinal. Keegi ei teadnud siis veel aimata Altermanni hääle väsimuse õiget põhjust. Aga Altermanni Hamlet sai ilmutuseks. Rea hiilgavaid loominguandis Altermann sel oma elu viimisel näitlemisaastal. Kes on näinud, kas see unus-

tab kunagi ta Hamletit, Leo Saalepit, Leopoldi „Mu Leopoldis“, Melzerit „Hästi õmmeldud sabakuues“, Gluhowtsewit „Elupäevades“ ja Altermanni tipplõngut — Piibelehte „Pisuhännas“?! Piibelehena, Gluhowtsewina ja Melzerina sooritas ta 1914. a. kevadel ka oma viimse ringreisi, sammudes linnast linna triumfi teed. Kuid eriti ringreisil, kus tal iga päev tuli mängida, andis ta haigus end juba väga märgatavalt tunda. Etenduste lõppvaatusis hoidus ta suuri vaevu hääle katkestumisist. Neid juhtus aga siiski. Ja ringreisi lõpul mängis ta tihti terve etenduse hähiseva häälega. Järgneval sõjaaegsel hooajal Altermann enam näitlejana ei esinenud. Välja arvatud üks ja viimne kord elus, oma tuluõhtul, novembris 1914. Mängis Piibelehte. Hädavaevu kuuldavalt, pool-sosinal. Publik teadis, kuidas on lood ta lemmikuga. Piibelehe iga sõna püüti kui päikesekiirt talvel. Altermann kõneles aeglaselt, kuid piinliku puhtusega artikuleerides. Publik naeris kummalist naeru. Piibelehe naljale kostis saalist kohav rõkatus, mis aga alati katkes kuidagi järsku ja ebaloomulikult. Altermannilt kardeti kaotada ainsatki häälikut. Altermannil tarvitses teha ainult kõige pisem muutus ilmes või liigutuses, et rõkkav naer saalis muutuks murdekundi jooksul surmavai-kuseks. Nii ei ole veel kunagi ega kuski nähtud näitlejat valitsemas publiku üle. See oli mingi üliinimlik sugestiivsus, millega Altermann andis siis oma osa. Ta ei saanud nüansseerida häälega. Ta pani lugematuis registreis helisema oma keha ja ilme. See kõlab uskumatult, aga seis-tes laval Sanderina arvasin mitu korda kuulvat Altermanni žesti ja pilgu kōla.

Kõneldes Altermannist kui näitlejast peab kõigepealt märkima ta suurt ja põhjalikku tööd osade kallal. Ta ei usaldanud ennast ainult intuitsiooni hooleks. Intuitsioon oli tal kui suurel andel iseenesest väga tugev. Ta töötas samal määral ka mõistusega, analüüsides ja teadlikult tund-gides kõikidesse piisiasjadesse. Selle tõttu olid Altermanni osad alati loogilised, selged ja veenvad, ümarikud ja ühtlased kogu etenduse jooksul. Ta ei saavutanud küll alati neid üksikuid, ootamatuid, kuid hetkeks põhjani vallutavaid suurmomente, mis on omased alateadvusega ja intuitsioo-niga loovaile näitlejale. Kuid selle eest ei väärtatanud ta ka iialgi kujust välja, ei jätnud tühje kohti, vaid andis ikka ter-viku. Ta tegi seda kergelt, pingutuseta, mahedalt, endastmõistetavalt. Tõelise meistri ja kunstniku kohaselt. Selles mõt-tes oli Altermann näitleja, keda meie tänapäevalgi võiksime nimetada „mood-saks“ ja teatrikuultuuri uusimailegi nõudeile

vastavaks. Ja ometi on teater Altermanni päevist läbi teinud terve arenemise eppohhi. Eriti oma elu viimisel aastal Altermann jälgis ahnelt teatri üldarengut ja hoidis ennast võimaluste piirides kontaktis kõi-gega, mis võis anda teatrile ja ta enda loomingule lisaks uut ja väärtuslikku. Ta ei muutunud aga seejuures eklektikuks, uudusi valijaks, neid oma mina sõelast läbi laskmata. Ta unistas uuest, enda põhi-mõttele ja tõekspidamisil loodud teatrilt ja näitlejaskonnast. 1914. aasta sügisel üksinda teatrijuhi ja näitejuhi kohale asu-des ta lausus: „Nüüd algame uut ajajär-ku.“ Aga teatrikade surm ei lasknud ta unistusi teoks saada. Muidu oleksime praegu võib-olla ühe huvitava ja kunsti-kõrge teatri võrra rikkamad.

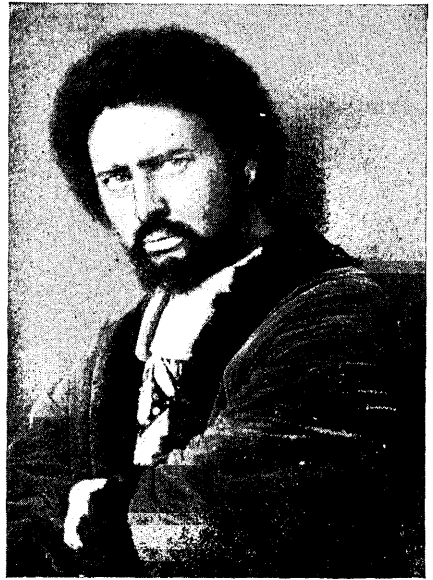
Altermann näitejuhina töötas oma suu-reandelise ja intelligentse näitleja varal. Nemirovič-Dančenko seadis näitejuhile nõude: „Näitejuht näidendi tõlgitsejana ja näitleja pedagoogina peab tegutsema ettenäitajana. Näitejuhid-teoreetikud oska-vad küll põhjalikult analüüsida etendust, anda sellest arvustuse jne. Kui aga näite-juhil pole endal eeldusi ja andeid näitle-jaks, siis ei suuda ta küllaldaselt tiivus-tada ja innustada tegelast. Õige näite-juht peab olema ikka ka väga võimeline näitleja. Sealjuures alati parem ja suute-lisem kui näitleja, keda ta juhib.“ Säärane näitejuht oli Altermann. Ja eriti tol ajal ei olnud teoreetiline ja ainult analüüsiv näitejuhi töö üldse mõeldav. Iseseisva ja loogilise loominguvõimega näitlejaid oli vähe. Kuid Altermann oskas lühikese ja väga tabava analüüsiga ja ise näitlejana ettenäitamisega viia tegelased kohe näi-dendi sisimasse, iga üksiku näitleja ta kuju tuumani. Paari tabava tooniga ja žestiga manas ta esile ja tegi selgeks tema poolt nähtud kuju. Ta töötas innuga ja andu-musega, ausalt ja väga põhjalikult. Nii-palju kui tollaegene, nüüdsest palju lühem, proovide aeg lubas. Milline töömees ja anne Altermann oli näitejuhina, tõendab juba see, et 1914. aastal, hooaja esimesel poolel, Altermann oli „Estonia“ ainus näi-tejuht, tuues peagu iga nädal välja uue esietenduse. Sealjuures ilmus ta juba esi-mesele proovile selle aja kohta võrdlemisi põhjalikult läbimõeldud lavastuskavaga. Ta üllatas tihti tõlgituse ravava omapärasu-sega ja lavastusliku leidlikkusega.

Mainimata ei tohi jätta ka Altermanni esinemisi kontsertlaval deklamaatorina, Anna Haava luuletusi näiteks oskas ta pai-sutada terveteks suurteks steenideks, kus vaatleja silme eest möödusid inimesed kogu oma elulooga. Kujutlegem vaid täna Altermanni mikrofoni ees! Vaevalt leiduks talle sealgi võistlejat.

Albert Bassermann ütleb näitleja kohta, et ta peab olema puhas tõe ihu ja hingega. Julius Bab lisab sellele: „Aga et seda tõe leida, selleks ei küüni ainult andest ja võimisest. Selleks peab olema ka väga suur ja väga õilis inimene.“ Puudutades siin Altermanni loomingu tõe olemise pidanud tunnustama seda kõige kiitvamalt. Selles oli seda puhast tõe ihu ja hingega. Aga Altermann poleks seda suutnud, kui tal poleks olnud väärtusi ammutada endast kui inimesest. See argument üksinda teeb liigseks iga lähema määratluse Altermannist kui inimesest. Võlv ja huvitav seltskonnas, haruldane kolleeg. Ja Trilljärv lisab: „Nii kuni surmani.“ Paar päeva enne lahkumist olevat Altermann öelnud: „Tunnen, et ma kevadet enam ei näe. Aga ma ei karda. Surren rahulikult. Võib-olla see päästab mu nii mõnestki murest ja eluraskusest. Loodan, et ma sõpradele endast ei jäta halbu mälestusi.“

Altermann suri 19. III 1915.

On selge, et katkendliku artikli raamides on võimatu anda vähegi ulatuselisemat ülevaadet Altermanni-taolisest kunstnikust ta loomingu ja elus. Niisugune põhjalik ülevaade ootab kärsitult oma koostajat.

THEODOR ALTERMANN
„O t h e l l o“ nimiosas

Mida pakub uus teatrihooaeg

öödunud, 1937/38. a., hooaeg oli eesti teatris mitmeti elevusrikas ja huviküllane, pakkudes publikule mõnegi meelejääva etenduse, sügava elamuse või heaturjulise õhtupooliku. Ka teatrid ei saa nuriseda: jätkuvalt kassamenult oli möödunud hooaeg üks parimaid ja suuremad toetused võimaldasid hädavajalisi uuendusi teatris või kulutusi personaaligi kasuks. See hooaeg kinnitas publiku üha kasvavat huvi teatrikunstile, nõuet väärtusliku näidendi ja hea mängu järgi. Aga ühtlasi seda tuntud tõe, et ainult täisvereline teatritükk võimaldab näitlejail ja näitejuhil rakendada oma võimeid tulemusrikkalt ja mõlemaid pooli rahuldavalt.

Küllap eelolevigi, 1938/39. a., hooaeg alustatakse parimate kavatsustega ja lootustega. Lugejad leiavad allpool lühikeses kokkuvõttes teatrite töökavad uueks hooajaks.

Käesoleva aasta augustikuu 24. päeval möödus 25 aastat „Estonia“ teatrihoone avamisest ja hooaja avatendused — 10. septembril Čaikovski ooper „Mazepa“ E. Uuli näitejuhtimisel (muusikajuht V. Nerep) ja 11. septembril E. Vilde klassiline komöödia „Pisuhänd“ A. Lauteri uuslavastusel — kuuluvad kavasse, mis pidulikult tähistab uue teatrimaja 25-aastast kestust. Sõltuvalt mõningaist puhttehnilisist takistust toimuvad juubelipidustused ise septembrikuu lõpul või oktoobrikuu esimesel poolel. Avatendusile järgneb juba 18. septembril A. Mälgu uus näidendi „Mets-humala“ esietendus Juh. Tõnopa lavastusel. „Mets-humal“ on A. Mälgu debüüt „Estonia“ laval. Teos ise kajastab meeleolusid, mis iseloomustavad A. Mälgu varajasemaid novelle. Septembri lõpul jõuab lavale uus operett — Abrahami „Juulia“ — mille lavastab Agu Lüüdik, muusikajuht R. Kull. Oktoobri keskpaiga on prantslase Birabeau lustmängu „Minu poeg minister“ esietendus, kus Paul Pinna saab esitada oma talendi mitmekülgset. Oktoobris tulevad kordamisele omaaegsed menukad balletid „Lakšmi“

Estonia lavastusi
25 aasta eest:
Shakespeare'i „Hamlet“
(Esiplaanil vasakult -
A. Sällik ja T. Altermann)

ja „Flora ärkamine“. Uus tantsulavastus Rahel Olbreilt (kes taas on pöördunud „Estoni-
niasse“) tuleb detsembris. Novembrikuu algul tähistab 20-aastast lavategevust ja 50.
sünnipäeva Karl Viitol Donizetti operiga „Don Pasqual“, mille lavastab E. Uuli.
muusikalist osa juhib aga külalisdirigendina Olaf Roots, kelle võimeid orkestrijuhina
Tallinna publik on seni saanud hinnata vaid kontsertlaval. Novembris esineb veel
kolmas debütant: Andres Särev „Töölisestrist“, kes lavastab Karel Čapeki näidendi
„Ema“ Liina Reimaniga nimiosas. Novembris jõuab lavale ka uus operett, milleks
loodetavasti saab praegu viimistlemisel olev algupärane. Detsembris on Shakespeare'i
komöödia „Tõrksa taltsutuse“ esietendus, lavastab Haridusministeeriumi teatrikonsu-
lent Ivan Schmidt. Hooaja teise poole mängukava ei ole veel lõplikult kindlaks määratud.

Kuna „Vanemuise“ uue teatrihoone valmimist on oodata alles lähemate kuude
jooksul, siis algab töö esialgu jällegi Saksa teatri ruumes. Kui möödunud hooajal
alati seal etenduste andmist, oli karta, et teatril neis ruumes tuleb arvestada väga
suuri raskusi. Seda meeleolu süvendasid teatritegevuse esimesed nädalad: publi-
kut oli äärmiselt vähe. Ent siis tuli pööre — publik veendus Saksa teatris ruumide
otstarbekohasuses, etendusi külastati väga elavalt ja see tõus jatkub loodetavasti ka
uuel hooajal.

Hooaeg avatakse 15. septembril A. Mälgu uue näidendiga „Metshumal“, kohe
pärast seda tulevad lavale Kitzbergi-Simmi „Kosjasõit“ uuslavastuses, L. Lakatose
„Kaheksateistkümnepäevased“ ja F. Molnári „Delila“.

Eesti autoreist on peale A. Mälgu teatril lubanud uudisteoseid H. Raudsepp,
M. Metsanurk, O. Luts, H. Visnapuu, J. Kärner, E. Tammlaan ja H. Ranna. Välis-
autoreist on repertuaari võetud: L. Lakotosi „Palavik“, P. Barbasi „Raha, raha, raha!“,
M. Caspari „Igal asjal on kaks külge“, K. U. Suomela „Koolimäss“, E. Leino „Lulli“,
M. Ziverts „Klaun“, J. Petersoni „Mõistusinimesed“, R. Balumanise „Tules“,
E. O'Neill'i „Kummaline vahemäng“, Besetzki „Suure vankri armuke“, A. Afinoge-
novi „Kauge“, Heller-Schülzi „Eesriie langeb“. Kavasse tahetakse võtta veel üks teos
skandinaavlasilt ja teine čehhidelt, kuid lõplikku valikut pole veel tehtud, samuti
on lahtine kahe maailmaklassiku teose valik, mis tulevad ettekandele uues teatrihoone-
nes. Laulumängudest on kavas veel Long-Farkase „Õueloož“, oopereid kavatakse
lavastada kaks, kaalumisel on Verdi „Aida“ või „Rigoletto“ ja Offenbachi „Hoff-
manni lood“; operette tahetakse anda kolm: Srečkoviči-Bertruchi „Janja“, Fer-
nand & Munoz'i „Caramba“ ja kolmandaks üks algupärane operett. Laste- ja noorsoo-
teatri kavas on L. Koidula „Säärane mulk“, J. Parijõe „Teraspoiss“ ja P. Rummo
„Lõunatuule eksirännak“.

Avaldatud repertuaaris on võimalikud mitmesugused muudatused ja täiendused
ning vaevalt suudetakse intensiivseimagi töö juures kõike loetletut ühel hooajal ette
kanda.

Lahkusid teatri juurest R. Alari, H. Piller ja O. Lipp, juure tuli F. Hallap.
Kutsuti ametisse dramaturg (P. Vallak) ja asjaajaja.

Estonia lavastusi
25 aasta eest:

C. R. Jakobsoni
„Arthur ja Anna“
(Vasakult - B. Kuuske-
maa, G. Sällik, T. Alter-
mann, P. Pinna ja K. Jung-
holz)

„Eesti Draamateatri“ hooaeg avatakse Tallinnas 15. septembril A. Strindbergi „Eerik XIV-ga“. Lavastab R. Tarmo.

See Strindbergi ajalooline näidend tõlgendab jõulises draamaatikas tüüpilise Rootsi renessansikuninga poolhullumeelseid heitlusi aadlikega, oma perekonnaga ja isikliku armastusega. Selle äpardumisile sündinud Vasade järglase vallutamispoliitika haarab ajalooliselt tugevasti ka meie kodumaad, eriti Tallinna. Strindbergi geenius on Eeriku valitsemisaja lõppu kujutanud äikeliste lavaimpulssidega ning situatsioonide tormiliste teravustega.

Ringreiside hooaeg avati 7. septembril poola kirjaniku Stefan Kiedrzyński komöödiaga „Õnn algab homme“, mis 1932. a. on auhinnatud Leon Reyneli nimelise kirjanusliku auhinnaga. Lavastab Ed. Türk.

„Õnn algab homme“ on kaasaja äritsemiste, spordi ja armastuseküsimumste teos, kirjutatud voolava sündmustiku, sulava teravuse ning tugeva lavalise realismiga. Ja kuigi autor nimetab näidendit komöödiaks, on selles niipalju mahendatud traagikat, hingsoojust ning inimlikku leppimislohotust, et lavaline tõlgendamiseskaala on väga laiapiriline.

Noorsooteatri hooaja avamiseks, mis toimub septembrikuu teisel poolel, tuleb lavastamiseks A. Sunne juhtimisel Pilvi Toomendi „Lamburneid“ koos algupärase muusikaga.

Üldiselt loodab Eesti Draamateater algaval hooajal rohkem rõhku suunata repertuaari valikule ning töö intensiivsustamisele, mille juures püüab senist tihedat sidet publikuga veelgi süvendada. Lõplikku valikut repertuaari alal ei ole veel tehtud ja see kuulub avaldamisele hiljem.

Uutest jõududest on teater palganud L. Reimani, kes vaheldumisi ka „Estonias“ töötab, E. Korjuse ja dramaturgina J. Sütiste.

„Tallinna Töölisteraator“ avas oma hooaja juba 27. augustil Hella Vuolijõe näidendiga „Justiina“ (A. Särevi lavastusel), millele järgneb septembrikuu esimesel poolel P. Põldroosi juhatusel G. Zapolska „Preili Maliczewska“, mis eredates värvides käsitleb Poola parema seltskonna „moraali“ ja noore tütarlapse näitlejakarjääri selle seltskonna raames. Kolmanda tükina on ette nähtud N. Gogoli jantlik komöödia „Naisevõtt“, mis Tallinna teatrihuvilistel on veel meeles venekeelsest etendusest mõni aasta tagasi. Lavastab A. Särev. Neljandaks lavastuseks on kergema vahepalana hispaanlaste M. Seca ja P. Fernandezi karikatuurne operetiparoodia „Caramba!“ („Kurat võtku!“), millel on eeldusi saada hooaja kassatükiks. Edasi valmib A. Särevi dramatiseeringus ja lavastusel Oskar Lutsu „Aripäev“ ning hooaja lõpupoole ehk ka „Sügis“, milline novell Lutsul on juba lõpetatud ja neil päevil ilmub trükist. Siis õhhi nimekaima naisnäitleja ja draamakirjaniku Olga Scheinpflugova vaimukas komöödia „Aknake“, vene-lase A. Tolstoi loteriikomöödia „Imetead sõelas“, A. Kitzbergi „Kauka jumal“, ühe tuntud eesti kirjaniku varsti trükist ilmuva romaani dramatiseering, mille nimeks on „Ristik

õites“, prantsuse kergema komöödia klassilise esindaja Eugène Labiche'i jant „Itaalia õlgkübar“ ja W. Shakespeare'i komöödia „Windsori lõbusad naised“.

Raskusi on algupärase repertuaari saamisega. Traditsiooni kohaselt on „Töölisteater“ oma hooaja avanud tavaliselt algupärandiga ja oli soov seda ka tänavu teha. Ometi ei õnnestunud selleks saada algupärandite hulgast sobivat tükki. Siiski on teatril hooaja jooksul lootust tuntud autoreilt saada vähimalt kolm uut algupärandit, mis on juba valmimas ja teatritele lubatud.

Tegelaskonna koosseis jääb samaks kui mullu. Tänavu näeme jälle laval raskest haigusest vabanenud Linda Reialit. Lahkunud on vaid teatri tantsurühmast Raja Raukas, kes siirdus „Estonia“ ooperikoori.

„Endla“ avab hooaja 25. septembril W. Shakespeare'i „Suveöö unenäoga“, mida pealinna teatripublik nägi möödunud aastal „Estonias“. Kuigi selle klassilise näidendi lavastamine väikeses teatris kohta tundub raske, loodetakse asjaga siiski toime tulla ja esitada Shakespeare'i teost publikule kõigiti vaatamisväärselt.

Peale selle on repertuaaris: L. Fodori „Küpsustunnistus“, E. Tammlaane „Raudne kodu“, Plomgreeni „Õõ mere kohal“, R. Vacheki „Ahi“, V. Verner'i „Inimesed ajujääl“, lasteetendustest A. Kitzbergi „Nõidpill“ ja V. Baumi „Loll inglise“. Repertuaar täiendatakse võimaluse korral uute algupäranditega, kui ilmub sobivaid.

Näitlejate koosseis eelolevaks hooajaks jääb endine, peale ühe lahkunud naisjõu.

„U G A L A“ astub uude hooaega kergema südamega kui kunagi varem: näitlejaspere koosseis on jäänud endiseks (lepingut ei uuendatud vaid ühe meespraktikandiga, kes eelmiseks hooajaks oli katsele võetud). Tänavu jääb ära uute tegelaste värbamine ja sulatamine ansambliks, mis varematel hooaegadel on nõudnud palju tööd ja aja-kaotust.

Hooaeg avatakse Viljandis septembrikuu keskpaiku E. Vilde draamaga „Side“, millele järgneb peatselt H. Vuolijoe „Juuraku Hulda“. Augustikuus toimusid üksikud väljasõidud läinud hooaja menukamate lavastustega ja septembri esimesel poolel sõidetakse ringreisile „Juuraku Huldaga“.

Repertuaaris tahetakse ka sel hooajal anda nii algupärandeid kui ka tõlketeoseid. Peale eelmainitud kahe näidendi on mängukavasse märgitud: E. Tammlaane „Raudne kodu“, A. Sepa „Roheline tolm“, M. Ziverti „Mülkasoo“, R. Blaumanise „Rätsepad Sillamatsil“, Vegneri „Tütarlaps Irene“, Scheriffi „Teekonna lõpp“, L. Verneuli „Maksu- maksjate kool“, V. Katajevi „Ringi kvadratuur“ ja Linnankoski romaani „Laul tulipunast lillest“ dramatiseering. Algupärandite osa võib suurendada hooaja jooksul, olenevalt nende ilmuemisest ja sobivusest kutselisele teatritele.

Veel raskemaks kui läinud hooajal on muutunud käesoleval hooajal ruumide küsimus. Saali mahutatavus on määratud kindlaks 240-le kohale ja sellest ei lubata teha ühtki erandit. Säärase kitsenduse tõttu võib teatri aastane sissetulek väheneda umbes Kr. 2.000.— võrra ja suureneb paratamatult tegelaste töökoorem. Juba läinud hooajal oldi sunnitud etenduste arvu tõstmisega tasa tegema, mida jättis puudu publiku arvu piiramine.

Käesoleval hooajal tuleb teostamisele Narva teatri ulatuslik reformeerimiskava. Kutseliseks juhiks on kutsutud Ants Piller „Vanemuisest“ ja on täiendatud kutseliste näitlejate koosseisu. „Vanemuisest“ tuli Marju Peerna, Tartu Töölisteatrist Benno Mikkal ja Tallinnast Boris Peensaar. Peale eelnimetatute algab Narva teatri juures eeloleval hooajal tegevust rida noori, lejutatud teatri juures korraldatud katsetel. Kõne all on olnud ka teatri juure dramaturgi ja kunstnik-kostümeerija kutsumine.

Teatrit majandava ja valitseva organisatsiooni moodusena on peatuma jäänud Sihtasutise juure. Kuna aga Sihtasutise alusvarade küsimus, isiklik koosseis ja põhikiri nõuavad põhjalikku ning kaugelenägelikku kaalumist, siis ei soovitata selle küsimusega kiirustada.

Hooaeg avatakse 11. septembril Hella Vuolijoe „Juuraku Huldaga“. Järgnevate teostena on repertuaaris A. H. Tammsaare - A. Särevi „Andres ja Pearu“, F. Karlsoni „Armastuse tuluke“, O. Lutsu - A. Särevi „Kevad“, E. Vaiguri „Potilill ja Karusammal“, R. Mackenzie „Muusikalised toolid“, H. R. Lenormand'i „Liivatorm“, G. Cipriani „Kirika“, J. Romainsi „Dr. Knock“, Schveikarti „Kõik on puha vale“, M. Ziverti „Mülkasoo“, E. O'Neill'i „Õi noorus“, E. Vacheki „Ahi“ ja J. Bekeffi „Unustamatud hetked“. Noorsooja lasteetendusiks P. Rummo „Lõunatuule eksirännak“, M. Möldre „Kuldne süda“ ja A. Čumačenko „Viulidaja Lulli“. Muusikalavastusena on valitud hooaja esimeseks pooleks F. Lehári „Töölise tütar“.

Mitme autorilt on lubadusi uute algupärandite saamiseks ja seepärast võib repertuaaris tulla hooaja kestes muudatusi ja täiendusi.

Võru „Kandle“ teater algas käesolevat hooaega uue juhiga (F. Pettai), kes saabudes algas eeltöödega ja ühtlasi ka näitekunstise puutuvate loengutega näitlejaile.

Näitlejaskond on kandvamate jõudude poolest jäänud endiseks. Algajaile asutati alatine näitekunsti stuudio, et seega ette valmistada oma teatritele noori lavajõude. See uus üritus on noortes eriti suurt huvi äratanud, mida tõestab suur osavõtt stuudiost.

Hooaeg avatakse septembri keskpaigu H. Vuolijoe „Juuraku Huldaga“. Kuna on oodata reaalteatritele uusi tükke, siis on esialgu repertuaaris järgmised kodumaised näendid: A. Kitzbergi „Püve talus“, A. H. Tammsaare - A. Särevi „Andres ja Pearu“, H. Ranna „Veeuputus“, E. Ellori „Mees maanteelt“, F. Karlsoni „Armastuse tuluke“ ja E. Viljasaare „Tütred“. Välisautoreilt on kavas: H. Vuolijoe „Juuraku Hulda“ ja „Justiina“, Ch. Dickensi „Kilk koldel“, J. Petersi „Praod parketis“, M. Jotuni „Mehe küljeluu“, M. Ziverti „Mülkasoo“, R. Mischi „Tänapäeva variserid“ ja J. Bekeffi „Vabandamatu tund“. Senini „Kandle“ teater võimaldas lastele ainult ühe traditsioonilise jõulu-etenduse, kuid käesoleval hooajal on lastevanemate soovil seda arvu suurendatud. Repertuaari on võetud kolm lastenäidendit: P. Rummo „Lõunatuule eksirännak“, J. Helve „Muinasmaa lapsed“ ja F. Schmidti „Muinasjutt“. Muusikalistest lavastustest tulevad ettekandele P. Snaga „Arm rannas“, F. Lehári „Lõbus lesk“ ja Brommi „Ilusaim naistest“.

Ette on nähtud Võru- ja Põlva linnade laulatuslikud ringreisid ja külaskäiguetendused, mis algavad kohe pärast hooaja avatendust.

Kuressaare teatris avatakse hooaeg 17. septembril A. Mälgu romantilise melodraamaga „Metshumal“.

1938/39. a. hooaja repertuaaris asetatakse pearõhk algupäraseile sõnalavastusile, kuna operett on täielikult välja jäetud. Peale A. Mälgu „Metshumala“ on kavas A. Sepa „Maja sadamas“, E. Tammlaane „Raudne kodu“, J. P. Ukukivi „Lutikad“, O. Lutsu - A. Särevi „Suvi“, H. Raudsepa „Lipud tormis“ j. t. Eelmisest hooajast tulevad kordamisele A. Mälgu „Õitsev meri“ ja H. Raudsepa „Mees, kelle käes on trumbid“. Tõlketeoseid on repertuaaris M. Ziverti „Mülkasoo“ ja „Naine udus“.

Hooaja kavva on võetud ka üks lastenäidend ja 1939. a. Võidupühal kavatakse korraldada vabaõhuetendus, mis oleks Saaremaal esimeseks sääraseks ürituseks.

Teatri koosseisus eriliselt muudatusi ette ei võetud. Opereti väljalangemise tõttu täiendatakse vaid draamanäitlejate koosseisu.

Valga teatri hooaeg avatakse 25. septembril E. Tammlaane „Valge lagendikuga“. Kuna käesoleval sügisel täitub 5 aastat Valga Teatriühingu ja „Säde“ seltsi ühisest tööst Valgas teatri alal, siis antakse tänavusele avamisele enam pidulikkust, peetakse aktus ja jalutusaalis korraldatakse teatrinäitus, mis peegeldaks kogu Valga teatri arengut „Säde“ teatri asutamise kuni käesoleva ajani.

Sellele järgnevalt mängitakse möödunud aasta repertuaarist M. Metsanurga „Vagade elu“, mis teatripäevadel sai kõigiti tunnustuse osaliseks. Kuna kevadine esinemine Tallinnas õnnestus kõigiti, siis on hooaja algul tunda enam hoogu kui varem, mis loob eeldusi tõsiseks loovaks tööks.

Repertuaari on võetud H. Vuolijoe „Justiina“ ja „Juuraku Hulda“, N. Gogoli „Kosjad“, M. Ziverti „Mülkasoo“, L. Fodori „Vaene kui kirikurott“, Vegneri „Tütarlaps Irene“, Järviluoma „Põhjalased“, A. Tamme „Ärasõit“, Kitzbergi - Simmi „Kosjasõit“ ja A. Mälgu „Metshumal“. Kavatakse anda ka lasteetendusi, milleks esialgu lavastatakse P. Rummo „Lõunatuule eksirännak“.

Tartu Töölisteater tahab oma möödunud sügisel alatud tegevust ka tänava jätkata. Etendusi hakkab teater andma endiselt Eesti Käsitöölise Abiandmise Seltsi saalis, kusjuures etendusi oleks kaks korda nädalas — neljapäeval ja pühapäeval.

Teatri tegelaskond on koosseisult jäänud peaaegu muutmatuks: Narva on vaid siirdunud näitleja B. Mikkal, kuna uutena asuvad tööle H. Toiger „Ugalast“ ja J. Sammul Dramateatrist. Teatri juure on moodustatud dramaturgide kolleegium, kuhu kuuluvad kirjanik L. Anvelt, Max Laosson ja A. Stein. Kunstilise juhina hakkab toimima dr. V. Hion, lavastajateks on K. Ird, A. Torop, E. Verme ja E. Vedler. Dekoratsioonide eest hoolitseb „Pallase“ õpilane Birk. Tegevusjuhiks on A. Prink.

Hooaeg avatakse septembris E. Tammlaane draamaga „Raudne kodu“. Uute lavastustena peale „Raudse kodu“ on ette nähtud A. Kitzbergi „Tuulte pöörises“, M. Gorki „Põhjas“, Škvarkini „Võõras laps“, Zuckmayeri „Köpenicki pealik“ jne. Teater loodab saada ka toetusi. Muidu oleks tegevus aineliselt raskendatud, sest näitlejaile maksetakse ka väikest tasu.

Maateatrid ei ole oma „uksi“ veel avanud. Olenevalt kohalikest oludest ja põllutööde kestusest saab teatrikunstiharrastamise töö maal alata alles kuu või paari pärast. Ka siin oli möödunud hooaeg elevantrikas (anti üle 6000 etenduse täiskasvanuile)

Estonia lavastusi

25 aasta eest:

Ed. Wilde „Pisuhänd“
(Vasakult - T. Altermann, E. Villmer ja K. Jungholz)

ja teatrikirjastused ja näidendite laenutamise kogud ennustavad hoogsat tegevust ka eeloleval hooajal.

Maateatrite ja väikelavade töös ja eesmärkides on märgata sihikindlust. Peavad kaduma juhuslikud ettekanded veel juhuslikuma repertuaariga! Seltside juures, kes on võtnud endale ülesandeks lavakunsti arendamise maal, töötavad enam-vähem kindla koosseisuga teatringid. Maapublik on hakanud nõudma korralikult ettevalmistatud etendusi, ja seltsidel, kes seda arvestavad, ei ole publikust kunagi puudust.

*

Septembrikuu esimestel päevadel algas tegevust riiklik teatrikool. Esimesele katesemestriile on võetud 16 mees- ja 17 naisõpilast (see arv võib edaspidi mõnevõrra suureneada), kellede hulgast pärast mõnekuulist töötamist komplekteeritakse jõulu ajal eksamite kaudu lõplik koosseis. Õppetöö toimub õhtuti kella 5—10. Teatrikooli direktoriks on Leo Kalmet, õppejõududeks esimesel aastal L. Kalmet, P. Sepp, A. Lauter (lavapraktika), F. Moor (diktsioon), O. Raukas (hääleseade), H. Reiman (psühholoogia ja karakteroloogia), H. Kompus (kunstiajalugu), G. Neggo (kehatehnika), mag. Grünberg (võimlemine), V. Krull (muusikateooria) ja V. Mettus (teatri ajalugu). Teoreetilise õppetöö kestus on teatavasti 3 aastat, millele järgneb 2 aastat sunduslikku praktikat mõne teatri juures. Õppemaks on 120 krooni aastas. On võimalik saada stipendiume (katesemestril stipendiumi ei anta). Lisaks Näitekunsti Sihtkapitali stipendiumidele on loota eristipendiume teatrit ja teatrisõpradelt seltskonnast. Asja avatud riiklik teatrikool loodab, et luuakse õige pea Menningu, Altermanni, Gleseri, Tõndu, Pinna, Simmi, Altleisi, Lauteri jne. nimelised stipendiumid noorte annete toetamiseks. See oleks meie teeneterikaste ja armastatuimate teatritegelaste väarikaim austamine ja nende nimede sobivaim jäädvustamine.

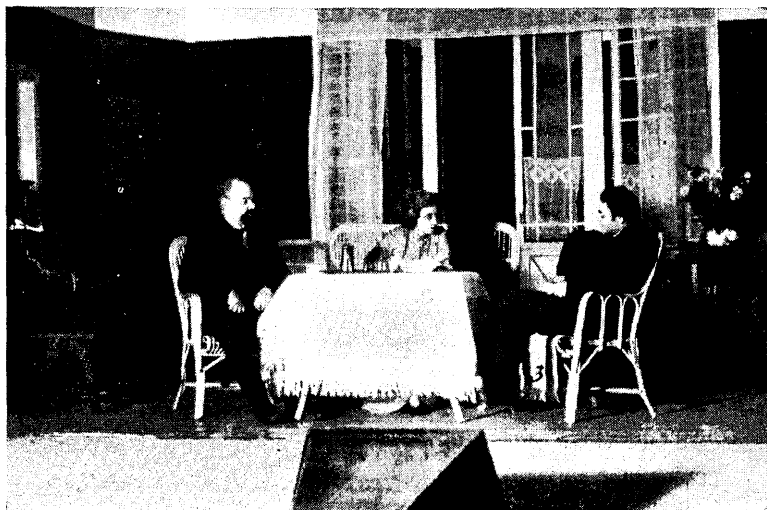
Tavalise teatrikooli kursuse kõrval hakkab samaaegselt töötama erirühm „seminariste“, kes komplekteeritakse nooremaid näitlejaid teatrite ettepanekul ja soovitusel. Nemad võtavad läbi ainult teoreetilise kursuse (umbes 8 tundi nädalas, kuna praktiline töö toimub teatris) ja võivad kolme aasta pärast lõpetada kooli eksternina. Seminaristide rühmas töötab õppejõuna Ivan Schmidt.

*

Uudisnäidendeid algavaks hooajaks seni palju ei ole ilmunud. Eesti Kirjanike Liit annab välja E. Tammlaane drama „Raudne kodu“, Autorikaitse Ühinguult on ilmunud M. Metsanurga näidend „Maret elukoolis“, H. Raudsepa ühevaatuseline „Rohe-line Tarabella“, J. Oro lastenäidend „Kingitusi emale“ ja A. Mälgu „Sikud kaevul“, mille autor olevat põhjalikult ümber töötnud ja viimistlenud, Eesti Haridusliidu kirjastusel on ilmunud H. Vuolijoe „Justiina“, A. Särevi dramatiseering „Taeva palge all“ A. Mälgu samanimelise romaani järgi ning väikelavade seeria Kapral Pensioni lugusid E. Laidsaarelt. Kuigi viimistlemisel on rida näidendeid (nende hulgas ka tuntud autorite käsikirju), mis välja antakse hooaja kestes, ei ole kirjastuste arvates tänavu oodata säärast uudisteoste laviini nagu on olnud mõnel eelmisel aastal. Heade, kunsti-

Estonia lavastusi
25 aasta cest:

Ed. Wilde
„Tabamata ime“
(Vasakult - A. Trilljärv,
E. Villmer ja T. Alter-
mann)

väärtuslike algupärandite käsikirju on endiselt vähe ja kirjastused tahavad seepärast uute teoste turule laskmisega olla tagasihoidlikud. Haridusliidul on kavatsus kirjas-
tada ka paar väärtuslikku tõlketest.

*

Hooaja algul toimus Tallinna maakonna teatrijuhtide kokkutulemine provintsi-
teatreid puudutavate küsimuste arutamiseks. Osa võtsid Tartu, Pärnu, Viljandi, Narva,
Valga, Võru ja Kuressaare teatrite juhid. Arutati peamiselt majanduslikke küsimusi,
et leida abinõusid teatrite ebastabiilse majandusliku olukorra parandamiseks ja kindlus-
tamiseks. Käidi muuseas ka pea- ja majandusministri juures sooviga, et provintsi-
teatrite toetusi riigi eelarve kaudu suurendataks.

Pikemaid kõnelusi oli autorihonorari normide ja näidendite laenutamistasude
ümber, mida teatavasti 1. jaanuarist k. a. tunduvalt on kõrgendatud. Nõupidamisel
leiti üksmeelselt, et kõrgendatud autorihonoraride tasumine sünnitab provintsiteatreile
praeguste toetuste ja sissetulekute juures raskusi. Eriti on provintsiteatreile vastu-
võtmatu miinimumi norm. Honoraride asjas pöörduetakse Eesti Näitekirjanike Ühingu
poole ja loodetakse sealtpoolt oma põhjendatud soovidele heatahtlikku vastutulekut.

Samas puudutati ka teatrite liidu loomise mõtet. Teatritel tekib oma kutsetöö
ja sisemise korraldamise alal ülesandeid ja küsimusi, mis vajavad ühiseid seisukohti
ja kooskõlastatud tegevust. Erilise väärtuse omab koostöö provintsiteatrite suhtes, kes
näiteks repertuaari ja koosseisusse puutuvaid küsimusi suudaksid sel teel paremini
korraldada. Samuti on tegelik elu näidanud, et organiseeritult ja ühise koguna esine-
des suudetakse alati edukamalt ja otstarbekohasemalt oma seisukohti läbi viia ja
huvisid kaitsta. Teatrite liitu kuulusid muidugi ka pealinna teatrid. Eeltööd on juba
käimas.

Lõpuks arutati veel teatri pääsetähtede hindade kõrgendamist. Pääsetähtede hin-
nad on meie teatris suhteliselt väga madalad ja tõenäoliselt osutub paratamatuks nende
tõstmine mõnevõrra, et katta teatrite suurenenud väljaminekuid. Põhimõtteliselt ot-
sustati see küsimus jaatavalt, kõrgenduse üksikasjad jääti iga teatri enda määrata
olenevalt kohalikest oludest.

Järgmine „TEATER“ ilmub 12. oktoobril ja kaastöö selle numbril
jaoks tuleb saata toimetusele hiljemalt 1. oktoobriks s. a.

Järgmises numbris muuseas:

1. Oskar Urgart — Eesti näitekirjandusest.
 2. Bernhard Linde — Tšehhi teater.
 3. Erich R. Sarv — Koomilisusest komöödias.
 4. Per Axel Branner — Ameerika teater tänapäeval.
 5. Artur Sikemäe — Elulähesusest ja muust teatris.
-

Nigol Andresen

Aino Kallas kuuekümnenda aastane

ugustikuu 2-sel päeval pühitse-
sime Aino Kallase 60. sünni-
päeva. Seda tegime Eestis ja
Soomes, seda tehti väljaspoolgi.
Aino Kallase avar kirjanikuloo-
mus on pannud enese maksmata
üle nende kahe maa piiride, mille
ühiskirjanikuks ta on. Soome
keeles luuletusi ja novelle avaldanud, eesti
uue ja vanema ajaloo aineid kasutanud,
eesti kirjandust ja kultuurielu Soomele
tutvustanud ja soome lugejate seas esma-
kordselt eesti kirjandust põhjalikumalt
analüüsinud — kord Koidulast, kord Noor-
Eestist — on ta jõudnud eesti lugejale
otseselt lääne kultuurielu kui ka Põhja-
Aafrika muljeid lähedale tuua algupäraseis
sädelevais esseeades. Ta on hiljem siirdu-
nud ka kirjanduslikule loominguale otse eesti
keeles, on hakanud oma varem hellitatud
teemasid lavaliselt ümber looma ja on an-
nud paralleelselt eesti ja soome keeles
meelejäävaid ja mõjuvaid dramaatilisi
stseene.

„Mere tagant“ nimega nimetas Aino Kal-
las oma varasemad novellikogud. Need
novellid olid määratud soome lugejale soome
keeles, kuid nende aine oli Eestist.
Saaremaa kohaliku koloriidi kasutamise
kõrval Eesti uue ajaloo kultiveerimine.
Nii „Mere tagant“ kui ka „Lahkuvate lae-
vade linn“ oli Eesti uue ajaloo ainet
kasutamine monumentaalseiks inimkujudeks:
patriarhaalne küla, kus pidalitõbine
isoleeritakse teiste eest; Maltsveti järg-
laste kuulus eepos, valge laeva ootamine,
täis piiblipaatost ja piiblikroonikate rasket
pettumust; monument karistussalkade piina-
tud talupoegadele Bernhard Riiveses,
varakristlaste moraalse üleoleku taoline
võidu veendumus oma kohtumõistjate üle:
teadmine, et meie pool ei ole ainult moraal,
vaid ka ajalugu. Lugu Patsebast Saaremaal:
mõisahärra võtab vaesemehe utu-
talle ja saadab noore naise mehe elupõli-
seks soldatiks. Kõik need novellid on üld-
inimlikud, ja meie lähem ajalugu on olnud
tooraineks suurte kujude loomisel. Ei ole
ime, et need novellid leidsid sümptatiseeriva
vastuvõtu ka tõlgetes: kohalik koloriit
aitab ainult üldinimlikku mõjule pääseda.
Ei olnud sellepärast Titanic'u traagilise huk-
kimise „Seitse novelli vastolus eelmise
arengujärguga, vaid selle loogiliseks jat-

kuks: üldinimlik aine ka uues, kaugemas
miljööis.

Mitu novelli vanas kroonikakäsitluses
haruldase tungimisega kujutatavasse objekti
Liivimaa feodaalsetest olukordadest, maa
valitsevate seisuste ja seega võorkeelse
rahvastiku erakordseist isikuist ei tarvitse
olla seotud eesti rahva saatusega. Kuid
kas on seda nõutud, kas tuleb seda nõuda?
Siingi ei ole muud kui inimese mitmekül-
sed elamused, eeskätt erandinimese, oma
ümbrusest tugevamailt kirkedelt ja suure-
malt vabadusetahtelt ületõusvate inimeste
traagilise saatuse kujunemine.

Siia lisandub sellane memuaariline ro-
maan varasest lapsepõlvest ja noorusest
nagu „Katinka Rabe“, millele võrdset ja
paralleelset on annud Eestis ainult Friede-
bert Tuglas oma Ilimari raamatuis. Kui
siin kõik tunneme autori enese kaju, mi-
da ei piüta varjata, siis, kuivõrd siin puu-
dubki Aino Kallase teistele teostele oma-
ne erandinimese, kõrgema inimese, teadlik
taotlemine, kujuneb romaan teistele teos-
tele vahelülleks.

„Hundimõrsja“, Hiiumaa-jutt, või
„Imant ja ta ema“, lugu emasüdamest
talupojamässu ajal, toovad siis uut lisa
sellesse loominguusse: me ei imesta enam
sugugi, kui Koidula elulugu, Tä h e l e n d,
osutub romaaniks, Koidula-romaaniks, ain-
saks seni õnnestunud Eesti ajaloolise isiku
ilukirjanduslikuks käsitluseks, olgugi see
ühtlasi objektiivne elulugu. Koidula-
romaanigi ei taotle muud kui Eesti är-
kamisaja erandisiku kujutamist sellasena,
erandinimeste suuruste ja nõrkustega sel
määril, et Koidula omaksed on pidanud
vajaliseks väita Koidulat tavalisemana,
väikekoodanlikumana, kui Aino Kallase ar-
vates ta võis olla.

Aino Kallase viimase aja loominguusse
on lisandunud draama.

Ta novellid on pakkunud väga palju
dramaatilisi elemente, rohkesti dramaati-
lisi konflikte, suuri kujusid. Kui Aino
Kallas on hakanud draamasid kujunda-
ma — keelelt on see draamalooming algu-
päraselt ka eestikeelne, seega kuulub draa-
makirjanik Aino Kallas vastu vaidlemata
eesti kirjandusse — siis ei ole produkt-
sioon seni olnud suur ega aimestikult ülla-
tav. Aino Kallase draamalooming piirdub
esialgu nelja teosega: ühevaatuselised

„Bernhard Riives“ ja „Patseba Saaremaal“, mõlemad esimese perioodi Eesti-novellide draamatilised uusloomingud; viimase perioodi loomingu dramatiseringud „Mare ja ta poeg“ ja „Hundimõrsja“. Kõik draamateosed seega on varem ilmunud novellide vormis ja soome keeles; kuid nende kujude, eriti aga situatsioonikäsitlus on hoopis uus, rippumatu novellidest.

Ühevaatuseliste seas ei ole eesti draamakirjanduses olukordadelt ega kujudelt põrutavamat kui on Patseba Saaremaal või Bernhard Riives. Küll on Bernhard Riivese mõju sellega puhtdraamatiliselt vähendatud, et nagu novelli loo jutustajaks osutub karistussalkadest osavõtnud ohvitser, nii siin peamisiks tegelasiks osutuvad karistussalkade ohvitserid ja ilmlik ning vaimulik pārishārra, kes valitsevad stseene; monumentaalse Riivese osa saab olla selle kompositsiooni kohaselt ainult minimaalne, me vaevalt saame näha seda olukorrakirjelduse tõttu suurmeheks kujunenud tegelast suure inimesena laval; pigem juba tunneme ta suurst pärast eesriide langemist. Kuid millised assotsiatsioonid siin suures osas vaatajaist tekivad, millised kõrvaltundepanevad enese maksma! Ja „Patseba Saaremaal“ on kohutav oma piibellik-patriarhaalses olustikus, mis avaldub eriti toorelt puhkevas lõppstseenis.

„Mare ja ta poja“ puhul mäletatavasti korraldati kolme aasta eest Aino Kallasele anonüümsuse ja aarialiku Frankensteini taha peidetud klaperjaht kui mitte tulesurma, siis vähimasti ostrakismi ähvardusega. Kesk-Euroopa uudse kunstimõistmise ja võimukäsitusega varustatud kirjamehed tuletasid Aino Kallasele meele, et ta võõrana (Aino Kallas ei salga seda, et ta „tõuliselt“ ei kuulu ei aaria ega soome-ugri „raasi“, vaid ühendab juba põlvnemise tõttu väga mitmesuguste rahvaste kultuuri traditsioone) ei suuda mõista Eesti „mehemeelt“ ega taha tunnustada muistse, legendaarse Eesti aristokraatia ülemseisusele muidu soovitatavat igakülget õilsust, eneseohverdust ja sangarlikkust, vaid et ta oli näinud ka eesti ülmuse naises eeskätt naist ja e.m.a. Härrade Frankensteini ja Punase Maski mõistmine Aino Kallase suhtes näib olevat väga lühikese aja jooksul ununenud, ei tuletata meele praegustes kirjutustes ta kahjutegemisi tõupuhtusele kirjanduses. Kahjuks läks „Mare ja ta poeg“ seepärast enam sensatsioonitāhe all kui oli soovitat selle sensatsioonita draama mõistmiseks. Kuid ilma pikema analüüsita võime nüüd vaikusest öelda, et „Mare ja ta

AINO KALLAS

poeg“ on ajalooliste draamade seas hoopis erakordseid teoseid. Siin kogu ajalooline sündmus ja āgedad võitlused on alistatud e.m.a psühholoogia puhkemisele ja selle mõistmisele. „Ning kui ebahuvitav, kõigepealt aga, kui ebausutav oleks meie mineviku käsitlus, kui selles puuduks süü ja lunastuse probleem — kui me kirjaniku kujutuses aina vallutaksime maid, aina võidaksime kuulsust ja meretaguseid linnu, aina purjetaksime üle merede suurtegedele vastu! Sellest võltspaatosest ning pseudopositiivsest idealiseeringust on Aino Kallas hoidunud. Selle eest ta aga on näidanud, et ka meie maa muinaspõlvi saab käsitella tõelise monumentaalsusega, säilitades neil siiski inimlikud omadused... Ainult seal, kus nähakse ka hinges peituvaid kuristikke, võrsub suurim luule, sest ainult siis pääseb täiel määral esile ka hinge kirkam külg. Neid mõlemaid on Aino Kallas meie mineviku kujudes suutnud mitte ainult näha, vaid ka suure mõjuvusega esitada, kuid tänuks oli — „Mare ja ta poja“ vastuvõtt.“ (Ants Oras.)

Veelgi võimsamana esineb isikukäsitlus, eelarvamiste ja kahtluste traagika „Hundimõrsjas“, ballaadnäidendis. Selle eesti lavastus on veel tulemata, ja ei ole seega veel proovitud draama mõju eesti teatripublikusse; soome teatris see avaldas suurt mõju. Tohiksime loota, et meil see pool

muinasjuttu, pool erakordse isiku draamat saavutab mõju, mis on talle väärne.

Aino Kallase osa eesti kahes kirjandusliigis — proosas ja draamas — on suur ja ka soome originaalide kaudu otsene. Ta draamades esineb tõsist püüet suuri kujusid luua, püüe monumentaalsusse, mis kirjanduslooliselt ja teatriajalooliselt ulatuselt on paratamatult kord hoopis enam

märgitud kui meie seda praegu tunnustamegi: püüe viia eesti teater ja algupärane draamalooming välja tehtud ja eputavast kergusest, probleemipuudusest või jälle tellimuse tasemelt; püüe rakendada näitelava suurele inimestedraamale ja üldinimlikele probleemidele, küsimata, kas liiguvad laval maailma ajaloost, Eesti enese minevikust või olevikust võetud kujud.

Konstantin Stanislavski †

7. augustil s. a. suri Moskvas 75 aasta vanuselt maailmakuulus näitejuht ja näitleja Konstantin Sergeivič Stanislavski. Kuigi Stanislavski tegevus on möödunud enamasti Venemaal, on ta nimi tuntud üle maailma. Ta on võitnud tunnustuse peamiselt oma näitlejatöö meetodi läbi, mida kõikjal tuntakse „Stanislavski süsteemi“ nime all ja mis taotleb lihtsust ning loomupärasust näitekunstis.

Vaevalt pool aastat tagasi märgiti (erilise pidulikkusega muidugi Nõukogude Venes) Stanislavski 75. sünnipäeva. Ta sündis 17. jaanuaril 1863. a. Moskvas rikka töösturi Aleksejevi pojana (Stanislavski on lavanimi). Juba noorena huvitas Stanislavskit teater. Ta esines asjaarmastajate etendustel ja õppis teatrikoolis, esinedes aeg-ajalt kutselisel laval. Hoolega jälgis ja õppis ta suurte näitlejate mängu, eriti Moskva Väiketeatris.

Koos teiste edumeelsete kunstitegelastega asutas ta 1888. a. „Kunsti ja Kirjanduse Seltsi“, mille eesmärgiks oli kõigi kunstide alal tegutsejate lähendamine üksteisele ja kõrgeväärtuslike teatrietenduste korraldamine.

Stanislavski esines suure menuga nii lavastajana kui ka näitlejana. Esimese kuulsuse tõi talle Leo Tolstoi näidendi „Hariduse vili“ lavastamine 1891. a. ja Dostojevski romaani „Stepančikova küla“ instseneering ja lavastus. Juba neil aastail ta algas võitlust kõige sellega teatris, mida ta märkis üldnimega „štamp“ (rutiin), igasuguse vale ja võltsi vastu laval.

1891. a. Stanislavski koos V. J. Nemirovič-Dančenkoga asutavad Moskva Kunstiteatri, mida nad koos juhtisid senini. (Tänapäeval on selle teatri nimi pisut keeruline: Moskva Lenini ordeni Gorki-nimeline Akadeemiline Kunstiteater). Siin Stanislavski töötas kuni elu lõpuni kui erakordsete võimetega näitejuht ja kui uurija, katsetaja ja uute teede avastaja teatritöös.

Stanislavski — see on võimuvõimsaim isiksus käesoleva sajandi teatri ajaloos. Ta on kogu

oma elu annud teatritele, näitlejale, noorte kasvatamisele, uute stuudiote ja näitlejate kollektiivide loomisele. Koos Nemirovič-Dančenkoga nad asutasid Moskvas Ooperi teatri-studio, mis taotleb reformeerimist ka ooperikunsti. Mitmed tema Moskvas asutatud stuudioid on kasvanud iseseisvateks kuulsateks teatriteks (Vahhtangovi-nimeline teater j. t.). Stanislavski juures on saanud õpetust väga paljud praegu silmapaistvad teatrijoud Venes, väike ei ole tema õpilaste ja töömeetodi pooldajate arv aga ka väljaspool Venemaa piire.

Alatiselt otsiv vaim, suur huumoritunne ja jõuline temperament tegi Stanislavski erakordselt haaravaks ja selge kujundusvõimega karakternäitlejaks. Tema loodud kujud olid niivõrd lihtsad ja elulised, ta sisendas neisse nii palju suure kunstniku loomingulist vaimu, et kadus näitleja, tundus, et laval liigub elav inimene.

Lavastajana Stanislavski oli erakordselt leidlik, fantaasiaküllane, vallutav oma taltsutamatus sätas. Ta armastas äärmisi võtteid ja teravaid situatsioone ega kartnud neid kasutada oma lavastusis.

K. Stanislavski raamat „Minu elu kunstis“, milles ta annab põhjaliku ülevaate oma elust ja püüdmistest ning avaldab oma arusaamisi teatrikunsti kohta, on saanud üheks käsi-raamatuks teatritegelasile. Sellest raamatust ja K. S. Stanislavski süsteemi üksikasjust kirjutab „Teatri“ lähemas numbris pikemalt Ants Lauter.

*

Venemaalt saabunud viimaste teadete järgi on Nõukogude rahvakomissaride nõukogu otsustanud püstitada Stanislavskile Moskvasse mälestussamba. Peale selle on määratud komisjon Stanislavski kirjandusliku päranduse korraldamiseks ja loodud viis Stanislavski-nimelist riigi stipendiumi teatrikunsti-instituudi ja Stanislavski-nimelise studio andekamaile õpilasile.

K. STANISLAVSKI
oma töölaua taga

Bernhard Linde

Poola teater

nne kui kõnelda poola teatrist, lubage mul sissejuhatuseks mõne sõnaga meele tuletada teatriloolist sündmust, milles eestlased esmakordselt kohtasid poolakate-teatrihuvilistega. See leidis aset Tartus, ja kõigest 350 aastat tagasi.

Võiksime siis tänapäeval märkida oma suguse teatrijuubelina seda 350 a. möödumist. 1561. a. kirjutas viimne ordumeister Kettler Wilnos alla aktile, millega ta loovutas Poolale ülemvõimu Liivimaal. Sellest ajast algab Liivimaal katoliku usku tagasi pöördumise ajastu. Ungarlasest Poola kuninga Stefan Batory kutsel tulid jesuiidid Liivimaale ja otsisid otseselt kontakti rahvaga. Peale Riia asutasid jesuiidid ka Tartus 1586. a. oma õppeasutuse, mille õpilasiks olid peamiselt eestlased. Seal õpetati vanemal kursusel ka draamakunsti, mida õpetas mõni neist poola paatrist, kes olid viiekesi ühes kahe vähema venna saatel saabunud Tartu. „Dorpatense collegiumi“ ladinakeelsest aruandest loeme, et poola paatri draamakunsti õpetused on ka vilja kannud ja et Tartu jesuiitide seminari õpilased olevat ühe „õpetatud luuleteose“ peene mänguga näidanud, kuidas „Vana testa-

mendi varjukujud täpselt vastavad püha Kristuse ohvri kõrgele auväarsusele“. Nii on need eesti õpilased poola paatri juhatusel kevadel ja sügisel ette kannud piiblidraamasid ja koomilisi moraliteete, mille tekstid aga pole kahjuks säilinud. Nagu sama annaali kirjutaja tõendab, olnud need teatriettekanded „söödaks“, millega jesuiidid meelitasid protestante tagasi katoliku usu rüppe, ja luteriusulised tartlased olevat — ikka sama annaali järgi — tunnistanud, et „niikaugele kui nad mäletavad, ei ole nad näinud midagi nii kiiduväärset“.

Nii oleme meie, eestlased, siis esimest õpetust teatri alal saanud poolakailt, ja see kestis kuni Poola valitsuse aja lõpuni, sest ajaraamatud kõnelevad meile dramaatilist ettekandeist ka veel 1595., 1596. ja 1600. a.

Agaga jäägu nende lähem vaatlemine juba meie teatri tulevasele ajaloolasele lahendamiseks ja loobume sellest kaugest ajaloost, mis tänapäeva inimesele mõjub rohkem kurioosumina kui reaalselt arvesse tuleva tõsiasi. Tähelepanuväärne tohiks aga olla meie esimeste teatri alal õpetust andjate, poolakate, teater tänapäeval, kuna eespoolne asjaolu juba üksi peaks õigustama suurema huvi tekkimist oleviku poola lavakunsti vastu. Eeldades lugupeetud lugejas-

konnas huvi vanimate kultuuriliste slaavi rahvaste näitekunsti vastu tahaksin alljärgnevas kirjutuses heita põgusa pilgu poola ja tšehhi teatreile, mis oma kunstilises arengus on jõudnud kaugemale kui teiste slaavi rahvaste omad, kaasa arvatud ka vene teater. Tean, et nii paljudes see viimane kõrvallause vene teatri tahapoole nihutamisest tekitab vastuvaidlevat protesti, aga seda põhjustab vaid asjaolu, et vene teatrit me tunneme võrdlemisi hästi, teisi aga peaaegu sugugi mitte. 1910. a. palku tekitas näiteks see veelgi ägedamat protesti, kui minu põlve kaaslased esmakordselt mõõduandvaks kirjanduseks saksa kirjanduse asemel asetasisid prantsuse kirjanduse — tõik, mille vastu tänapäeval enam keegi ei vaidle. Kui aga allakirjutanu ligi kümme aastat tagasi oma raamatus „Loova Kesk-Euroopa poole“ esmakordselt tšehhi ja poola teatri seadis esirinda, siis võeti seda vastu teatava muhelemisega, kui slaavlaste kunstialade harrastaja üle-aisalöömisi, kuid vahepealsed aastad on viinud nii mõnegi meie teatri-inimese, peamiselt näitlejaskonnast, mõningaisse kokkuputeitse poola ja tšehhigi teatriga, ja nüpalju kui mul on olnud võimalusi jälgida Poolat küllastanute teatrimuljete kokkuvõtteid, on need olnud kiitvad.

Poola teatril on seljataga normaalne areng, peaaegu niisama katkestamata kui Lääne-Euroopa teiste suurrahvaste omalgi. Ta on läbi teinud kõik need astmed, mis olid teistegi rahvaste teatril, mis arenesid loomulikult, muutumata väliste tõugete mõjul kiiretempolisemaks, nagu näeme seda sellaste väikerahvaste juures nagu meil, Lätis ja Soomeski. Sellega pole muidugi öeldud, nagu polekski poola teater vastu võtnud välismõjusid: Poolaski on keskajal inglased ja itaallased ja alles siis prantslased ja sakslased õige ohtrasti oma mõjudega viljelnud ka poola teatrit, kuni see kunstimeelse kuninga Stanislaw August Poniatowski ajal omandas päris rahvusliku poola ilme, kuigi õige prantsuslikult jumestatud. 17. sajandi esimesil aastail oli inglase John Green'i näitetrupp, kuningas Władyslaw IV (1632—1648) ajal itaalia ooper, kuningas Jan Kazimierz (1648—1669) ajal prantsuse trupp ikkagi vaid tüübilised õukonna teatrid, millede kaudu teatrihuvi vaid kord-korralt imbus laiemale, kuna neile järgnesid juba teised: prantsuse, itaalia ja saksa rändtrupid, mis kõik koos aitasid kaasa, et 18. sajandil tekkis juba poola rahvuslik teater ja see kord-korralt saavutas oma teatrihooned, oma näitlejad, oma repertuaari ja teatrikoolidki. Poola rahvusliku teatri tekimine on kõige tihedamini seotud *Vojeiech Boguslawski* nimega,

keda võime samas mõttes nimetada Poola teatri loojaks nagu nimetavad soomlased selleks Kaarlo Bergbohmi, prantslased Ardi't ja hispaanlased Lopez de Vegat.

Juba kuningas St. Aug. Poniatowski ajast alates on prantsuse näitekunst olnud juhtiv poola laval ja alles kõige hilisemal ajal on sellega liitunud mõjud idast ja läänest, vene ja saksa teatrite oma, olgugi et viimased pole Poolas kunagi pääsnud juhtivaiks.

Poola riigi jagamise ajaks oli teater Poolas juba tõusnud rahvuslikuks teguriks ja jäi selleks ka siis, kui endine Poola kuningriik oli kaotanud oma riikliku iseseisvuse ja elas veel kolme naabri provintsidena varjusurmas: ühes kirjandusega oli poola teater selleks rahvusliku elu koldeks, mis hoidis alal iseseisvuse mõtte ja aitas patriotismile leida noorsoos uusi ja innukaid mõttekandjaid. Ja seda kõike hoolimata tensori survest! Vene- ja Preisimaast oli olukord Austrias veidi lahedam ja seal tekkiski Krakówis poola teatrielu peakeskus, mis muutus kogu poola intelligentsi rahvuslikuks palverännaku-paigaks. Poola suure romantiku, luuletaja Juljusz Słowacki nimeline teater Krakówis sai juhtivaks kogu poola teatrielule kuni riikliku iseseisvuse taasaavutamiseni pärast maailmasõda. Krakówi Słowacki-nimelise teatri kõrval elasid pealinna Warszawi teatrid peaaegu varjusurmalist elu, kuna Vene tsensuuriolud olid märksa rõhuvamad kui Austrias, ja osalt sellest tingitult langesid Warszawi teatrid prantsuse kergekaaluliste naljamängude repertuaari jäljendajate tasemele. Warszawi juhtiv teater, „Teatr Rozmaitości“, langes provintsilinna teatri tavalisele tasemele, tekitades nõudlikumas teatrihuviliste ringis juba enne maailmasõja algust nõudmisi uue ja parema teatri järgi. Nende nõudmiste teostajaks pidi Warszawis saama Krakówi ülikoolis hariduse saanud dr. phil. Arnold Szyfman, kes koos aristokraatliku teatrientusiastiga krahv Tomasz Potockiga organiseeris ühingu, kes asus ehitama uuele teatritele vajalist maja, kuna dr. Arnold Szyfmani koostatud näitetruppil puudus ulualune. Nii asutigi keset Warszawi südant, Koperniku ja Obozna tänava nurgale, teatrimaja ehitama ja juba 1913. a. jaanuaris võis „Teatr Polski“ anda esimese esietenduse oma uues majas. Kuiomal ajal oli Krakówi Słowacki-nimeline teater end moderniseerinud, peamiselt valgustuse alal, Reinhardt'i teatri juhtiva kaastöölise Rudolph Dworski kavade järgi, siis ületas nüüd arhitekt Przybylski plaanide järgi ehitatud „Teatr Polski“ endist juhtivat poola teatrit Krakówis kõigilt lavavõimalusilt ja uue teatri

direktor dr. Arnold Szyfman seadis endale ülesandeks kunstiväärtuslike näidendite stiilikindla ja kunstiküpsse mängu, milles ansamblile langes pearõhk. Uus teater avas oma ukсед poola romantika-ajastu kolmanda suurmeistri Krasinski tragöödia „Irydioniga“, milline teos on ilmunud ka eestikeelses tõlkes. Hoogus töö „Teatr Polski's“ sai aga kesta vaevalt poolteist aastat, kui selle katkestas maailmasõda, kuna dr. Arnold Szyfman saadeti vaenulise riigi, Austria, kodanikuna Põhja-Venemaale asumisele, kust ta alles mõne aja pärast pääsis küll Moskvasse, aga mitte Warssawi. Moskvaski organiseeris entusiastlik ja ettevõtlik dr. A. Szyfman poola emigrantide teatri, mille etendused äratasid sealeski kõrges teatrikultuuris tähelepanu ja dr. Szyfman kutsuti vene teatrisse lavastama poola näidendeid ja juhtima kinolavastusi. Alles 1918. a. pääsis dr. Arnold Szyfman Warssawi tagasi ja äratas „Teatr Polski“ varjusurmast, millesse see teater näitlejate kollektiivi juhtimisel oli sattunud, kuid seegi kord sai taas elustamine järeleõjaegses tohuvapohus kesta vaid paar aastat, kuna algas Poola ja Vene Nõukogude vaheline sõda ja see tõkestas uuesti hoogsat tööd, mida dr. Arnold Szyfman oli alustanud 1918. a. septembris. Tundub siiski, nagu oleksid kõik need tõkestused mõjunud „Teatr Polski“ direktori ja tegelaskonna kunstitahet ja ja -jõudu paisutatavalt. Kui siis oli sündinud „ime Wisla ääres“, kui oli möödunud hädaoht Warssawist ja vahest ehk kogu Poolast, kui vene enamlased olid taandunud kogu rindel, siis alles lõi ka „Teatr Polski“ lavalooming uhkele öitsengule.

„Teatr Polskil“, kes käesoleva aasta algul pühitses oma 25 aasta juubelit, on suuri teeneid poola klassilise repertuaari kujunemises ja Poola teatri uuestisünnis: tema avastas esimesena sellaste näitekirjanike nagu Krasinski, Słowacki ja Wyspiański näidendite lavalisuse, millesse varem sugugi ei usutud. Tõsi, poola romantikud, kellest Mickiewicz ja Słowacki olid elanud maapagulasina välismaal, kuna kindralipoeg Krasinski oli kannatanud oma isa venesõbralikkuse pärast suurt hingepiina, kirjutasid oma lavateosed selles teadmises, et need vahest kunagi lavale ei pääse, ega arvestanudki ise lavastustingimusi. Kuid „Teatr Polski“ näitas, millised lavalisused peitusid nendes ebalavalisteks peetud näidendites ja milliseid lavalisi võite võis nendega saavutada. Et tänapäeval kuuluvad poola teatrite repertuaari Słowacki, Mickiewicz ja Krasinski kogu näitekirjandusliku loomingu kõrval ka möödunud ja käesoleva sajandi pöörde näitekirjandusliku suurmeistri St. Wys-

ANTS PILLER
Narva teatri uus kunstiline juht

piański ja olevikust poola tragöödia juhtiva mehe, äsja surnud krahv Karol Rostworowski, näitetoodang, — see kõik on eeskätt „Teatr Polski“, peamiselt ta koguaegse kunstilise ja majandusliku juhi dr. Arnold Szyfmani, teene. Ja selle kõrval on „Teatr Polskil“ veel teeneid teistegi esmajärguliste poola näitekirjanike teoste avastamisel, nagu näiteks Jerzy Szaniawski näitekirjanduslik toodang, mille eest ta sai juba 1930. a. riikliku auhinna.

Milles peituvad siis „Teatr Polski“ murrangulise pöörde toomise saladused? Pärast põhjaliku akadeemilise hariduse omandamist kirjandusteaduse alal Krakówi ülikoolis asus dr. Arnold Szyfman, kelles on õnnelikult ühendatud kunstilisest võtetest teadlik teatrientusiast ja tubli äriees, oma asutatud teatrit juhtima, organiseerides ja koondades oma teatri ümber vastavate alade parimad või jälle lootusi andvad jõud. Hea näitlejaskond ja kunstipärane dekoratsioon anda kunstiliselt leidliku ja oskusliku näitejuhi kätte — need olidki meile kõigile tuntud vahendid, millega dr. Arnold Szyfman tõstis eeskätt „Teatr Polski's“ realistliku

ansamblimängu tähelepanuväärsele kõrgusele, millele peagi järgnesid „Teatr Polski“ teisedki Warssawi ja veelgi hiljem ka provintsilinnade teatrid. Kasutades haritud näitlejaid on rida silmapaistvaid poola näitejuhte näitlejate viimistletud koosmängu asetanud kunstnike-dekoraatorite leidlikku raamistikku, kuna seda kõike kannab hoolikus ansamblimängu iga segava piasija eemaldamises — selles seisabki poola teatrite etenduste peamine voorus ja võlu nende realistlikus üldsuunas.

Muidugi tuleb sija juure arvata, et poolakad kui arvult teine slaavi rahvas on võrdlemisi rikkad headelt näitlejalt.

Poola teatrite suureks isearuseks on seegi, et seal ei tunta riiklikke teatrid: leidub vaid linnade omavalitsuste ja erateatrid. Linnateatrid on Warssawis „Teatr Narodowy“ (Rahvusteater), „Teatr Wielki“ ja „Teatr w Saskim Ogrodzie“ („Teater Sassi aias“), kuna kõik teised teatrid on eraettevõtted. Kuid viimasel ajal on Poola pealinna teatrid tunnud vajadust koondada ja keskendada oma tegevust ja on loodud võrdlemisi lõdvalt töötav teatri-konsern, mille esimeheks on „Teatr Polski“ direktor dr. Arnold Szyfman ja sekretäriks meidki paaril korral külastanud kirjanik Juljusz Kaden-Bandrowski. Teistes suuremates Poola linnades töötavad peamiselt omavalitsuste teatrid, kokku 38—40 kutselist lava.

Warssawi kolmest omavalitsuse teatrist on „Teatr Narodowy“ sõnadraama teater, kuna „Teatr Wielki“ on ooperiteater ja „Teatr w Saskim Ogrodzie“ kerge naljamängu lava. „Teatr Narodowy“ on kannatanud peamiselt selle tõttu, et tal pole õnnestunud leida endale kauem paigal püsisvat direktorit, nagu on „Teatr Polskil“ dr. A. Szyfmani näol, kes ühes teatriga pühitses oma 25 a. sama teatri juhtimise juubelit. „Teatr Narodowy“ juhtide vahetus aga on olnud pealegi võrdlemisi sagedane. Küll on seisnud sellegi teatri eesotsas sellased silmapaistvad mehed teatriküsimustes nagu Poola Kirjanduse Akadeemia liige ja poola parim teatriajaloolane Jan Lorentowicz, kes on kirjutanud rea vägagi häid teoseid poola teatri kohta, kuid kes nõrgakäelise mehena laskis „Teatr Narodowy“ direktorina oma teatrisse tekkida rutiini, mis riisus selle teatri jalge alt kunstilise pinna, ja tuntud teatriarvustaja dr. Emil Breiter kukutas J. Lorentowiczi teatrijuhi kohalt. „Teatr Narodowy“ on küll neil aastail, mil „Teatr Polskit“ oli rõhumas umbes 1 miljoni zlotiline (70 miljonit senti) võlg, sellelt erateatrit üle võtnud rea kõige silmapaistva-

maid näitejuhte ja dekoraatoreid, on anageerinud rea parimaid näitlejaid, kuid seal pole siiski leidunud seda tsementteerivat jõudu, kes kõigi nende suureandliste inimeste tegevust oleks võinud kooskõlastada ja liita tervikuliseks, monoliitseks lavakunstiteoseks, mis oma kunstilise ühtlusega üksi suudab ja võib haarata vaatlejat ja muuta ta kaaslaseks ja teatri lavaloominguliseks osaks, nagu see on paratamatult vajaline kunstilise teatri publiku moodustava iga üksiku teatrisolijaga.

Warssawi teatrite valulapseks on aga „Teatr Wielki“, ooperiteater, mis annab ikka ja jälle kõneainet, kuna näib, nagu oleksid Poola pealinna teistegi teatrite valud ja intriigid koondatud sellesse teatrisse. Alles mõni kuu tagasi võisime lugeda meiegi ajalehtedest selles teatris puhkenud näitlejate streigist. See polnud sealses teatris esimene ega jää vist ka viimseks, kuna näitlejate majanduslik olukord selles linnateatris jäi endiselt korraldamata, sest Warssawi omavalitsusel puudub raha põhjalike reformide teostamiseks ja näitlejate nõuet, riigistada ooperiteater, pole ka kuulda võetud.

Muide maksab Poolas üleriikliku näitlejate liidu monopol: teatrid saavad palgata näitlejais vaid liidu liikmeid, kelleks omakorda võetakse vaid teatrikooli absolvente. Selle korra vastu on teatrite juhatused pidanud võitlust, kuid see kord on poola teatreile ühtlasi kindlustanud teatud minimaalse tasemega haritud näitlejaskonna.

Kuigi Poola oma kõigil kultuurialadel jälgib Prantsuse eeskusid, ei ole ta teatrielu ja lavakunst siiski nii pealinna keskendatud kui prantslaste oma Pariisi, vaid Poolas võime vägagi häid etendusi näha ka provintsilinnade teatris. Mul on olnud võimalus eri aastail viibida Krakówis Slowacki-nimelises teatris, mis oma lavastusilt ja mängult võis tol ajal julgesti kuuluda esmajärguliste teatrite kilda, nagu olen näinud vägagi häid lavastusi Vilno „Reduta“-nimelises teatris, Lwówi, Łódzi, Poznani ja Katowiece teatris. Nii näitlejate mängult kui ka lavastusilt võis neid etendusi julgesti kõrnutada lavastustega, mida mul on võimalus olnud näha Skandinaavia riikide pealinnades ja Saksamaa suurtes provintsilinnades, kõnelemata Lääne- ja Kagu-Euroopa riikidest. Poola provintsilinnade teatrite tase on aga tihedamalt mõõna ja tõusu väljendav, nagu see muide on kõikjalgi sama — olenedes sellest, kes seisab teatud teatri eesotsas. Õnneks ei ole Poolas haruldased need juhud, kus Warssawis suure kuulsuse võitnud — ja seda täiesti õigustatult — näitejuhid-näitlejad, nagu Zelwerowicz, Oster-

H. Vuolijõe näidend „JUSTIINA“ Töölisteatris
Lavastus - A. Särev, lavapilt - H. Tamm. Pildil stseen III v.

wa ja teised, keda näitena võiks meie oludesse kantuna kõrvutada meie esindusteatri esijõududega, lahkuvad Warssawi teatritest ja siirduvad mõneks aastaks Krakówi, Wilnosse, Lwówi, et seal näitejuhtide-näitlejatena töötada, tuues sellega sageli kasu nii oma ande arengule kui ka Poola näitekunstile provintsiteatris. Vaevalt võiks sellele nähtusele leida vasteid meie oludest.

Tahaksin veel kõnelda poola näitlejate, näitejuhtide ja dekoratsioonikunstnike loomingu, peatudes vaid mõnel üksikul silmapaistvamal, kelle lavaloomingul tohiks olla juba rahvusvaheline ulatus. Loomulikult saame siin riivata vaid oleviku näitekunstnikke ja neist üksi sellaseid, kelle lavalooming on jõudnud juba täisõitsengule, kuna noorem põlv, kes on nii andelt kui arvultki õige julgesti vanemat põlve ründav, peab muidugi jääma mainimata.

Algame tänapäeval oma loomingu õitseajalt juba minevikku kuuluva Poola suurnäitlejatega. Isiklikult olen alati eelistanud koomilisi suurandeid laval, kas või sel lihtsal põhjusel, et tõeline ja suureandeline koomik on teatrilaval kõigist kõige haruldasem nähtus. Olen noorukina hardunult nautinud Ida Ahlbergi, Elenora Duse ja Sarah Bernard'i haaravalt vapustavat mängu, olen olnud vaimustatud Ludwig Barnay, Katšalowi, Bassermanni, Paul Wegeneri ja paljude teiste lavasuuruste mängust, aga ma pole kunagi ühessegi neist

olnud nii kiindunud kui kolme koomiku lavaloomingusse. Võib olla, et selle põhjuseks oli vaid asjaolu, et geniaalseid näitlejaid teistel aladel olen näinud kümneid, kuid tõelisi geeniusi koomikas kogu oma elu kestes ainult kolme, ja neist oli üks soomlane Adolf Lindfors, teine poolakas Antoni Fertner ja kolmas tšehh Vlasta Burian, kelle kõrval kuulsa saksa koomiku Max Pallenbergi anne kahvatub.

Antoni Fertner oli omaette ja suur ning kaunis peatükk poola näitekunsti, kes andis surematute kujudena kogu maailma näitekirjandusest rea individuaalsete joontega tüüpe, mis kord nähtuina ei unne iialgi ja milliseid kordumisel ikka ja jälle näha tahtsid. Fertneri loodud lavakujude interpretatsioon on omapärast ja haaravust, ta oli igal etendusel oma väiksemates psühholoogilistes alatoonides uus ja ikka ning alati ürgkoomiline, nii et poola teatrijaloolane nimetab teda õigusega „huumori absoluudiks“. Oles suur tundeinimene oli see poola koomik täieline vastand soomlasele Adolf Lindforsile, kes töötas enne esinemist oma osa väikseimate üksikasjadeni välja, kuid mõjus siiski uudse ja värskena, kuna aga Antoni Fertner'is oli improviseeriv kunstnik suure ülekaalus, nagu see ongi vastavam slaavlaste hoogsale temperamendile. Tõsi, sellest tingituna ei olnud Antoni Fertneri üksikuid esinemisi antud kujud kõik üheväärsed, aga vahelduvus mängus võis Fertner ka mõnikord kõrgemale tõus-

ta kui oma mängu ühtluses tõusu ja mõõnadeta A. Lindfors. Peale Fertneri leidub Poola teatris palju teisigi koomikuid, nagu näiteks Antoni Siemaszko.

Kazimierz Junosza-Stepowski, Jerzy Leszczyński, Aleksander Zelwerowicz, Juliusz Osterwa — kes jõuaks kõiki neid lugejatele mitte midagi ütlevaid nimesid loetleda! — on kõik esmajärgulised poola lavajääd.

Mu austatud lugejannad andestavad mulle mu näilise ebaviisakuse, et ma esimesena nimetasin mehi, aga lepitagu selle tõendusega, et Poolagi teatrite laval kuulub esikoht just näitlejannadele. Olgu see siis kas vanemasse generatsiooni kuuluv Marja Przybylko-Potocka või jälle nooremast põlvest Mieczysława Ćwiklińska ja paljud teised — nad kõik on märgult, psühholoogiliselt süvenemiselt ja diktsiooni puhtuselt suureandelised näitlejannad, kes laval on annud rea meesööbivaid kujusid.

Jah, diktsioon! See on poola teatris tõepoolest eeskujulik. Ei ole küll kerge poola keeles, mis on nii umbhäälikute rikas, saavutada diktsiooni puhtust ja hääldamise musikaalsust, ja ometi pole ma ühelgi teisel laval kuulnud nii head diktsiooni kui just Warssawi parimate teatrite lavadel. Selles on poolakad ületanudki oma sellekohase eeskuju, prantsuse teatri, kuna nad ei lange deklamatsiooni, nagu teevad seda viimased, ja mitte just harva.

Tahaksin veel peatuda poola teatrite dekoratsioonikunstnikel. Lavapildi loomisel oli poola teatris tegev juba käesoleva sajandi algul sellane meister nagu kunstnik-kirjanik Stanisław Wyspiański, kes pole loonud mitte ükski rea suurepäraseid lavateoseid, vaid on annud Krakówi teatris ka rea haaravaid lavadekoratsioone. Selle ala andekad jätkajad olid Warssawi teatris Karol Frycz ja Wicenty Drabik, et nimetada vaid kõige silmapaistvamaid.

Lõpuks tahaksin veel paar sõna ütelda poola näitekirjandusest. Me ei leia poolakail sellaseid ülemaailmse kuulsusega näitekirjanikke nagu tšehidel on Karel Čapek ja František Langer, aga leiame siiski rea rahvuslikke näitekirjanduslikke suurmeisterid, nagu on eeskätt Stanisław Wyspiański ja krahv Karol Rostworowski, ja palju häid näitekirjanikke, nagu J. Sznajewski, aga veelgi ohtramini väledaid sullemehi, kes on annud rea väga häid kergemalaadseid komöödiad. Kuid just Poola näitekirjanduslikud suurmeisterid on niivõrd poolapäraseid, et nende teosed iga teise rahva keele tõlgituna kaotavad väga palju oma algupärasest sarmist. Võtame näiteks kogu St. Wyspiański näitekirjandusliku loominguga, eesotsas „Pulmade“ nimelise näidendiga, ja osalt ka Karol Rostworowski tragöödiad: nad kõik kaotavad väga palju võõrale lavale toodult.

Rahvusvaheline teatrikongress

Hilissuvel leidis aset Société Universelle du Théâtre'i (Ülemaailmse Teatri Uhingu) üheteistkümnendal kongressil, mis sel aastal korraldati Inglismaal. Ta jagunes kaheks osaks: töökoosolekuks ajaloolises Shakespeare'i-linnas, Stratford-on-Avon'is, ja rohkem esinduslikeks koosolekuks Londonis. Töökoosolekud olid pühendatud aktuaalseile teatriküsimusele, kuna Londoni järk peale ametlike vastuvõttude pidi vahendama ka kontakti uusimate inglise ning ameerika lavastustega.

Töökoosolekud olid sel aastal eriti tulemusrikkad — osalt kindlasti seepärast, et jäid ära statistilised „aruanded kohtadelt“. Juba avakoosolek tõi kaks programmilist „deklaratsiooni“. Shakespeare'i mälestusteatri metseen, sir Archibald Flower, kelle isale Stratford võlgneb oma tähtsa osa Shakespeare'i kultuses, juhtis lihtsate sõna-

dega tähelepanu sellele, et rahvad hoolimata oma lahkuminekuist poliitilises, majanduslikus ja maailmavaatelistes suhtes on ühinenud Shakespeare'i kui meie teatrikuultuuri isa austuses. See austus ja lugupidamine ei ulatavat ainult autorile, vaid samal määral ka näitlejale, näitejuhile, organisatorile ning teatridirektorile. Shakespeare ei olevat olnud suur ainult kunsti, vaimu ja inimtundmise alal, vaid ka äärmiselt praktiline geenius.

Jules Romains, lugupeetud kirjanik ja Société Universelle'i president, vastas, kusjuures ta üles võttis ja edasi arendas mõtte Shakespeare'i juure palverändamisest. Inimesest Shakespeare'ist me teame niisama hästi kui mitte midagi. Samal ajal kui võime jälgida Molière'i, Goethe, Rembrandt'i elu peagu päevast-päeva, on Shakespeare'i maine isik ümbritsetud tihedaima saladuskatte-

ga. Jumal tänatud, arvab Romains, sest seetõttu peavad filoloogid alustama täitsa erakorralise ja ainulise loomisjõu saladuste uurimist teoseist endist. Selle geenuse ette kummardub meie ühing, mis ei näe oma peaülesannet selles, et arutada teatri tehnilis-materiaalseid probleeme ja huvisid, vaid mis tahab laskuda nende lätete ning elutingimuste juure, milledest teater ammutab. Asjaarmastajatena selle sõna õilsaimas mõttes, nii tahaksime hoida ning arendada teatrikunsti.

Pärast neid programmilisi deklaratsioone kongressi juhtimine läks Londoni Westendi teatriteliidu presidendi Walter Payne'i kätte. Esimesel kohal figureeris masinliku kunsti ülekande (kino, raadio, grammofoon) võistluse okkiline küsimus. (Meil, Eestis, ei ole see küsimus sugugi okkiline.) Henry Clerc Pariisist avas selgitava referaadiga nõupidamised selle küsimuse kohta, kusjuures ta kaalus mehaaniliste vahendite paremusi ja halvemusi majanduslikus ja kunstilises suhtes. Ta rõhutas kõigepealt, et kunstilises suhtes kino, raadio ja plaadide poolt pakutav on tornikõrguselt parem provintsi ettekannete võimalikust (Toim.?) tasemest. Kestvalt publik näeb ja kuuleb esimese järgu jõude ning ühtlasi ansambleid. On isegi korda läinud mikrofoni abil teha tõeks heliloojate nii mõnigi soov, näit. Wagneri oma, kes tahtis kangelas-kujundajate hääli näha enam kui elusuuruses ja neid seeläbi välja tõsta helide massist. Tunnustada tulevat ka seda, et kino, raadio ning plaadid, tänu oma kaugemaisse nurkadesse tungimisele, on pakkinud inimesile ajaviite, inspiratsiooni ja enesetäiendamise võimalusi, mida oma kättesaamatuse pärast neile inimesile enne seda ei saanud pakkuda teater. Aga need mehaanilised vahendid on ka tekitanud kõiksugu suuri kahjusid. Kõige kurvastavamaiks nende hulgas olevat, iseäranis Prantsusmaal, paljude provintsi-teatritruppide, kontsertide ning konservatooriumide väljasuremine. Mugavusest, rahalisil, aga kahjuks ka kunstilisel põhjusil, provintsi publik jäävat eemale teatrist ja kontserdist ning eelistavat kino ja raadiot. Välja suremas on palju truppe ning orkestreid, mis jälle mõjuvat kirjastusärisse, kuna nootide, partituuride jne. paljundamine end enam ei tasuvat. Sellest järgneb loogiliselt autorite eksisteerimisvõimaluse vähenemine ning nende loomisvõime kahanemine. Teiste sõnadega, kunsti läte on tagasi surutud ja teda ähvardab kuivaksjäämine. Autori eksisteerimisvõimaluse edasist vähendamist tähendavat võimatus maksustada kodust reproduktsiooni masinikul teel, kuna teatris ning kontserdil iga juuretulev külastaja tähendab sissetuleku suurenemist. Viimase-

na tuleb nimetada kõigi mehaaniliste ülekandevahendite pedagoogiliselt halba mõju. Samal määral, mil publik on võitnud laulselt ning ulatuselt, samal määral on kunstist arusaamine kaotanud sügavuselt. Mida kergem on anduda muusikale, seda enam noorsugu kaotab tarvidust näha vaeva kunsti ja selle harrastamise pärast. Kes ise ei ole võidelnud tehnikaga ega tunne kunstide ajalooliselt kujunenud vorme omaenda kogemuste ning seesmise vaatluse põhjal, see ei lasku kunagi suurte meistriteoste põhja. Teiseks maitse lamenumine mõjub halvasti autoreisse endisse. Need anduvad ikka enam virtuoslikele pinnapealsusele ning tehnilisile komplikatsioonile ja trumpavad üksteist efektidejahil üle.

Referaadile järgnevate läbirääkimiste ajal konstateeriti kõigepealt, et masinliku kunstülekande mõjul publikusse on ka oma piir, niipalju kui see ülekanne tööpoolest kunstilisele meelele ei või kunagi asendada otsest kontakti spontaanse kunstilise produktsiooni ning kunstanu isiksusega teatris ning kontserdil. Ta jääb ikka meediumiks, mis absorbeerib osa kunsti eluvarskust ning vahenditust. Edasi puudub ühiselamus kogu kohaloleva publiku koguhingega, saali fluidum, õhkkond, mis mõjub tagasi ka kunstnikusse. Siiski selle otsese kontakti tarvidusega piirdub ainult publiku eliit, kuna lai publik esialgu rahuldub täiel määral mehaanilise ülekandega. Kuna see kahjulik mõju on omane mehaanilise reproduktsiooni kõigile kolmele liigile, on film tekitanud teatriasjandusele erilise ebameeldivuse: ta sageli vintsub näitlejaid säärasel määral, et nad ilmuvad etendusele puruväsinuina. Kahju saavad direktorid, kolleegid ja mitte viimsena ka kunst ise, kõigepealt aga publik, kel on õigus oma raha eest saada täisväärtuslikke kunstilisi jõudlusi. Ka autoreile on film juba oma käpa peale löönud ja ähvardab neid teatrit ära võtta — kõiki neid hädasid arvestades, mis sõivad teatri üdi, peab mõtlema kiirele ning mõjurikkale abile. Kuna need kolm mehaanilist kunstivahendajat võivad elada ainult oma emast, kunstist, nad on kohustatud oma emale appi tulema. Nüüd aga kino, raadio ning grammofoon on saanud eratööstuseks, mille egoistlikud huvid sageli käivad risti vastu kunstiasutuste huvidele. Siin võib aidata ainult riik, kes raadio-, kino- ning plaatidemaksu abil võiks teatrid ja kontserdiinstituudid, iseäranis provintsis, teha jälle elamisvõimeliseks.

Rahuldustundega võeti teatavaks, mis on seni Itaalias sel alal juba tehtud ja mida võiks soovitada teistele maile järeletegemiseks. Saksa poolt anti teada, et 324 miljoni kinoskäija kohta tuleb ainult 34 miljonit teatriskäijat aastas, nii et rahval on tarvi-

H. Vuolijõe „Juuraku Hilda“ Ugalas. Lavastus - E. Tinn, lavapilt - A. Möldroo. Pildil stseen I v.

dus kino järele, mida ei saa kustutada. (Eestis tuleb aastas 700.000 teatriskäija kohta 7 miljonit kinoskäijat, seega ligikaudu sama vahекord mis Saksamaalgi). Seepärast tuleb leida elamismoodus kummalegi. Saksa riigiteatrikoja presidendi Ludwig Körneri suurest arusaamisest tunnustust andev lühike eksposee otsib lahendust selle kahe kunstiliigi juba arenevast diferentseerumisest, mis üha enam kaugenevad teineteisest ainelt, kujunduselt, kujutamishahendeilt ning — tempolt ja valgustuselt. Viimati nad saavad kumbki oma erilised kunstnikud ja vastava publiku. Inglise poolt anti sellele mõttele huvitav illustratsioon ja rõhutati tõsiasja, et ameerika film kasutab suuremalt jaolt teatrivõõraid kunstnikke, nii näit. Garbot, ja et paljusid kõrvalosi tuuakse otse tänavalt, kusjuures neid kehastavad inimesed, kelle ainsaks aktivaks on nende „sobiv“ nägu, keha, hoiak või hää. Selles tõsiasjas selgub kõige enam tehnika vahe. Kultiveeritud teater ei võivat kunagi läbi ajada „treenerimata“ näitlejate või loodusluljatega. Üks noor inglise näitleja valgustas mõlemaid tehnikaid nende vastastikusel mõjus ja toonitas filmi kasvavat osa, mis talle võimaldas näha iseenest aageerimas ansambli keskel ja hinnata oma eksitusi, puudusi ning saamatusi erapooletu vaatajana.

Nende huvitavate läbirääkimistega lõppes esimene päev. Selle tulemus: võidelda teatri eest ei tähenda sugugi võidelda filmi ning raadio vastu. Kuna viimased aga lõövad oma profiidid kunstist, nad on kohustatud oietisi kunstiinstituute tõhusasti abistama, mida tuleks korraldada seaduse kaudu.

Kongressi teine päev oli Sociéte du Théâtre'ile küll kriitilisimaks, sest küsimus, kas poliitiline propaganda teatris on luba-

tav, ähvardas ühingu lõhki ajada. Istungi juhatas sisse kaks süütut eelmängu. Hästimõeldud, aga veidi liig ebapraktiline referaat vabaaja kujundamise kohta teatri kaudu, mille kandis ette Paul Gsell (Pariis), nõudis noorsoo ja töөлiskonna aktiivsemat osavõttu asjaarmastajateteatreist, mida tuleks asutada Inglismaal juba olemasolevate eeskujul. Riigilt nõudis kõneleja masslavastuste korraldamist, nagu neid pakutakse Nõukogude Venes, Itaalias ja Saksamaal, mida demokraatlikud riigid oma seni erandlikult kommertsliku teatriasjandusega seni veel ei saa anda. Parimat õpetust selles küsimuses andis itaalia teatrikoja president Pirro, kes ulatas kõigile kongressist osavõtjatele väga hästi koostatud brošüüri, mis näitab kõiki itaalia vabaõhulavu, nende kunstilist tegevust ja nende publikut. Demokraatlikel riigel on selles suhtes veel nii mõndki teha. Et aga vähemalt Ameerika sel alal on juba väga palju teinud, näitas miss Hallie Flanagan oma referaadiga WPA teatri kohta, mis meie lugejale on tuttav juba nii mõnestki kirjutusest. Saksa poolt juhiti tähelepanu „Kraft-durch-Freude“-etendusile ja paljudele rändteatreile.

Suurima põnevusega, veidi närvlikus õhk-konnas kokkutulnud teatriinimesed, täpsemalt küll teatrihuvilised, kuulasid kongressi peareferati: Mil määral teater tohib saada propaganda abinõuks?

Mõtterikaste sõnadega R. Lenormand (Pariis) esitas prantsuse delegatsiooni seisukohad. Kõigepealt ta konstateeris, et juba vanaajast saadik teater on mõjuvaimaks propagandavahendiks, kuna ta võivat sütitada masse armastusele ning vihkamisele nagu ei ükski teine. Kõneleja meenu- tas, et Belgia revolutsioon 1830. aastal vallandati „Portici tumma“ ettekande läbi. Lavalt on silmapaistvaid kirjanikke kuu-

H. Vuolijõe „Juuraku Hulda“ Ugalas. Lavastus - E. Tinn, lavapilt - A. Möldroo. Pildil stseen III v.

lutanud oma ideaale ja neile värvanud poolehoidjaid. Täna aga olevat tähtis tõmmata vahejoon päris kunsti ja palja propagandakunsti vahel. Iga õige kunst on loodud seesmisimast, isikupärasemast elamusest, spontaansemast inspiratsioonist ning autori täielikul vaimsel ning majanduslikul sõltumatusel, ning iga ettekirjutatud või kuidagi poliitiliselt suunatud looming, ütleme parem juba lihtsalt: produktsioon, tuleb tagasi lükata. Teater ei tohi muutuda tribunaaliks ega autor advokaadiks. Ta teos ei tohi seista poliitilise süsteemi teenistuses, vaid peab olema kõrgeima inimliku meeluse väljenduseks ning pöördumiseks kogu inimkonna poole. Kui kirjaniku ideaalid ja tunded ei ole kooskõlas ta valitsuse omadega ja kui ta neile ei tohi anda väljendust, ta vaikigu ja kannatagu väärikalt. Pealegi ei ole ametlike riigiideaalide ülistamine veel kaitsekilbiks, nagu seda tõendab ühe Nõukogude Vene autori näide, keda kümme aastat tagasi tõsteti taevani, kes nüüd aga on langenud ebasoosinguusse, kuna „režiimi“ ideed on muutunud. Iseloomu-kindlale autorile jääb siiski veel üks lohutus: õige kunstnik tuleb kord ikkagi oma kodumaale tagasi, isegi pärast kauakestvat maapagu.

Pärast prantsuse referendi nii selget seisukohavõttu oleks seisukord kongressile võinud kergesti kujuneda kriitiliseks. Nähtavasti selleks, et vältida stseene, sarnaseid neile, mis nädal enne seda olid aset leidnud Penklubi kongressil Prahás, väga vastutulelik päeva-eesistuja, Ashley Dukes, „interveneeris“ ja seletas, et ka demokraatlikel mail olevat olemas dramaatilise toodangu mõjutamist. Nii näit. Inglismaal nõudvat teatavad seltskonnakihid teatava suuna ning hoiakuga näidendeid, muidu nad lihtsalt boikoteerivat oma harjunud teatrit.

Selle vahendamiskatsesga Dukes'il aga ei olnud õnne, sest nüüd astus esile Prantsusmaa, ei protesteerida, kuna Itaalia ja Saksamaa registreerisid Dukes'i ülestunnistuse mitte kahjuröömuta. Jules Romains kinnitas, et demokraatlikel mail ei olevat olemas mingit eestkostet teatrile, ühtki näidendit ei keelatavat juba ette ära.

Itaallased protesteerisid kirjalikult selle vastu, et nende teater tegevat fašistlikku propagandat. Mitte kunagi ei olevat kunsti nende juures suunatud — see oleks ka äranad teatri suhtes, kellelt see rööviks ta kunstistuudu iseloomu, et teda teha eesmärkide riistaks, mis ei olevat tema asi. Itaalia valitsus ei tahtvat teatri kaudu teostatavat propagandat. Teiselt poolt aga ta ei sallivat teatris vastupropagandat. See vastavat täiel määral normaalsele õiglusing kunstitundele. Valitsus olevat isegi väga vastutulelik, ta laskvat pikema jututa näit. seda sündida, et autor tungib kallale mingile sotsiaalsele klassile, kui see, olemata, patustab kogu rahva vastu. Aga ei sallitavat seda, et hakataks õonestama kogu sotsiaalset korda või inimkultuuri aluseid (näit. perekonda või häid kombeid). Teater oma kõrgemalseisval kujul olevat ikka seotud aja ning rahvaga, täh. olevat ka fašistliku maailmavaate väljendus, fašism aga ei olevat ainult valitsemisvorm, vaid ka vaimne „koguhoiak“. Ükski inimene ei mõtlevat tendentsteatri uuestisisseseadmisele. Mõjuvaim propaganda olevat see, mis ei „agiteeri!“ ega teeni lähedaid eesmärke. — Saksa poolt seletati selle põhimõttelise küsimuse puhul, saksa teater pidavat, nagu greeklaste oma, olema kangelasliku kasvatus vahendiks, mille eesmärgiks on terve, tugeva rahva loomine. Riigi ülesandeks ei olevat ainult kultuuri eest hoolitsemine ja selle arendamine, vaid ka umbrohu kõrval-

MARJU PEERNA — uusi jõude Narva teatris

BORIS PEENSAAR — uusi jõude Narva teatris

damine. Väära kunsti harrastust ei sallivat rahvas ise, kes ikka asetavat suutmise tahtmisest kõrgemale, täh., ei tunnustavat sihtkunsti. Iga ehtsat kunsti iseloomustavat see suutmise ülekaal. Kunst aga ei võivat olla suhtetu ajanähtus. Orgaanilist seost rahvahinge ja rahvaelamusega olevat vaja. Pögenemine kunsti ei tohtivat kunagi kujuneda pögenemiseks elust. Ehtne kunstnik jäävat seepärast ikka oma rahvaga seotuks. Kuigi ta geenius olevat pärit jumalalt, ta kunst ise olevat tükk rahvavarandust. — Nii jäi igapähele oma seisukord, teatav arvamuste leplik lähenemine aga andis end tunda asjaolus, et kõik toonitasid nagu ühest suust, ehtne kunst võivat tulla ainult geniaalse isiksuse loomisjõust.

Kolmas päev seadis sõbraliku õhkkonna delegatsioonide vahel jälle korda. Päevakorras seisis autorite moraalne ja aineeline seisukord. Nooril andekail talentidel läheb palju vaeva maksma saada etendatud. Belgia delegaat Soumagne kirjeldas liigutatud ning liigutatavate sõnadega oma kolleegide traagilist situatsiooni: Belgias ei olevat alatist teatritruppi, ta noored kolleegid võivad endist oma kodumaale teada anda ainult Pariisi kaudu. Sinna juure seltsivat snobism — ainult, mis Pariisis on läbi lõunud, loeb.

Ka Prantsusmaal on noorte autorite seisukord kaunis tume. Prantsusmaal on teater peagu eranditult kommertsilist laadi, ja direktorid ei ole kriisi tõttu ka just mitte väga ettevõtlikud. Raskendavalt mõjub lava-personaali sündikaadi nõudmine direktoreile, et iga lavastust mängitagu vähemalt kolmkümmend korda. See on riisiko, mida kardab peagu iga teater. Sellest järeldub prantsuse delegatsiooni nõudmine oma va-

litsusele, et see looks riiklikult abistatavaid katseteatreid. — Inglismaal on seisukord veidi parem, kuna Stage Society on kergendanud publiku ette pääsmise nii mõnelegi autorile, näit. praegu nii kuulsale Bernard Shaw'le ja „Teekonna lõpu“ autorile, Sherriffile. Sealjuures tunneb ka terve rida asjaarmastajateteatreid huvi noorte autorite vastu.

Äga mitte ainult noored, vaid ka juba menukad autorid on sageli halvas seisukorras. Inglismaal ja Ameerikas on välisautoril väga raske saada mingeid tantseme. Prantsusmaal, kus autorid on kaitsitud kirjastajate liikakasuvõtmise vastu, välisautorid ei või saada kasu sellest seadusest, kuna nad sageli oma päritolumail on müünud kõik oma õigused kirjastajaile. See asi vajab väga rahvusvahelist korraldust, mille eest tuleks hoolitseda rahvusvahelise autoritekongressi kaasabil.

Kongressi lõppedes said sõna ka mõned teatripraktikud, kes Gémier' surmast saadik on kuidagi jäänud tagaplaanile. Kui Société Universelle tahab leida tihedamat kontakti teatri endaga, siis ta peab tulevikus enam tähelepanu pühendama praktilisile teatriprobleemidele. Kõigepealt kõneles luuletaja Eliot väga humoorikalt värssdraama võimalusist ning väljavaateist, probleemist, mis Shakespeare'i linnas tundus eriti lähedasena. Lõpuks Shakespeare'i mälestusteatri direktor Iden Payne kõneles tänapäeva Shakespeare'i lavastusist. Ei tulevat kõne alla eliisabetiaegse teatri arhaiseeriv jälgendamine, küll aga tulevat iga Shakespeare'i näidend lavastada selle teatri vaimus. Kõigepealt on tähtis teada, et vaatjad enne ümbritsesid näitlejaid kolmelt poolt, niihästi parterridelt kui ka palkoneilt,

sellega ka suurema intiimsusega kui tänapäev. Kontakt publiku ja lava vahel oli eeskujulik. Sündmustiku elunärviks oli selle kiiretempoline külg ja selle dekoratsioonidevahetuste poolt eksitamatu pidevus. Uued näitlejad ilmusid lavale juba siis, kui vanad olid veel oma etteastet lõpuni mängimas, see tähendab meile nõudmist suurima lihtsuse ja lavapiltide kiireima vahetuse järele, nii et saab pausita edasi mängida. Ajaloolist kostüümi Shakespeare ei tunnud, sest tema aeg nõudis vahenditult elamust ilma ajaloolise meediumita. Nüüd aga, kus Shakespeare'i kunst on juba muutunud ajalooks, olevat ajaloolised kostüümid vajalised. (Teiste sõnadega, hra Payne ei tunnusta „Hamletit frakis“.) Mängus endas pidavat iga virtuooslikkus, näitleja iga auahnus tagasi astuma, et autor ise saaks seda lihtsamal ja suuremal kombel sõna.

Etendusist näidati Stratfordis Shakespeare'i näidendeid, Londonis uuemaid inglise ja ameerika lavateoseid.

BENNO MIKKAL — uusi jõude Narva teatris

Teatritsensuuri poolt ja vastu

Tänavu suvel astus Londonis ametist tagasi senine teatritsensor, lord chamberlain Cromer. Sel puhul võeti sõna kirjajalt ja ka suuliselt, teatritsensuurile pühendatud mittinguil. Säärasel mittingul esines ka üks parimaid inglise komöödiakirjutajaid, Benn Levy, kes oma kõne lähtekohaks võttis võrdluse romaani ja näidendi seisukoha vahel. Ta ütles lihidalt kokkuvõetult järgmist:

Neil haruldasil juhtumel, kui kohus tunneb huvi mingi romaani sisu vastu ja ka-vatseb seda üra keelda, tõuseb suur ja sageli ka mõjuv protestitorm. Näidendeid aga tsenseeritakse ja keelatakse vana rutiini järele, vaikselt, nelja seina vahel, ilma et sageli keegi peale autori enda sellest midagi teaks. Sageli on ka autor ainus inimene, kes on sellest huvitatud, kas ta teos pääseb lavale või ei. „Kahjuks,“ ütleb Levy, „kahjuks lord chamberlain ja ta kolleegid täidavad oma kohustusi nii suure viisakuse, sümpaatia ja sallivusega, et nad on vähendanud miinimumini võimaluse põhimõtteliselt protesteerida tsensuuri institutsiooni vastu. Kui ametis oleks mõni taktivaesem härra, siis teatritsensuur võib-olla ei peaks vastu kaht nädalatki.“

Aga, jätkab Levy, teatritsensuur püsib ikka veel, olles jätnud oma pitseri mitte

ainult neile näidendeile, mida kirjanikud julgevad kirjutada, vaid ka neile näidendeile, mida väike ja piiratud teatripublik võib oodata. Publik, kes suure huviga loeb ja kiidab tõsiseid romaanikirjanikke, teab, et teatril ei ole talle midagi pakkuda. See suur publik, kes loeb E. M. Forsterit, H. G. Wellsi ja Aldous Huxleyd, lihtsalt ei lähe teatril: ligigi. Hea, kui kord aastas minnakse vaatama mõnd etendust, nii nagu mõni perekond läheb kord aastas ekskursioonile. See publik ei käi teatris seepärast, et ta ei leia sealt muud kui pisikomöödiad pisirahva kohta. (Kas härra Levy ei arva tiikke nagu „Esimene kevadpäev“? Toim.)

Sageli on öeldud, jätkab ikka sama mees, et teatridirektoreil ei ole midagi tsensuuri vastu, sest see vabastab neid igasugusest vastutusest. Aga vaevalt kõik teatridirektorid on nii arameelsed. Nii mõnigi teatridirektor maksaks ei tea kui palju selle eest, et ta saaks oma teatri täita publikuga, pakkudes talle näidendeid, millel on ka midagi uut öelda uute ja huvitavate inimeste kohta, ja mitte ainult andes pisikaameravõtteid pisinimesist. Teatripublik muutuks säärasel korral teatrirahvaks, mida praegu inglaste kohta kahjuks ei saa öelda.

Võiks öelda, et teatritsensuuri kaota-

mise korral teatridirektorid peaksid riskeerima sellega, et politsei võib neile mõne lavastuse korral kallale tulla. Aga New Yorgis, kus ei ole tsensuuri ja kus ainult politsei võtab tarbekorral direktoreid vastutusele, pistetakse keskmiselt ainult üks teatridirektor kümne aasta kohta pokri, ja siis on ta harilikult selle ära teeninud.

Need, kes on saanud võrrelda inglise ja ameerika teatrit, ütleb Levy, on võinud tähele panna, et ameerika publik on palju elavam, palju reageerimisvõimelisem ja palju mitmekesisem oma üksikutesse rahvakihtidesse kuuluvusel kui inglise oma. Aga see on ka arusaadav — ameerika publikul on, millele reageerida, ja näidendid, mis tuuakse ameerika lavale, huvitavad kõiki, mitte ainult teatavaid kihte. Neil on midagi öelda, sageli palju uut ning värsket. See aga tuleb sellest, et teater Ameerikas on vaba ega tunne tsensuuri kammitsaid.

„Kui tsensuur kaotatakse,“ lõpetab Levy, „see ei tähendaks veel seda, et olukord äkki muutuks, aga võib-olla mõne aasta pärast hakatakse inglise lavale tulema ka tõsisemaid, julgemaid näidendeid. Siis hakkaks teatris käima ka see publik, kes praegu ainult loeb tõsisemaid romaani-kirjanikke.“

Lord Cromeri lahkumise puhul võtab sõna ka inglise silmapaistev näitekirjanik ja parim teatriarvustaja St. John Ervine. Ta ütleb kõigepealt, et kui keegi oleks talle kolmkümmend aastat tagasi öelnud, et kord tuleb päev, mil tema, St. John Ervine, avaldab kahetsust teatritsessori tagasiastumise puhul, ta ei oleks seda kündagi võinud uskuda. Niiüd aga olevat see päev siiski tulnud, ja ta avaldavat oma kahetsust häbenematult päris avalikult. Olevat muidugi palju neid, kes ei olevat rahul lord Cromeri tegevusega. Need on need kirjanikud, kellede teoseist tšensor on maha tõmmanud ihe või teise koha. Aga veel palju rohkem olevat neid rahulolematuid, kellele ei meeldi see, et lord chamberlain on nii vähe maha tõmmanud. Inglismaalgi olevat suurel arvul neid naisi ja meessoost vaimseid vanapiigasi, kes tüütavad tšensorit oma konkreetsete ettepanekutega, mida ühes või teises näidendis tuleks kärpida, ja kes on siis väga pahased, kui härra lord ei talita nende nõuannete kohaselt. Aga just see olevat lord Cromeri suurimaks auks.

St. John Ervine annab ka lühikese ülevaate lord Cromeri karjäärist. Cromer sai kuninglikuks tseremoniimeistriks ja ühes sellega ka teatritsensoriks rasketel aegadel, mis pidid minema veel raskemaks. Enne lord Cromeri ametisseastumist oli tsensuur Inglismaal näisama masendav kui Venemaal. Asi läks nii hulluks, et parlament

määras ankeetkomisjoni tsensuuriohude uurimiseks. Siis aga tuli sõda, ja ühes sellega hoopis teissugused probleemid — ka teatritsensuuri suhtes. Veel keerulisemaks aga läksid lood, kui 1918. a. St. John Ervine'i väljenduse järele ettenähtamatu jõuga puhkes lahti rahu. Siis tekkisid säärased olukorrad, mida me tunneme hästi ka oma elust, nimelt, et sõjaaegsed ohvitserid pidid äkki uuesti harjuma õpilase ja üliõpilase seisukorraga, mis oli nii mõneski suhtes imelik ja nii mõnelegi raskegi. Uhelt poolt oli tarvis uuesti tegema hakata ülesehitavat tööd, teiselt poolt aga ihaldati pärast range distsipliini all möödasaadetud aastaid igal alal vabadust ja pidurite kõrvaldamist. Nii oli see kogu seltskonnas ja igal alal. Selles raskes ja keerulises olukorras asus ametisse lord Cromer. St. John Ervine ütleb, et ta ei tea, kuidas kõigil eri mail töötab teatritsensuur, aga või ka seepärast öelda, kas inglise teatritsensuur on parem kui kõik teised tsensuurid. Aga lord Cromeri ametisoleku aja kohta ta kinnitab, et 1) see tsensuur oli palju parem kui eelsõjaaegne ja et 2) ta oli parem igasugusest teisest tsensuurist, millega St. John Ervine'il oli võimalik tutvuda. Lord Cromeri sallivus olevat läinud võimaluse piirini.

Lõpuks leiab kirjanik-arvustaja, et inglise teatritsensuur on mitmeti parem Ameerikas praktiseeritavast moodusest, kus küll ei ole tsensuuri, kus aga politsei võib äkki ilmuda teatrisse ja keset etendust vangistada ning ära viia kogu truppi. Kuni kohus ütleb oma sõna, on teater suletud, mis võib kesta aastani, ja ettevõtja peab kandma suuri kahjusid, mida talle ei tasu keegi. Kui palju paremad olevat lood Inglismaal, kus teatridirektoril ei ole kartat, et näidendi sisu pärast areteeritakse kogu ta trupp jne.

Lord Cromeri tagasiastumise ja sellepühulise St. John Ervine'i artikli puhul võtab „New York Times'i“ ühes värskemast nr-is sõna tuntud ameerika teatriarvustaja Brooks Atkinson. Atkinson on veidi üllatunud oma inglasest kolleegi kiidulaulust tšensorile ja tsensuurile ning avaldab oma poolehoidu mister Levyle. Atkinson on arvamusel, et parimigi tsensuur on inetu ja kardetav asi. Atkinson eelistab politsei vahelesegamist, kuna see kriipsutavat alla seda, et tsensuur ei ole mitte normaalne, vaid ebanormaalne nähtus. Ka töötab politsei avalikult, ja mitte nagu tšensor nelja seina vahel, alludes ühtlasi ka avalikule arvamisemale. Tsensuur võib minna tööle kardetavamaks kui politsei, sest tšensor kaldub suuremal määral takistama eba-meeldivaid tõdesid lavale pääsmast kui politsei. Aga tõe koht on ka siis laval, kui ta on ebameeldiv, arvab Atkinson.

„KANDLE“ tegelaskond „Juuraku Huldä“ proovil. Vasakult esimene - uus kunstiline juht F. Petta

Inglise rahvusteatri sünnivaludest

Vajadusest luua inglise rahvusteater räägitakse Inglismaal palju. Selle küsimuse üle vaidlevad aastaid arvustajad, näitejuhid, näitlejad, arhitektid, näitekirjanikud, ärimehed — üldse kõik, kellel selleks lusti ja aega. Esimesed tegelikud sammud rahvusteatri asutamiseks on tehtud aga alles hiljuti: kulutati sada tuhat naela (ligi 2 miljonit krooni) krundi ostmiseks rahvusteatri hoone jaoks Londonis.

Selle ostu vastu vaieldi palju, eeskätt „Times“. Vastuväited olid kõige mitmekesised. Öeldi, et säärase teatrit pole üldse vaja, et on juba olemas „Old Vic“ teater, kes lavastab klassikuid ja rahuldab rahva teatritarbed; et praegu ei ole aeg ehitada teatreid: raha vajatakse tähtsamateks ettevõteteks; et rahvusteater läheb paratamatult pankrotti juba esimesel aastal; öeldi isegi seda, et Inglismaal ei ole säärase teatri jaoks näitejuhtel!

Inglise näitekirjanik James Brady kirjutab ajakirjas „Drama“: „1937. aastal Londoni teater ei suutnud pakkuda oma vaatlajale midagi peale kriminaaljuttustuste ja erootiliste romaanide instseneeringute. Arvustajad punastusid häbi pärast; Londoni teatriettevõtjad mõistsid, et neil ei ole eriti millegagi uhkustada. Ja siiski püüdsid nad oma valikut seletada heade näidendite puudumisega. Sellega asi lõppeski. Meil on

kombeks ütelda, et head näitekirjanikud siirduvad Hollywoodi. Aga me tunnistame ka, et „enamikus on Londoni näendid viletsad ja sisutud“. ... „Mina isiklikult,“ jätkab Brady, „tean seitsekümmend inglise näitekirjanikku — esmajärgulist meistrit. Keegi neist ei ole lahkunud Inglismaalt. Igaüks neist oleks õnnelik nähes oma teost lavastatult West-Endi teatris.

... Ma mõtlen näitekirjanikke, kelle halvima teosed on igal juhul paremad enamikust näidendeist, mis lähevad meie teatrite lavadel. Shaw on küllalt populaarne ega vaja soovitusi. Kuid Shaw viimastest näidenditest ei ole Londonis lavastatud ühtki. Mõnane, et G. B. S. viimased teosed ei ole tema parimad, kuid igal juhul on nad paremad igast West-Endi näidendist.

Londonis lavastatakse iga aasta mitte alla 300 näidendi. Neist heal juhul 20 saavutavad teatud menukuse, 50 katavad lavastusega seoses olevad kulud, üle 200 näidendi annab aga puhast kahju. Teatriettevõtjad ja nende agendid kaotavad iga aasta keskmiselt pool miljonit naela halbade näidendite lavastamisega.

Edasi J. Brady läheb rahvusteatri küsimuse juure: „Ainsaks teatriks, kes võiks vabaneda sellest spekulatsioonist nürususest ja väliste efektide püüdest, võiks olla

rahvusteater. Teatripublikut on Inglismaal kaht liiki: see on kas härrad smokingis ja lumivalges targeldatud särgis poolalasti briljantides säravate daamide saatel või lihtsalt riietatud töötavad kihid. Viimased saavad teatrisse etenduse alguseks ja ei aja juttu etenduse ajal. Nad avaldavad häbenematult oma tundeid, õhutades ka „hästikasvatatud näitlejaid“, sundides neid paremini mängima. Näitekirjanik, tutvudes säärase vaatlejatega, hakkab mõtlema, et lõpuks ta polegi mahajäetud inimene.

Vaatleja töölis- ja ametnikkonnast ei suuda palju kulutada teatri peale. Ja kui ta võikski, ta ei tee seda, ta ei hakka oma vaevaga teenitud raha raiskama alaväärtuslike näidendite peale. See ei ole lambakari, kes loob „ülespuhutud“ menu. Kui selle vaatlejaga käituda hästi, ta saab külastama rahvusteatri. Ta faktiliselt

täidab praegugi klassilise teatri „Old Vic“ saali. See on suur, vana küün, kuid siin ootab vaatlejat soe vastuvõtt. Siin ei vaata teile keegi üle-öla. Teie tunnete ennast nagu kodus. Teie teate, et teie külastuse üle ollakse rõõmus. Vaatamata väliseile ebamugavusile see vana küün sarnleb tõelisele teatrile.

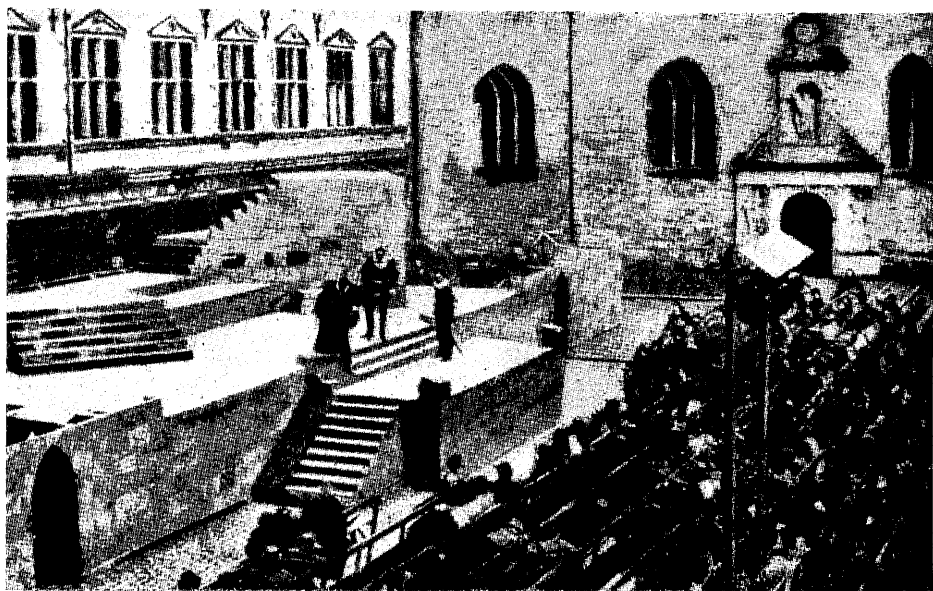
... Meie oleme pealtvaatajad, kuidas meie teatrisaalid muudetakse häbiväärselt kinodeks, lõpetab kirjanik Brady oma kirjutuse. Nende meeste pojad ja lapselapsed, kelle isad kord armastasid ja toetasid inglise kunsti, ei tee praegu midagi, et aidata meid. Suur-Britannia teatri pealinnas teatrijuhid vihkavad meid, näitekirjanikke, ja meie kaldume vastama neile samaga.

On kaunis unistada, et kunagi saab teoks suur kultuurikants, rahvusteater, kuhu me võime anda oma parimad teosed.“

H. Vuolijoe näidend „JUSTIINA“ Töölisteris

Lavastus - A. Särev, lavapilt - H. Tamm. Pildil: Olavi (H. Maldre) ja Hilda (L. Lindau)

Londoni „Old Vic“ teater: „Hamleti“ ettekanne Helsingöris, Kronborgi lossi ühes

Loetut — nähtut — kuuldut

Inglise ajakirjanduses on pöördud palju tähelepanu Shakespeare'i „Hamleti“ lavastusele klassilise Old Vic'i teatri trupi poolt Hamleti kodumaal, Daanis, Helsingöri Kronborgi lossis. Dekoratsiooniks olid lossi massiivsed kivist müürid ja õu, mis nüüd olevat kui loodud teatrietendusiks. Daani ajakiri „Drama“ ütleb, et „Hamleti“ ettekanne Old Vic'i teatri poolt oli selle teose kõige meeletavam lavastus tänapäeval. „T. Guthrie' suurepärase režii, Hamleti osa ettekanne Laurence Olivier' poolt ja Vivienne Leigh'i hingestunud mäng Opheliana andsid etendusele suure kauniduse ja elavuse. Etendus läks lossi müüride oivaliselt sobival foonil. Kui saabus õõ ja loomulik valgus asendati kunstliku valgusega, näidend võttis haruldase iseloomu, süürase, mida ei tunne ükski „Hamleti“ ettekanne teatrilaval. Näis, nagu oleksid samas lossiplatsil sündinud tõsised lood.“

*

Nõukoguda Vene helilooja Želobinski uus ooper „Ema“, mille sisuks on M. Gorki samanimeline romaan (on ilmunud ka eestikeelses tõlkes), on võetud Moskva Suure Ooperiteatri ja Leningradi Väikese Ooperiteatri käesoleva hooaja mängukavasse. Stanislavski-nimeline Ooperiteater Moskvas lavastab Stepanovi uue ooperi „Piirivalvurid“. Lisaks eelmainitule on lõpetamisel rida ajaloolistel teemadel kirjutatud oopereid („Dekabristid“, „Peeter Esimene“ jne.) ning oopereid, mille libretoks on võetud kas menukad romaanid, näidendid või mõni silmapaistev ajalooline sündmus lähemast minevikust.

*

Tähtsaimaks sammuks, mida Prantsusmaal viimaseil aastail on teatri alal ette võetud, on kahe suure teatri, „Grand-Opéra“ ja „Opéra Comique“, rüüstamine. Kuni viimase ajani neid teatreid juhtisid direktorid, kelle tegevus ei allunud mingile kontrollile. „Opéra Comique'i“ üks lavastus läks maksma minimaalselt 40,000 franki, tulu ületas harukordselt 20,000 franki. Vaatamata suurendatud toetusele teatrid töötasid pidevalt puudujääkidega ja tihti tuli kasutada metseenide abi teatrite päästmiseks rahalistest raskustest.

Nüüd loodi eriline ühendatud ooperiteatri sihtasutus, mis allub Haridusministeeriumile. Ministri määrab sihtasutuse peadirektori, kes tuleb ümbermääramisele iga 3 aasta tagant. Peale peadirektori, kes teostab üldjuhtimist, on igas teatris kaks

muusika- ja kunstilist juhti. Sihtasutuse juures on nõukogu, kuhu kuuluvad esindajad valitsusest, parlamendist, näitlejate liidust, teatritegelaste hulgast ning näitejuhid ja teatrite juhid. Teatrite eelarve 1938/39. a. on ligi 50 miljonit franki.

Teatritöö tegevuse elustamiseks väljaspool Pariisi määrati parlamendi poolt 4½ miljonit franki.

*

Küesoleval hooajal saab 150-aastaseks Viini Theater in der Josefstadt. Selle teatri laval on esinenud säärased kuulsused nagu Raismund, Nestory, Scholz, Gallmeyer, Girardi. Rohkemal määral kui nii mõnegi teise teatri juures võib Josefstadti teatri juures märgata kunstilise tõusu ja mõõna vaheldust. On huvitav, et teatri käsi käis väga hästi, kui selle direktoriteks olid asjaarmastajad, apteeker Josef ja rauakaupmees Huber. Suis tuli jälle möön, ja teater pidi peagu maudetama — puuviljakaupluseks. Sellest saatusest päästis teatri jälle asjaarmastaja — võõraste-majaperemees Wolfgang Reischl. Järgmise, nüüd juba kutselise, direktori C. F. Hensleri all teater hakkas tublisti võistlema õueteatriga. Kolmanda sellele järgneva direktori ajal näitlejad pidid kerjama ja teatri kütteks vajalised puud kokku kandma kust aga said. 1848. a. näitlejad nõudsid, relvad käes, teatritele „mängupriivileegiumi“ — ja said ka selle. Enne „anšlussi“ oli Josefstadti teater jõulkamate kihtide teatriks, nüüd aga on ta jälle muutumas rahvateatriks.

*

Ungari Rahvusteater valmistub eeloleval hooajal haruldaseks juubelietenduseks — 2000. Shakespeare'i etenduseks. See on tõepoolest arv, mille üle võib olla uhke. Niipalju kuulsat britilase teoste etendusi on suudetud anda saja, täpsemalt küll saja ühe, hooaja jooksul, nii et mänguasta kohta tuleb keskmiselt kakskümmend Shakespeare'i etendust.

Kuidas oli nii suur arv saavutatav? Kõigepealt kindlasti seetõttu, et Rahvusteatriil on ikka olnud Shakespeare'i näitlejaid. Traagikuid, nagu Egressy, Lendvay, Imre Nagy, Szacsway, Pethes, proua Laborfalvy, proua Lendvay, proua Jászai, proua Márkus, ei olnud raske mängida Hamletit, Leari, Macbethi, Romeod, Opheliat või Desdemonat. Aga niisama head olid ka karakternäitlejad ja koomikud, alates Szentpéteryga ja Jozsef Tóthi, Jozsef Szigeti', Ujházi' Vizvári' kaudu nüüdisaja koomiliste mümideni.

Neid näitlejaid viis hea režii eeskujulikule koosmängule, mis rahuldab niihästi kunstnikke endid kui ka publikut. Shakespeare'i ei ole selles teatris mitte ainult sageli mängitud, vaid ka hästi.

Aga oma teeneid Shakespeare'i suure menu suhtes on ka ungari publikul. Juba 18. sajandil ärkas huvi Shakespeare'i teoste vastu. Lajos Kossuth, kes vanglas oli ära õppinud inglise keele, tõlkis „Macbethi“. Ja kui sada aastat tagasi asutati Ungari Rahvusteater, tuli Shakespeare'i publiku tungival nõudmisel ja poolehoiul anda üha enam.

*

Ungaris kavatsetakse asutada teatri- ja filmikoda. Augusti alul saadeti teatreile tutvumiseks selle koja esimene projekt, milles võib veel siindida palju muutusi.

Kojal on esialgse projekti kohaselt ette nähtud kaks osakonda — teatri- ja filmiosakond. Iga osakond jaguneb neljaks sektsiooniks, ja nimelt: 1) direktorid ja teatrinningi filmittegevõtjad juhtivad asjaajajad; 2) dramaturgid, sekretärid, kunstnikud lavapildi alal ja kostüümikunstnikud; 3) näitlejad ja näitejuhid (ka dirigendid, ooperilauljad, tantsijad jne.); 4) abijõud.

Direktoriks võiks olla ainult mees, kes teatri või filmi alal vähimalt viis aastat on olnud tegev näitlejana, näitejuhina, sekretärina või asjaajajana. Teatridirektor peab oma näitlejatele palga maksuma aasta läbi.

Teatri- ja filmikoda on autonoomne asutus.

*

Ungari teatrielus oli eelmisel hooajal ka tähelepandavaid seeria-menuseid. Kõige suuremaks oli F. Herczegi meilgi mängitud „Sinirebane“, mida Rahvuslik Kammer-teater võis mängida täpselt 250 korda. See on arv, mida Ungaris endas loetakse fantastiliseks. Menu on seda tähelepandavam, et „Sinirebasel“ on ka kirjanduslike väärtusi ja et teda mängiti „repräisina“. Harilikult saab ju säärane suur menu osaks ainult täitsa uutete lavateostele. Sada korda läks Molnári „Delila“, üle 75-e korra Abrahámi uus operett „Julia“, mis tuleb ka meil „Estonias“, üle 50-ne korra läksid Clare Boothe'i „Naised“ („Naised New Yorgis“) ja Bernsteini „Teekond“.

Eräteatreist saavutas suurima menu Ungari teater Shakespeare'i „Richard III-ga“, mis läks 40 korda.

Veel oleks huvitav märkida, et Ungari Rahvusteater (siia juure kuulub ka kammerteater) andis hooaja jooksul 41 esietendust, etendusi aga 634. Üldse töötas Budapestis 17 teatrit.

✱

Bernard Shaw ei ole muutunud. Kaheksakümnekaheaastase vanahärrana ta kirjutab ikka veel näidendeid, mis suuremalt jaolt panevad ta kaasaegseid hämmastama. Ta „Geneva'ga“ („Genfi“), mis suvel tuli esiettekandele Inglismaal Malvernis korraldatud teatripidustuste ajal, jättis ajakirjanduse kaunis nõutusse seisukorda. Kõige enam mängitake kogu maailmas neid G. B. S.'i teoseid, mis on kirjutatud viimase viie aasta jooksul, täh. ta hilisemal seitsmekümmendil ja varaseil kaheksakümnepääl eluaastail. Sest Shaw on kaheksas (või kaheksakümnesteine?) maailmaime. Ta vaim on endiselt aktiivne, ta parem käsi väsimatu.

Iga uus Shaw on sündmuseks — vähemalt teatripublikule. Ta jääb selleks hoolimata sellest, et arvustus iga uue teose puhul kordab oma vana juttu. „Leskede majade“ ja „Kangelaste“ kohta öeldi, et need ei ole näidendid, vaid vaidlused ja läbirääkimised. Sedasama öeldi ka „Miljonäritari“, „Kaljudel“ ja „Genfi“ kohta. Juba „Fanny esimeses näidendis“ Shaw paneb need etteheited suhu kariceeritud Londoni teatriarvustajale, niiviisi tehes vooruse oma kunstilisist vajakuist. Selles näidendis kritük Trotter sõnab: „Ma ütlen, et need ei ole näidendid. Kahekõned, kui soovite. Karakterinäitused võib-olla, iseäranis autori enda karakteri. Aga näidendid — ei! Ma ütlen EI. Mitte näidendid.“ Trotteri kolleegid avastavad teisi puudusi: „Shaw on füsioloogiliselt võimetu kirenoodiks“, „intellekt ilma tundmuseta“, „ta kirjutab jutlusi“, „aju — jaa, südant — ei“, „kõik Shaw' karakterid on ta ise“. Kirjaniku iga uue näidendi puhul need etteheited korduvad.

Ei ole raske leida selle põhjust — need etteheited on põhjendatud. Ei „Miljonäritari“, „Kaljudel“ ega „Genfi“ ole näidendid. Ma ütlen EI. Välja arvatud „Candida“ ja „Püha Johanna“, Shaw, nüüdisaja silmapaistvaim näitekirjanik, ei ole kunagi palju hoolinud näidendite kirjutamisest. See on täiel määral shawpärane paradoks.

Mida lähemale oma tekkimisaajalt, seda abstraktsemaks lähevad G. B. S. teosed. Teda huvitab üha suuremal määral elu, üha vähemal inimesed. Tema näidendite kujud, mis enne olid papist, on nüüd maunitunud üsna paberlikeks. Aga vana etteheide, et Shaw'l ei ole südant, ei pea parika. Seda näitab tema üha suurenev hirm selle kohta, kuidas arenevad maailmaasjad. Shaw on prohveta, kes ei tunne rõõmu sellest, et ta ennustused lähevad täide. Ta on võib-olla võimetu kireks, tundmuseks, aga tal on väga suurel määral kaastundmust, ja see on üldiselt enam väärt.

Mida halvemini maailmas käib demokraatia käsi, seda enam hakkab Shaw silma paistma oma õiges valguses. Ta on omakasupüüdmatu oma südames, mitte klaun, kelleks teda kaasa on peetud, vaid tõsine mõtleja. Üks tema komöödia „Lüü õige selleks, et olla hea“ tegelane lõpetab näidendi sõnadega, mis praegugi võiksid olla Shaw' enda omad:

„Ma ei tea midagi: olen kaotanud oma vahvuse ja olen ära hämmutatud. Kõik, mida tean, on see, et pean leidma elu tee, endale ja meile kõigile, või muudu me kindlasti hukkume. Ja nüükaasa kui mu anne peab mind oma võimuses, ma pean jutlustama, jutlustama ning jutlustama, ükskõik kui hiline on tund ja kui lühike on päev.“

Ka „Genfis“, milles esineb kolm diktaatorit: Bombardone, Battler ja Flanco (mõistatage ise, keda nende all arvatakse), jutlustab vana G. B. S. Aga temast ei saadud aru, ja ta pidi arvustajale — seekord teravalt ja naljadeta — seletama, et ta ei ole diktatuuri pooldaja. Kogu ta toodang tõendavat vastupidist.

✱

Greeka teatrist ja näitekirjandusest kaasajal ei tea mitte ainult meie, vaid kogu Põhja- ja Kesk-Euroopagi kuigi palju. Olgu siin mõned märkmed selle „uudis-maa“ kohta.

Seitsmekümne aasta jooksul — a. 1830, täh. Greeka vabastamisest saadik 1900. aastani — on Greekas kirjutatud ainult kaks näidendit, mis väärivad tähelepanu. Need on Matessise „Vassilikos“ ja Byzantiose „Babülon“. Kõik teised selle aja näitekirjanikud püüdsid jäljendada antiikaja tragöödia stiili ja välist vormi, nagu oleks võimalik jätkata Periklese ajajärku. Sellest ei võinudki midagi head välja tulla. Aastail 1900—1925 greeka teater ja näitekirjandus olid omakorda prantsuse mõju all. Selle ajajärgu toodangus peegeldub peaaegselt greeka eelsõjaaegne buržuasia. Siis aga M. Melas asutas Ateenas avangarditeatri ja varsti pärast seda ühes suure greeka tragöödiatari Kotopul'iga „Vaba teatri“, kus mängiti sisult ja vormilt moodsat

repertuaari, ja seda säärase menuga, et kogu see repertuaar võeti üle Ateena kuningliku rahvusteatri poolt, mis asutati 1930. a. Alles selle teatri näol Ateena sai oma esimese suure, igati moodsa lava. Ta esimene direktor, Fotos Politis, kes enne seda kakskümmend aastat oli olnud tegev mõjurikka arvustajana, suri 1934. a.

Siis elas ka Ateena teater läbi oma suure kriisi, mis saavutas oma kõrguspunkti 1937. a. Nüüd sai direktoriks Kostis Bastias, kelle juhatusel all teatri elu näitab tõusutendentsi. Bastias on arvamisel, et maail, millel ei ole traditsiooni, mida võiks katkestamatult jätkata, tuleb eeskätt mängida maailmakirjanduse kõigi dramaatikute peateoseid. See andvat kõrget kunstilist taset ja ka eeskuju näitekirjanikele. See poliitika olevat juba praegu annud häid tagajärgi. Eelmisel hooajal läksid „Hamlet“ 65, Oscar Wilde'i „Lady Windermere'i lehvik“ 92, H. v. Kleisti „Homburgi prints“ 45 korda. Nende kõrval aga läks ka juba uus greeka algupärane, D. Romase „Zante serenaad“, 65 korda üle lava.

✱

Kui Berliini teatridirektor Eugen Robert andis külasõbrapäevade Vinnis, ta esitas prantsuse näidendit Harry Liedtkega peaosas. Harry Liedtke mängis Napoleon I „suure armee“ üht Prantsusmaa marssalit, kes laval lahingu ajal saab haavata ning sureb. Enne aga kui ta siit maailmast lahku, ta annab komando üle kindral Guillominile, kes seepeale oma mõõga paljastab ja tõotab kätte maksa oma marssali surma eest. Kindral Guillomini osa — muide lühike, tähtsusetu roll — arti väikesele näitlejale, kes aga sellest, et ta pidi mõõka paljastama ja oma marssali eest kätte maksa, läks täitsa suurusehulluks. Ta ei teretanud peale Liedtke (oma marssali) enam ühtki kolleegi, nõudis omaette garderoobi, istus restoranis omaette lauda — lühidalt, malbest inimesest oli saanud tüüp, kellele Sass Teetsovi väljendust mööda vihm sadas ninasõormeist sisse. Loost teatati direktor Robertile ja paluti nõu, mis teha.

Robert mõtles ainult lühikest aega ja ütles siis Liedtkele:

„Ei ole midagi lihtsamat. Peale tema on laval veel neli kindralit. Nüüdsest peale te annate komando teisele kindralile.“

Ja sama päeva õhtul juhtus järgmist:

Kui tuli etteaste, milles sureval marssalil tuleb üle anda komando, hoidis meie sõber juba ühe käega mõõga tuppe, teisega pidet, et mõök paljastada. Liedtke hüüdis oma viimse jõuga: „Ma annan komando üle kindral...“ Siis ta peatus, vaatas kõigepealt meie sõbrale otsa, pööras siis teisele poole: „...kindral Duprès'le.“ Ja suri oma kangelassurma. Meie sõber, „kindral Guillomin“, kahvatus ja tardus soolasambaks. Pärast seda aga, kui eesriie oli langenud, ta lahkus sõna lausumata lavalt ja muutus sellest õhtust peale jälle selleks malbeks, tagasihoidlikuks meheks, kes ta oli enne.

Tõesti sündinud Vinnis, teiste tegelastega ja teises olukorras kindlasti mujalgi.

SISU: G. SUITS — Hamleti proloog ● Estonia maja 25-aastane ● P. PINNA — Kahekümnevie aasta eesi ● A. LAUTER — Jooni Theodor Altermannist ● Mida pakub uus teatrihooaeg ● N. ANDRESEN — Aino Kallas kuuekümneaastane ● Konstantin Stanislavski † ● B. LINDE — Poola teater ● Rahvusvaheline teatrikongress ● Teatritsensuuri poolt ja vastu ● Inglise rahvusteatri sünnivaludest ● Loetut — nähtut — kuuldu ● Toimetuselt ● KAAS — K. Taev'alt

Materjalide kasutamine allikat nimefamaata on keeldud.

Lavakunsti ja -kirjanduse ajakiri „T E A T E R“ — V aastakäik
TOIMETUS: O. Aloe, L. Kalmel, H. Kompus, V. Mettus, P. Põldroos, L. Soonberg
VÄLJAANDJA: Eesti Näitlejate Liit ● **VASTUTAV TOIMETAJA:** Paul Olak
 Jimub üks kord kuus, välja arvatud juuni, juuli ja august

Toimetuse address: Tallinn, Vabadusväljak 7—3 Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused (arve nr. 434) ja teatribürood ● Üksiknumber 35 senti, Tegevtoimetaja kõnetunnid samas iga päev 10—1 aastakäik kr. 2.—, välismaale kr. 3.—

Igas

saapakaupluses
on saadaval

Ainuesindaja Eestis

EMIL KUMENIUS

Tallinn, Lai 9. Tel. 437-46

Ü. K. EESTI RAHVAPANK

TALLINN, S. KARJA NR. 19. TELEFON 425-55

TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIOONE

OSTAB JA MÜÜB VÄLISRAHA JA IGASUGUSEID
KINDLAPROTSENDILISI VÄÄRTPABEREID

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Käsmu laevaomanikud
tervitavad eestoonlasi
25-a. juubeli puhul.

A/S
J. Brandmanne

TALLINNA MAJAOMANIKKUDE PANK

Vabadusväljaku ja
Harju tänava nurgal

Kodune keskjaam 478-50. Juhatuse telefon 443-67

Uues varakambris **teraslaekad**
(seifid) mitmesuguses suuruses
Välisraha, hoisummad ja laenud

Avatud äripäevadel kella 9—2, laupäeviti kella 1-ni

○/U. TILGA & KO

Tallinn, Harju 23. Telef. 467-98, 482-83

ELEKTRIOSAKOND:

Valgustusarmatuurid, laualambrid,
kunstnik P. Aren'i kavandite järgi

MAJAPIDAMISES:

Elektri-keeduplaadid, -pliidid,
-praeahjud, -külmutuskapid,
-köögimootorid jne.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

K. Ü. MINERAAL'i

TALLINN, INSENERI 3,

TEL. 462-65

Telegrammi-aadr.: SANKO, TALLINN

autoõli ja bensiin

on kõrgeväärtuslikud

ja

hinnalt odavad

Tallinn, Suur Karja 18. Telefon 445-10,

|| TULE ||

veo-, auto-, kasko-, klaasi-, murdvarguse-, õnnetusjuhtumite

ELUKINDLUSTUSED

Seltsil pole kahjukannatajatega olnud ühtki protsessi.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Sügishooajaks kohale jõudnud kuulsamatest
Inglis vabrikutest moodsaais mustreis
ülikonna- ja palituriideid.

Julius Kull

Tallinn, S. Karja 6. Tel. 468-37.

Soovin õnne

kunstitempli 25-a. juubeli puhul
Estonia tegelaskonnale

J. Horm

Tallinn, Pärnu mnt. 6,
telef. 475-92

Kaubanduse aktsiaselts

E V E K A

Juh. Nihtig & Ko

Tallinn, Tatari 28, tel. 479-76

Teatrisõbrad celistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Firma
J. VIIDERMANN
Tallinn, Viru 6

Soovitab lugupeetud daamidele suures valikus viini ja pariisi elegantseid modell-kübaraid, käekotte, sirme, salle, iga-sugust sametit ja lameed, tulle, kleidi- ja pesupitse ning -kaunistusi, siid- ja trikoopesu, sukki, kindaid ja muid moeartikleid.

Telefonid: restoran 449-95
kohvik 432-61

Külastage
restoran-öölokaali

O. K.
kohvik

Tallinn Suur Karja 18

Th. Kaarmann

•
Koloniaal-, kodu-
ja
välismaa veini äri

•
Tallinn, Raekoja 8

F. BRASCHINSKY & POJAD

Mitmesuguseid pudukaupu, eriti suures välja-
valikus moodsaid kodu- ja välismaa nõöpe
Müük suurel ja väikesel arvul

Tallinn, V. Karja 12
Telefon 436-90

Restoran-
öölokaal **DANCING**
„PARIS“

Tallinn
Müürivahe nr. 2
Telefon 471-32

*Tubaka-, napsi-
ja veinikauplus*

V. LAANE

*Tallinn, Veneturg 7
Kalevi kaubamajas
Kõnetraat 305-55*

Nahakaubad

laos alati suures valikus.

Tallanahad „Union“ ja teistest tehas-
test. Pastla- ja pinsolinahad. Saa-
pa pealis- ja voodrinahad. Sadul-
sepa- ja kingsepatarbed. Hobuse-
riistad ja riimad.

**Kala- ja jahimeestele nahast ja
kummist saapad.**

Jalanõud:

Nahast: A/S. Globus-Union.
Kummist: kalossid ja botikud
„Põhjala“, „Nokia“, „Quadrat“ jne.

Müük tehaste suurmüügi hindadega.
Müük suurel ja vähesel arvul.

**Naha-, jalanõude- ja hobuse-
riistadekauplus**

NIKOLAI BÜSTROV

Tallinnas, Veneturg nr. 1. Tel. 313-13.

Suurim valik riidekaupadest

K/M. Tallinna Tekstiil

Tallinn, Pärnu mnt. 8

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Reserveeritud

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Eesti Vabariigi 7. klassiloterii plaan

I klass Loosimine 29. ja 30. septembril 1938. a.	II klass Loosimine 27. ja 28. oktoobril 1938. a. Eelmise klassi pilettide vahetamine lõpetatakse 22. oktoobril 1938. a.	III klass Loosimine 30. nov. ja 1. det. 1938. a. Eelmise klassi pilettide vahetamine lõpetatakse 23. novembril 1938. a.	IV klass Loosimine 31. jaanuaril 1., 2., 3., 4., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 13., 14., 15., 16. ja 17. veebruaril 1939. a. Eelmise klassi pilettide vahetamine lõpetatakse 24. jaanuaril 1939. a.																																																																																																																																																																																				
Suurim võit Kr. 25.000 (õnnelikul juhul) <table border="1"> <tr><td></td><td>Kr.</td><td>Kr.</td></tr> <tr><td>1 preemia</td><td>10.000—10.000</td><td></td></tr> <tr><td>1 võit</td><td>15.000—15.000</td><td></td></tr> <tr><td>1 "</td><td>7.000—7.000</td><td></td></tr> <tr><td>1 "</td><td>5.000—5.000</td><td></td></tr> <tr><td>1 "</td><td>5.000—5.000</td><td></td></tr> <tr><td>2 võitu à</td><td>3.000—6.000</td><td></td></tr> <tr><td>10 "</td><td>1.000—10.000</td><td></td></tr> <tr><td>10 "</td><td>500—6.000</td><td></td></tr> <tr><td>10 "</td><td>200—3.000</td><td></td></tr> <tr><td>15 "</td><td>200—3.000</td><td></td></tr> <tr><td>30 "</td><td>100—3.000</td><td></td></tr> <tr><td>150 "</td><td>20—3.000</td><td></td></tr> <tr><td>1200 "</td><td>10—12.000</td><td></td></tr> <tr><td>3820 "</td><td>5—19.100</td><td></td></tr> </table>		Kr.	Kr.	1 preemia	10.000—10.000		1 võit	15.000—15.000		1 "	7.000—7.000		1 "	5.000—5.000		1 "	5.000—5.000		2 võitu à	3.000—6.000		10 "	1.000—10.000		10 "	500—6.000		10 "	200—3.000		15 "	200—3.000		30 "	100—3.000		150 "	20—3.000		1200 "	10—12.000		3820 "	5—19.100		Suurim võit Kr. 25.000 (õnnelikul juhul) <table border="1"> <tr><td></td><td>Kr.</td><td>Kr.</td></tr> <tr><td>1 preemia</td><td>10.000—10.000</td><td></td></tr> <tr><td>1 võit</td><td>15.000—15.000</td><td></td></tr> <tr><td>1 "</td><td>7.000—7.000</td><td></td></tr> <tr><td>1 "</td><td>5.000—5.000</td><td></td></tr> <tr><td>1 "</td><td>5.000—5.000</td><td></td></tr> <tr><td>2 võitu à</td><td>3.000—6.000</td><td></td></tr> <tr><td>10 "</td><td>1.000—10.000</td><td></td></tr> <tr><td>10 "</td><td>500—6.000</td><td></td></tr> <tr><td>15 "</td><td>200—3.000</td><td></td></tr> <tr><td>15 "</td><td>200—3.000</td><td></td></tr> <tr><td>30 "</td><td>100—3.000</td><td></td></tr> <tr><td>120 "</td><td>30—3.600</td><td></td></tr> <tr><td>1000 "</td><td>12—12.000</td><td></td></tr> <tr><td>4608 "</td><td>9—41.472</td><td></td></tr> </table>		Kr.	Kr.	1 preemia	10.000—10.000		1 võit	15.000—15.000		1 "	7.000—7.000		1 "	5.000—5.000		1 "	5.000—5.000		2 võitu à	3.000—6.000		10 "	1.000—10.000		10 "	500—6.000		15 "	200—3.000		15 "	200—3.000		30 "	100—3.000		120 "	30—3.600		1000 "	12—12.000		4608 "	9—41.472		Suurim võit Kr. 25.000 (õnnelikul juhul) <table border="1"> <tr><td></td><td>Kr.</td><td>Kr.</td></tr> <tr><td>1 preemia</td><td>10.000—10.000</td><td></td></tr> <tr><td>1 võit</td><td>15.000—15.000</td><td></td></tr> <tr><td>1 "</td><td>7.000—7.000</td><td></td></tr> <tr><td>1 "</td><td>5.000—5.000</td><td></td></tr> <tr><td>1 "</td><td>5.000—5.000</td><td></td></tr> <tr><td>2 võitu à</td><td>3.000—6.000</td><td></td></tr> <tr><td>10 "</td><td>1.000—10.000</td><td></td></tr> <tr><td>10 "</td><td>500—6.000</td><td></td></tr> <tr><td>15 "</td><td>200—3.000</td><td></td></tr> <tr><td>15 "</td><td>200—3.000</td><td></td></tr> <tr><td>30 "</td><td>100—3.000</td><td></td></tr> <tr><td>120 "</td><td>30—3.600</td><td></td></tr> <tr><td>1000 "</td><td>12—12.000</td><td></td></tr> <tr><td>4608 "</td><td>9—41.472</td><td></td></tr> </table>		Kr.	Kr.	1 preemia	10.000—10.000		1 võit	15.000—15.000		1 "	7.000—7.000		1 "	5.000—5.000		1 "	5.000—5.000		2 võitu à	3.000—6.000		10 "	1.000—10.000		10 "	500—6.000		15 "	200—3.000		15 "	200—3.000		30 "	100—3.000		120 "	30—3.600		1000 "	12—12.000		4608 "	9—41.472		Suurim võit Kr. 80.000 (õnnelikul juhul) <table border="1"> <tr><td></td><td>Kr.</td><td>Kr.</td></tr> <tr><td>1 preemia</td><td>30.000—30.000</td><td></td></tr> <tr><td>1 võit</td><td>50.000—50.000</td><td></td></tr> <tr><td>1 "</td><td>25.000—25.000</td><td></td></tr> <tr><td>1 "</td><td>15.000—15.000</td><td></td></tr> <tr><td>2 võitu à</td><td>10.000—20.000</td><td></td></tr> <tr><td>3 "</td><td>7.000—21.000</td><td></td></tr> <tr><td>5 "</td><td>5.000—25.000</td><td></td></tr> <tr><td>12 "</td><td>3.000—36.000</td><td></td></tr> <tr><td>18 "</td><td>2.000—36.000</td><td></td></tr> <tr><td>60 "</td><td>1.000—60.000</td><td></td></tr> <tr><td>64 "</td><td>500—32.000</td><td></td></tr> <tr><td>300 "</td><td>100—30.000</td><td></td></tr> <tr><td>1200 "</td><td>30—36.000</td><td></td></tr> <tr><td>49133 "</td><td>9—442.197</td><td></td></tr> </table>		Kr.	Kr.	1 preemia	30.000—30.000		1 võit	50.000—50.000		1 "	25.000—25.000		1 "	15.000—15.000		2 võitu à	10.000—20.000		3 "	7.000—21.000		5 "	5.000—25.000		12 "	3.000—36.000		18 "	2.000—36.000		60 "	1.000—60.000		64 "	500—32.000		300 "	100—30.000		1200 "	30—36.000		49133 "	9—442.197	
	Kr.	Kr.																																																																																																																																																																																					
1 preemia	10.000—10.000																																																																																																																																																																																						
1 võit	15.000—15.000																																																																																																																																																																																						
1 "	7.000—7.000																																																																																																																																																																																						
1 "	5.000—5.000																																																																																																																																																																																						
1 "	5.000—5.000																																																																																																																																																																																						
2 võitu à	3.000—6.000																																																																																																																																																																																						
10 "	1.000—10.000																																																																																																																																																																																						
10 "	500—6.000																																																																																																																																																																																						
10 "	200—3.000																																																																																																																																																																																						
15 "	200—3.000																																																																																																																																																																																						
30 "	100—3.000																																																																																																																																																																																						
150 "	20—3.000																																																																																																																																																																																						
1200 "	10—12.000																																																																																																																																																																																						
3820 "	5—19.100																																																																																																																																																																																						
	Kr.	Kr.																																																																																																																																																																																					
1 preemia	10.000—10.000																																																																																																																																																																																						
1 võit	15.000—15.000																																																																																																																																																																																						
1 "	7.000—7.000																																																																																																																																																																																						
1 "	5.000—5.000																																																																																																																																																																																						
1 "	5.000—5.000																																																																																																																																																																																						
2 võitu à	3.000—6.000																																																																																																																																																																																						
10 "	1.000—10.000																																																																																																																																																																																						
10 "	500—6.000																																																																																																																																																																																						
15 "	200—3.000																																																																																																																																																																																						
15 "	200—3.000																																																																																																																																																																																						
30 "	100—3.000																																																																																																																																																																																						
120 "	30—3.600																																																																																																																																																																																						
1000 "	12—12.000																																																																																																																																																																																						
4608 "	9—41.472																																																																																																																																																																																						
	Kr.	Kr.																																																																																																																																																																																					
1 preemia	10.000—10.000																																																																																																																																																																																						
1 võit	15.000—15.000																																																																																																																																																																																						
1 "	7.000—7.000																																																																																																																																																																																						
1 "	5.000—5.000																																																																																																																																																																																						
1 "	5.000—5.000																																																																																																																																																																																						
2 võitu à	3.000—6.000																																																																																																																																																																																						
10 "	1.000—10.000																																																																																																																																																																																						
10 "	500—6.000																																																																																																																																																																																						
15 "	200—3.000																																																																																																																																																																																						
15 "	200—3.000																																																																																																																																																																																						
30 "	100—3.000																																																																																																																																																																																						
120 "	30—3.600																																																																																																																																																																																						
1000 "	12—12.000																																																																																																																																																																																						
4608 "	9—41.472																																																																																																																																																																																						
	Kr.	Kr.																																																																																																																																																																																					
1 preemia	30.000—30.000																																																																																																																																																																																						
1 võit	50.000—50.000																																																																																																																																																																																						
1 "	25.000—25.000																																																																																																																																																																																						
1 "	15.000—15.000																																																																																																																																																																																						
2 võitu à	10.000—20.000																																																																																																																																																																																						
3 "	7.000—21.000																																																																																																																																																																																						
5 "	5.000—25.000																																																																																																																																																																																						
12 "	3.000—36.000																																																																																																																																																																																						
18 "	2.000—36.000																																																																																																																																																																																						
60 "	1.000—60.000																																																																																																																																																																																						
64 "	500—32.000																																																																																																																																																																																						
300 "	100—30.000																																																																																																																																																																																						
1200 "	30—36.000																																																																																																																																																																																						
49133 "	9—442.197																																																																																																																																																																																						
5000 võitu + 1 pr. = 94.000	6000 võitu + 1 pr. = 112.046		5800 võitu + 1 pr. = 122.072																																																																																																																																																																																				
Pileti hind klassiviisi ostes iga klass 2 krooni; kõik 4 klassi korraga ostes 8 krooni. <small>Poolpileti " (4 piletit) hind klassiviisi ostes iga klass 8 krooni.</small> <small>Piletiraamatu (4 poolipileti) hind klassiviisi ostes iga klass 4 krooni.</small>																																																																																																																																																																																							
Kes soovib osta teise, kolmanda või neljanda klassi pileti, ilma et tal oleks eelmise klassi piletit, peab maksma ka kõigi eelmiste klasside hinna.																																																																																																																																																																																							
<small>Klassiviisi müüakse pileteid Riigi Klassiloterii pilettide müügikohades, pankades, postiasutustes jne. Iga klassi pilettide eelmise klassi võitude nimekirja avaldamist ja kestab loosimiseni. Pileteid kõigi nelja klassi jaoks korraga müüakse ainult pilettide keskmüügikohas Riigi Trüükikojas Tallinnas. Niihin eän. 11. Postiteel saadetakse pileteid välja pilettide keskmüügikohast Riigi Trüükikojast Tallinnas kui tellija on saanud ette pileti hinna ja saatekuuri. 10 senti iga saadetise kohta. Lunasaadetisena postiteel saadetakse pileteid välja ainult klassiviisi keskmüügikohast, kui tellija on saanud ette lunasaatekuuri 25 senti hiljemalt 20 päeva enne loosimist.</small>																																																																																																																																																																																							
Võidu korral I, II või III kl. võidavad piletraamatus kõik 4 piletit, sest iga võitnud raamatu numbril kohta loositakse selle raamatu 4 pileti vahel välja 4 võitu. IV kl. langeb igale raamatule kindlasti üks võit, mis loositakse kohe selle raamatu 4-ja pileti vahel.																																																																																																																																																																																							

K. A. RÜTMAN & Ko.

KEEMIAAINETE SUURLADU

KONTOR

Tallinn, Pärnu mnt. 9

Telef. 466-71, 466-72

L A D U

Tallinn, Kalda 24

Telef. 456-93

Moodsaimaid hooaja uudiseid

siid-, villaseid ja
puuvillaseid riideid,
paelu, kõlapitse jne.

soovibab rikkalikus valikus

A.-s. „Rauaniit“

Tallinn, Põhja puistee 7.

Nõudke meie uudisteoseid!

Kas Teie olete tähele pannud, et
EESTI KIVIÕLI A.-Ü.
kõrgeväärtusliku bensiini

„ESTOLIN“
kvaliteet on viimasel ajal veelgi tunduvalt paranenud?

Seepärast nõudke ainult kodumaa
bensiini
„ESTOLIN“

**VANEMAJD JA KAPITALI-
KINDLAMAID KINDLUSTUS-
SELTSE EESTIS • KIIRE JA
ÕIGLANE KAHJUTASUDE
ÕIENDAMINE**

EESTI LLOYD

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulustestega „TEATRIT“.

Rumberg, Tuberg ja K_o

Tallinn, Suur Kloostri 22/18

EESTIMAA
ÕLIKONSORTSIUM
SILLAMÄE

Kontor: Tallinn, V. Karja 1. Telefon 465-07

ESIMENE BENSIINITEHAS EESTIS

**B
A
L
T
O
L
I
N**

*

KODUMAA BENSIIN BALTOLIN
KÜTTEÕLI ♦ IMBUTUSÕLI
BITUUMEN ♦ MOOTORPETROL

*

**B
A
L
T
O
L
I
N**

**ESTLÄNSKA
OLJESKIFFERKONSORTIET**

KEILA VILLAKETRAMIS- & KUDUMISTÖÖSTUS

Tallinn, Soo 27. Telefonid 461-01 ja 438-35

Valmistab tuntud headuses
meesterahva palitu- ja ülikonnariideid
ning naisterahva mantliriideid

Moodne tööstuse sisseseade, kõrgekvaliteediline tooresmaterjal ning vilunud tööjõud kindlustavad Keila riide headuse

Perenaised!

Tarvitades

LODIX

kingakreemi

SIDOL

metalli- ja aknapuhastusvahendit

SIGELLA

poonimisvaha

SIRAX

küürimispulbrit

hoiate kokku aega

A.-S. SYDOL COMPANY, TALLINN

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõttele, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Kindlustage oma varandus ja elu

kindlustusselts

EEKS-MAJA'S

Kodumaa vanim kindlustusselts

Tallinn, Harju 45

Kodukeskjaam 478-08

Laevaäri

Ernst Bergmann & K^o

Tallinn, Vabadusväljak 7, telefon 467-31

KOHVIK KULTAS

Tallinn, Vabadusväljak 10
Tel. 478-78, 479-91, 484-30

- Hommikeined
- Oma kondiitritööstus
- Tellimiste vastuvõtt
- Kvaliteetkaubad

BETTY BESPROSVANNY & POEG

KOOTUD KAUBA SUURLADU

TALLINN, S. KARJA 12

TELEFON:

446-74
446-63
301-79

Moodsaid käekotte ostate soodsa hinnaga

F-ma A. BRANDMANN

A. NURMSE

Tallinn, Harju t. 36

Telefon 444-03

Tehn.-Büroo

VENNAD UIBOPUU

Tallinn, Pärnu mnt. 16

Tel. 446-10

TEKSTILVABRIK
A/s. O. KILGAS
TALLINN, SOO 26

Juba 4 nädalast kestel on ootunud ületamatute
SINGER ÕMBLUSMASIN
SINGER-MASINATE poeomustega tuburiga
kõigile lähemas Singer-kaupluses.
Soodead maketiingimused

Singer
elektriga

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Balli ja teatrihooajaks

A.-S.

TEKLA RIIDEKAUPLUSED

Tallinn, S. Karja 15, Pärnu mnt. 6
HAAPSALU, KUESSAARE, MUSTVEE, NARVA,
PETSERI, PÄRNU, RAKVERE, VALGA, VIJANDI,
VÖRU.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“